

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ARAP ŞİİRİNDE TAHZİR ve İĞRANIN ÜSLUP BAKIMINDAN
İNCELENMESİ**

Hazırlayan

Habip UZ

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Arap Dili ve Belâgatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KARAMAN – 2021

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARAP ŞİİRİNDE TAHZİR ve İĞRANIN ÜSLUP BAKIMINDAN
İNCELENMESİ

Hazırlayan

Habip UZ

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Arap Dili ve Belâgatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Nasseruddin MAZHARİ

KARAMAN – 2021

TEZ ONAY SAYFASI FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	
Revizyon No	00
Sayfa No	1/1

ARAP ŞİİRİNDE TAHZİR ve İĞRANIN ÜSLUP BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 06.05.2021

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 22./04./2021 tarih ve 16349 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü:

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Dil, sosyal hayatta insanların birbirleriyle olan iletişimlerini sağlayan önemli bir araçtır. Dil, bir iletişim vasıtası olmanın ötesinde bir milletin varlığının en önemli temel değeridir. Milletler dil ile inançlarını ve kültürlerini ayakta tutarlar.

Dünyaya bakıldığında birçok farklı dilin farklı milletler tarafından kullanıldığı görülmektedir. Arap dili de dünyada kullanılan bu dillerden birisidir. Arapça, her ne kadar yaşamış olduğumuz ülkede kullandığımız dil olmasa da, inancımız yönünden öğrenmemiz ve bilmemiz gereken önemli bir dildir. Zira inancımızın ana kaynakları olan Kur'an-ı Kerim ve sünnetin dili Arapçadır. Tarih boyunca bu iki kaynağı doğru anlama ve yaşama adına sayılamayacak kadar çok eserler kaleme alınmıştır. Bu kaynakları doğru okumak ve anlamak içinde şüphesiz bu kaynakların dili olan Arapçayı iyi bilmek gereklidir.

Arap dilinde, daha tesirli ve etkili bir izlenim oluşturmak için muhatap üzerinde farklı üslup ve ifade biçimleri kullanılmaktadır. Bunlardan birisi de fiil cümlesi olarak karşımıza çıkan ancak fiili ve faili hafzedilerek sadece mef'ulün bih olarak mensûb kullanılan üslup ve ifade biçimidir. Bu şekilde karşımıza çıkan fiili hafzedilerek mef'ulün bih olarak mensûb kullanılan üslup ve ifade biçimlerinden biri de tahzîr ve iğra üslubudur. Tahzir ve iğra üslûbu, işlevi ve özellikleri itibari ile birbirinden farklı olsa da, ortak özellikleri hafzedilmiş bir fiilin (amilin) mef'ulün bihi olmalarıdır.

Bu araştırma ile hafzedilmiş bir fiilin (amilin) mef'ulün bihi olan tahzir ve iğra üslubu ele alınarak manaları ve bunların üslup olarak etkileri anlaşılmaya çalışılacaktır.

Araştırma safhasında yardımlarını esirgemeyen hocalarıma teşekkür ederim. Özellikle bu esnada gerekli teşvik, yönlendirme ve düzeltmeleriyle katkıda bulunan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nasseruddin MAZHARİ'ye teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Tevfik ancak Allah'tandır.

Habip UZ

Karaman 2020

ÖZET

Arap dili ve belâgatına bakıldığında istifham, medh, zem, şart, teaccüp, nefy, tahzir, iğra ve diğer birçok farklı üslup biçimleri ile karşılaşmaktadır. Arap dili üzerine yazılmış eser ve kaynakların doğru telaffuz ve kullanımı için bu eser ve kaynaklarda kullanılan üslupların doğru kullanılması gerekmektedir. Bu üslupların her birinin farklı özelliği ve amacı bulunmaktadır. Bu sebeple bu üslupların lafza ve manaya kattığı özellikleri bilmek önem arz etmektedir. Bu çalışmada bu üsluplardan olan tahzir ve iğra üslupları incelenmiştir.

Bu çalışmada tahzir ve iğra üslubunun ne olduğu, cümlede nerede, nasıl ve hangi şekillerde kullanıldığına dikkat çekilmiş ve çalışmanın ana konusunu teşkil eden Arap şiirlerden örnekler ile açıklanmıştır. Bunun yanında Arap dilinin diğer kaynakları olan ayet ve hadislerden de örnekler getirilerek konunun daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır. Buradaki amaç bütün ayet, hadis ve şiirlerdeki tahzir ve iğra üsluplarını bulmak değil bunlardan örnekler getirerek, tahzir ve iğra üslubunun cümlede nerede, nasıl ve hangi şekillerde kullanıldığına dikkat çekmektir.

Anahtar kelimeler: tahzir, iğra, üslup, hazf, mef'ulün bihi

ABSTRACT

When we look at the Arabic language and rhetoric, we come across many different styles of style such as istifham, medh, zem, yacht, teaccup, nefy, tahzir, igra and many other. For the correct pronunciation and use of works and sources written on the Arabic language, the styles used in these works and sources should be used correctly. Each of these styles has a different feature and purpose. For this reason, it is important to know the features these styles add to the word and meaning. In this study, we will examine the styles of tahzir and igra, which are among these styles.

In this study, attention was drawn to what the style of tahzir and igra is, where, how and in what ways it was used in the sentence, and it was explained with examples from Arabic poems that constitute the main subject of our study. Besides, it is aimed to understand the subject better by bringing examples from verses and hadiths, which are other sources of the Arabic language. The aim here is not to find the styles of tahzir and igra in all verses, hadiths, and poems, but to bring examples of these, and to draw attention to where, how, and in what ways the style of tahzir and igra is used in the sentence.

Keywords: tahzir, igra, üslup, hazf, mef'ulün bihi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1
ARAŞTIRMANIN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	1
1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Gayesi.....	2
2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları	3
3. Üslup Kelimesinin Lügavî ve Istılahi Anlamları.....	4
4. Üslup Kelimesinin Lügavî Anlamı	4
5. Üslup Kelimesinin Istılahi Anlamı	5
6. Üslubun Kısımları.....	7
BİRİNCİ BÖLÜM.....	11
A. TAHZİR'İN LÜGAVÎ ve ISTILAHİ ANLAMİ.....	12
A.1. Tahzirin Lügavî Anlamı.....	12
A.2. Tahzirin Istılahi Anlamı.....	18
A.3. Tahzir Hakkında Yapılan Tarifler	18
A.4. Tahzir İçin Yapılan Tariflerin Tahlili	20
A.5. Tercih Edilen Tarif	23
A.6. Tahzir Üslubuna Ayetlerden Örnekler	24
A.7. Tahzir Üslubuna Hadislerden Örnekler	25
A.8. Tahzir Üslubunun Rükünleri	25
A.9. Tahzirin Kısımları.....	26

A.10.Tahzir Üslubunda Fiilin (Amil) Durumu	37
A.11.Tahzir Üslubunda Fiilin Vacip ve Caiz Olarak Hazfedilmesi.....	37
A.12. Tahzir Üslubunda Hazfedilen Fiilin Takdiri	41
A.13. “إيا” İle Olan Tahzirin Çeşitleri	41
A.14. “إيا”Zamirinin Muhatap Zamiri İle Kullanılması	42
A.15. “إيا”Zamirinin Mütakellim Zamiri İle Kullanılması	42
A.16. “إيا”Zamirin’in Gaip Zamiri İle Kullanılması	43
A.17. Tahzir Üslubunda Fiilin (Amil) Hazfedilme Sebebi.....	43
A.18. Tahzir Üslubunda Atıf Vavı	44
İKİNCİ BÖLÜM	45
B. İĞRA’NIN LÜGAVİ VE ISTİLAHİ ANLAMI.....	46
B.1. İğranın Lügavî Anlamı.....	46
B.2. İğranın İstilahî Anlamı.....	49
B.3. İğra Hakkında Yapılan Tarifler	49
B.4. İğra İçin Yapılan Tariflerin Tahlili.....	50
B.5. Tercih Edilen Tarif	51
B.6. Tahzir İle İğra Arasındaki Fark	52
B.6.1. Lügavî Yönden Fark.....	52
B.6.2. İstilahî Yönden Fark.....	52
B.7. Tahzir Ve İğranın Tek Başlık altında Ele Alınmasının Nedeni	53
B.8. İğra Üslubu Üzere Gelen Ayetlerden Örnekler	53
B.9. İğra Üslubu Üzere Gelen Hadislerden Örnekler	54
B.10. İğraÜslubunun Rükünleri.....	55
B.11. İğranın Kısımları	56
B.12. İğra Üslubunda Fiil (Amil)’in Durumu	65
B.12.1. İğra Üslubunda Fiilin Caiz Olarak Hazfedilmesi	65
B.12.2. İğra Üslubunda Fiilin Vacip Olarak Hazfedilmesi.....	66

B.12.3. İğra Üslubunda Hazfedilen Fiil	67
SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA	74
TABLolar.....	79

KISALTMALAR

(a.s)	: Aleyhi's-selam
b.	: İbn
(c.c).	: Celle Celâlühü
h.	: hicrî
H.z.	: Hazreti
s.	:sayfa
(sav)	:Sallallahu Aleyhi ve Sellem
yay.	: yayınları
ö.	: ölümü
r.a.	: radiyallahu anh
ty.	: basım tarihi yok
yy.	: yayın yeri yok

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Bu kısımda araştırmanın konusu, önemi, gayesi, amacı, metodu ve kaynakları ile Üslup kelimesinin lügavî ve ıstılahi anlamları ele alınacaktır.

1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Gayesi

Arapça cümlede fiili hazfedilerek mensûb bir isim olarak kullanılan farklı üslup biçimleri vardır. Bu üslup biçimlerinden biride tahzir ve iğra üslublarıdır. Bu çalışmada fiili ve faili hazfedilerek mensûb bir isim olarak kullanılan tahzir ve iğra üslubları ele alınacaktır. Arap dilini doğru kullanmak ve yanlışla düşmekten sakınmak için bu iki üslubu tanımak, nerede ve nasıl kullanıldıklarını bilmek gerekmektedir.

Öncelikle üslup kelimesi üzerinde durulup, üslup kelimesinin lügavî ve ıstılahi anlamları incelenecektir. Arap dilinde üslubun gramer kuralından ziyade bir belâgat konusu olduğu vurgulanıp bu kelimenin belâgat açısından ne ifade ettiğine bakılacaktır. Ayrıca üslup kelimesi tahzir ve iğra ile kullanıldığında içerdiği anlamla, üslup bağlamında kullanılmadan içerdiği anlam farkına bakılacaktır. Daha sonra tahzir ve iğranın lügavî ve ıstılahi anlamlarına bakılacak, burada dilcilerin tanımları üzerinde durulacaktır. Ayrıca bu tanımlar tek tek tahlil edilerek ele alınacaktır. Dilcilerin tahzir ve iğra için yaptıkları ıstılahi tarifler incelenerek bu tariflerden hangilerinin eleştiriyeye açık olduğu ve hangi tarifin de nahvin maksadına uygun olduğu belirtilecektir. Son olarak da tahzir ve iğranın çeşitlerini, kısımlarını, hazfedilmiş amillerinin hazfının vacip veya caiz olduğu durumları, tahzir ve iğranın üslup bakımından Arap şiirindeki kullanımları ele alınacaktır.

Arapça, İslam dininin iki ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve sünnet-i nebi'nin dili olması açısından öneme sahip bir dildir. Zira bu iki kaynağı doğru anlama ve yorumlamada Arap dilinin kurallarını iyi bilmek gerekir. Şüphesiz her dilin kendine özgü kural ve kaideleri olduğu gibi Arapçanın da kendine özgü kural ve kaideleri vardır. Arap dilinde cümle, isim ve fiil olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. İsim cümlesinin öğeleri mübteda ve haberden oluşurken fiil cümlesinde bu öğeler fiil, fail ve mef'ul şeklinde yer almaktadır. Fiil cümlesinde bu öğelerin sıralanışları bazı sebeplerden dolayı yer değiştirir. Klasik bir fiil cümlesinde bu öğelerin dizilişi fiil, fail ve mef'ul şeklinde dizilmektedir. Ancak bazı durumlarda fiil cümlesindeki bu dizilişin gözetilmediği görülmektedir. Örneğin Arapça fiil

cümle içerisinde mensûb bir ismin yalnız bir şekilde, fiil ve faili hazfedilerek kullanıldığı görülmektedir. Böyle durumlarda mütekellim muhatabın durumunu veya içinde bulunduğu şartları göz önünde bulundurduğundan böyle bir hazfe ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmaktadır. Yapılan bu hazf bazı durumlarda vacip iken bazı durumlarda caiz olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu şekildeki yapılan hazf bazı durumlarda geçerlidir. Bu durumlarda klasik cümle yapısından çıkılarak sade mensûb bir ismin kullanılmakta olduğu görülmektedir. Ana dili Arapça olmayan hatta ana dili Arapça olduğu halde gramer bilgi eksikliği olan kişiler tarafından da, yalnız başına amili olmadan kullanılan mensûb bir ismin gramer bakımından nasıl bir durum oluşturduğu, mensûb olarak gelen böyle bir ismin cümledeki görevinin ne olduğu bilinmemektedir. Bu çalışma Arapçayı yeni öğrenen veya gramer eksik olan Arap bir kimsenin böyle bir durumla karşılaşması durumunda bu durumun gramer açısından ne ifade ettiğini anlaması açısından önemlidir. Yine bu araştırma ile fiili hazfedilerek mensûb bir şekilde gelen ismin ayetlerde, hadislerde ve özellikle de Arap şiirlerindeki kullanımlarını öğrenmek ve anlamak açısından önem arz etmektedir. Bu yüzden konuyu sadece gramer bağlamında değil aynı zamanda üslup bağlamında belâgat yönünden de araştırılması bu araştırmanın amaçlarındandır. Ülkemizde tahzir ve iğra üslubu üzerine yazılmış kapsamlı bir çalışmanın olmaması bizi Arap dilinin önemli üsluplarından olan tahzir ve iğra üslubu üzerine çalışma yapmaya teşvik etti.

Bu araştırmanın amacı, Arap Dili ve Belâgatının önemli üsluplarından olan tahzir ve iğrayı üslup bakımından ele alıp, Arap şiirlerinden örnekler vererek, Arap dili ve belâgatı açısından tahlil etmek ve dil bilgisindeki yeri ve önemini tespit etmek olacaktır. Ayrıca dil bilgisi kitaplarında yapılan tarifler incelenip tariflerde geçerli olan kural çerçevesinde hangi tarifi daha kapsayıcı olduğu ve tercih edildiği, hangi tarifi hatalı olduğu tarifler tahlil edilerek belirtilecektir.

2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

Bu çalışmada odak nokta Arap şiirleridir. Veriler toplanırken, nitel araştırma olarak, gözlem ve görüşmenin mümkün olmadığı konularda yazılı, görsel ve işitsel materyaller üzerinde verimli bir veri toplama yöntemi olan belge inceleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmada anket veya mülakat gibi örneklemelere yer verilmezken, konunun

daha iyi anlaşılıp kalıcı olması bakımından şemalara yer verilmiştir. Araştırmada başta Arapça dilbilgisi kitapları olmak üzere diğer kaynaklardan elde edilen verilerin tespitinden sonra sınıflandırılması ve örnek verme hususlarında örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Verilerin toplama ve analizi, sınıflandırılması, örnekleme oluşturulması gibi hazırlık aşamasından sonra elde edilenlerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemine başvurulmuştur.

Bu çalışma için başta çeşitli kütüphanelerde konuyla ilgili bulunan eserler tespit edilip kayıt altına alındıktan sonra; başta YÖK ulusal tez merkezi ve İSAM olmak üzere geniş bir kaynak taraması sonucu elde edilmiş tez, kitap, makale ve dergi gibi dijital kaynaklar amaca uygun bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca Mektebetü’ş-Şamile, Waqfeya gibi Arap dili bakımından zengin eser içeriğine sahip sanal kütüphanelerde de istifade edilmiştir.

3. Üslup Kelimesinin Lügavî ve İstilahî Anlamları

Arap dili ve belâgatına bakıldığında istifham, medh, zem, şart, teaccüp, nefy, tahzir, iğra ve diğer birçok farklı üslup ile karşılaşmaktadır. Bu üslupların her birinin farklı özelliği ve amacı bulunmaktadır. Bu çalışmada tahzir ve iğra üslupları ele alınacaktır. Bu sebeple öncelikle üslup kelimesinin lügavî ve istilahî anlamları incelenip üslup kelimesinin Arap dilinde ne ifade ettiğine bakılacaktır. Üslup kelimesinin manasını kavramak tahzir ve iğra üsluplarının ne ifade ettiğinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

4. Üslup Kelimesinin Lügavî Anlamı

Üslup kelimesi *Lisânü’l-‘Arab* adlı eserde şöyle tarif edilmiştir.

“Üslup; takip edilen her yol, aynı zamanda üslup, yol, stil, mezhep demektir”¹

¹Ebü’l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mukerrem İbn Manzur, *Lisânu’l-Arab* (Beyrut: Dâru sâdir, 1414), 1: 471.

Mu'cemü'l-Vasit isimli eserde de bir önceki eserde yer alan tarife yakın bir tarif geçmektedir.

*“Üslup yol demektir. Şu konuda falancanın üslubunu takip ettim denir. Yani onun yolunu mezhebini takip ettim demektir”*²

Başka bir lügat olan *Tacu 'l-Arus*'da yine aynı tarif değişik ifadelerle görülmektedir.

*“Üslup; izlenilen her yol üslup demektir. Aynı zamanda mezhep, görüş manasınada gelmektedir. Onlar kötü bir yol üzeredir, Onun üslubu üzere yürüdü yani onun yolunu takip etti, onun sözü güzel üslup üzerinedir şeklinde söylenir”*³

Arapçada “أسلوب القرآن الكريم, أسلوب الحديث النبوي”⁴ gibi ifadeler bulunmaktadır. Buralardaki “أسلوب” kelimesinden maksat lügavî manadır. Yani Kur'an-ı Kerim'in, hadis-i nebevî'nin üslubundan maksat Kur'an'ın ve hadisin ifade tarzı, metodu demektir.

Yapılan bu tariflerin ortak noktasından şu anlaşılmaktadır: “أسلوب” kelimesinin lügavî manası, takip edilen yol, mezhep, tarz ve görüştür.

5. Üslup Kelimesinin İstilahi Anlamı

Üslubun ıstılahi anlamını Ebu Zeyd Abdurrahman bin Muhammed bin Haldun el-Hadrami et-Tunisi (ö. 808/1406) *Mukaddime* isimli eserinde şöyle tarif etmektedir:

*“Üslup: Kendisinde kelime ve kalıpların meydana geldiği tarzdan ibarettir”*⁵

Üslubun ıstılahi anlamını başka bir dilci olan Ebü'l Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerif el-Cürcani (ö. 816/1413) şöyle tarif etmektedir.

*“Üslup: yerine göre münasib olan cümleyi seçmektir”*⁶

²Mustafa İbrahim v.dğr., *el-Mu'cemu 'l-vesît* (Daru'd dava, t.y.), 1: 441.

³Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed Zebîdî, *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs* (Beyrut: Darul Fikr, 1414), 2: 82.

⁴Kur'an-ı Kerim üslubu, Hadis-i Nebi üslubu

⁵Ebu Zeyd Veliyyüddin Abdurrahman b. Muhammed İbn Haldun, *Mukaddimetu İbn Haldûn* (Dimaşk: Daru Yareb, 2004), 2: 392.

⁶Ebübekir Abdulkâhir b. Abdurrahman b. Muhammed Cürcani, *Delâ'ilü'l-i'câz* (Beyrut: Darul kitabül Arabi, 1995), 338.

Belâgatü'l-Vadiha isimli eserde ise üslubun ıstılahi anlamı şöyle geçmektedir.

*“Üslup: Dinleyicinin gönlünde daha etkili olan ve kelimadaki maksada ulaşmaya en yakın şekil üzere, uygun lafızlarla oluşturulmuş manadır”*⁷

Üslup kelimesinin ıstılahi anlamı için yapılan bu tariflerden hareketle ortak nokta şöyle ifade edilebilir:

Arapçada üslup, konuşan veya yazan kimsenin kendi hayal âlemindeki duygu ve düşüncelerini konuşarak veya yazarak ifade etme biçimidir. Bununla birlikte konuşanın veya yazanın ağzından veya kaleminden çıkan kelimelerin ve cümlelerin dilbilgisi kural ve kaidelerine uygun olması gerekmektedir. Bu uygunlukla kullanılan üslup, hem dil kuralı hem de belâgat açısından muhatapta estetik yönden derin bir etki ve heyecan duygusu oluşturur. Bu şekilde konuşan veya yazan kimse kendine bir tarz ve üslup edinmiş olur. Buna da konuşma ve yazma sanatı denir. Geçmiş ediplere, yazarlara ve şairlere bakıldığında hepsinin kendine has üslubu olduğu görülmektedir. Antere b. Şeddad şiirlerinde “فروسية”⁸ ile Züheyr bin ebu Sülma “مدح ورثاء”⁹ ile İmrü'l-Kays özellikle kadınlar için yazdığı “غزل”¹⁰ ile Â’sha “مدح وهجو”¹¹ ile Nabiğa “مدح”¹² ile Mütenebbi “عصية”¹³ ile Hatim et-Tai “سقاء وكرم”¹⁴ ile Amr b. Külsüm “بطولة”¹⁵ ile ve daha nice şair ve edip farklı üslup ve meziyetler ile öne çıkmışlardır.

Arap dilindeki üslup biçimlerine bakıldığında da farklı üslup biçimlerinin olduğu görülmektedir. Örneğin nahiv açısından bakıldığında medh, zem, hazf, ihtisas, iğra, tahzir gibi üsluplar görülürken, belâgat açısından bakıldığında teşbih, mecaz, istiare, kinaye gibi üsluplar görülmektedir. Aynı zamanda hem nahiv hemde belâgat açısından kullanılan üslupların dil kuralına uygunluğu da görülmektedir.

⁷Ali Carim - Mustafa Emin, *El-Belâgatü'l-Vadiha* (Dımaşk: Mektebetu Daru'l-Fecr, 2014), 24.

⁸ Kahramanlık

⁹ Övgü ve Mersiye

¹⁰ Gazel

¹¹ Övgü ve Hiciv

¹² Övgü

¹³ Asabiyet

¹⁴ Keremlik ve cömertlik

¹⁵ Hamaset

6. Üslubun Kısımları

Genel itibari ile üslup üç kısımdır. İlmî üslup, edebî üslup ve hitabî üsluptur.¹⁶

1- İlmî üslup: Şiirsel hayalden uzak olup mantığa ve akliselime uygun olan üslup çeşididir. Çünkü bu tür üslup mecaz, kinaye, istiare gibi kapalı, gizli olmaktan uzak, kastedilen mananın veya muradın kolay anlaşılabilir ve şeffaf lafızlardan seçilerek ilmi hakikatleri muhatabına açıklayan üslup biçimidir. Bu yüzden bu üslup biçiminde açık ve anlaşılır lafızların seçilmesi gerekmektedir. Eğitim ile ilgili bütün bilimsel kitaplar bu üslup biçimine örnek olarak ifade edilebilir. Bu kitaplardaki bilgiler ve dökümanlar bu tür üslup gözetilerek yazılmış bilgi ve dökümanlardır.

2- Edebî üslup: Şiir ve edebi hayaller üzerine kurulmuş teşbih, mecaz, kinaye gibi ilk bakışta anlaşılamayan, kapalı ama son derece estetik ve güzel olan farklı üslupların kullanılmasıyla oluşturulan üslup biçimidir. Bu üslup biçiminde mütetekellimin maksadı, muradı açık, anlaşılır lafızlardan ziyade kapalı, anlaşılması izaha muhtaç lafızlarla yapılır. Bu tür edebî üsluba şiir, nesir ve edebî yazmalar örnek olarak verilebilir. Bir doktor sıtma hastalığını, mikrobun vücuda girme sebebiyle titreme ve ürperti ile hararetin yükselmesi ve sıtma nöbetinin bitmesiyle de vücudun terlemesi olarak anlatırken, bu hastalığa yakalanan şair Ebü't-Tayyib Ahmed b. el-Hüseyn b. el-Hasen b. Abdussamed el-Cu'fi el-Kindî el-Mütenebbî¹⁷ (ö. 354/965) hayal dünyasını kullanarak sıtma hastalığını edebi bir tasvir ile beytinde şu şekilde anlatmaktadır:

وَرَأَيْتِي كَأَنَّ بِهَا حَيَاءً فَلَيْسَ تَزُورُ إِلَّا فِي الظَّلَامِ
بَدَلْتُ لَهَا الْمَطَارِفَ وَالْحَشَايَا فَعَافَتْهَا وَبَاتَتْ فِي عِظَامِي¹⁸

Mütenebbi bu beyitlerde sıtma hastalığını gece karanlığında ziyaretine gelen utangaç bir ateşe benzetiyor. Ona yatak serdiğini ama o bunu reddedip kemiklerinde gecelediğini anlatmaktadır.

¹⁶Carim - Mustafa, *El-Belâgatü'l-Vadiha* , 24.

¹⁷Hayruddîn b. Maḥmûd b. Muhammed b. Ali b. Fâris ed-Dimeşkî (ö.1396/1976) Zirikli, *el-A'lâm* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 2002), 1: 115. Mütenebbi M. 915 senesinde Küfe'nin Kinde bölgesinde doğdu. Daha çocuk yaşta Arap şiirleri söyler oldu. Buda onu Abbasi döneminin en meşhur Arap şairlerinden biri haline getirdi. Seyfûddeve gibi önde gelen emirlere şairlik yaptı. Mütenebbi M. 965 yılında Bağdat yakınlarında daha önce hiciv yaptığı kimseler tarafından saldırı sonucu öldürüldü.

¹⁸Ebü't-Tayyib Ahmed b. el-Hüseyn b. el-Hasen b. Abdissamed el-Cu'fi el-Kindî Mütenebbî, *Dîvânü'l-Mutenebbî* (Beyrut: Daru Beyrut, 1983), 484.

“Ziyaretcim utanç içindeydi bu yüzden sadece karanlıkta ziyaret ediyor”

“Ona yatak ve örtü serdiğim halde o kemiklerimde gecelemeyi tercih etti”

Buradaki edebî üsluba bakıldığında, şairin çok güzel ve estetik bir dil kullandığını görmekteyiz. Sıtma hastalığını ateşe benzeterek ince bir teşbih kullanmaktadır. İşte bu gibi kapalı lafızlarla meydana gelen üsluba edebî üslup denir.

3- Hitabî üslup: Konuşma, hitabet gibi topluluk önünde konuşma sanatıdır. Konuşmada muhatabın düzeyi, içinde bulunduğu şart, ortam ve durum göz önünde bulundurularak konuşmanın tonunu yumuşak veya sert şekilde ayarlama yaparak konuşma sanatına hitabi üslup denir. Mütakellim, muhatapta konuşmanın etkili ve tesirli olması için hitabet sanatının inceliklerini kullanır. Bu incelikler ses tonu, vücut hareketi ve mimiklerin doğru zamanda doğru şekilde kullanılmasıdır. Bu üsluba verilebilecek en güzel örnekler Peygamber efendimizin (sav) hutbeleri ve farklı yer ve zamanda sahabeye yaptığı konuşmalardır.¹⁹

Bu konuşmalara bakıldığında Peygamber efendimizin (sav) her insana aklının alabileceği şekilde farklı tonlarda konuştuğu görülmektedir. Peygamberimiz (sav) muhatabına göre bazen konunun önemini bildirmek için tekit üslubunu, bazen muhatapta teaccüp ifade etmek için teaccüp üslubunu, bazen muhatabın zihninde soru işaretleri bırakmak için istifham üslubunu, bazen muhatabı bir şeye teşvik etmek için iğra üslubunu bazen de bir şeyden kaçındırmak ve uzaklaştırmak için tahzir üslubu gibi konuşmada muhatapta etki ve tesir altında bırakacak farklı üslupları kullanmıştır.

İnsanın konuşarak ifade etmek istediği farklı hisleri vardır. Konuşmada bu hislere delalet eden bazı üslup ve esaslar mevcuttur. Bu üslup ve esaslardan bazıları istifham, nefi, tekit gibi edatlar ile bazıları teaccüb, medih, zem gibi fiiller ile bazıları tahzir ve iğra gibi sigalar ile ifade edilir.²⁰

Arapçada, muhatabın içinde bulunduğu konuma ve duruma göre çeşitli üslup ve esaslar tercih edilebilir. Buaradaki amaç muhatabın içinde bulunduğu konum ve durum

¹⁹Carim -Emin, *El-Belâgatü'l-Vadiha*, 31.

²⁰Abdurrahman Hasan Habenneke Meydani, *El Belâgatül Arabiyye Üsusuha ve Ulumuha ve Fünunuha* (Dimaşk: Darul Kalem, 1996), 1: 144.

dikkate alınarak ona verilecek mesajın en doğru ve düzgün şekilde ulaşmasıdır. Örnek olarak muhatap, söylenilen sözleri kabul eder ya da şüpheyile yaklaşıp kabul etmez. Kabul eden için tek bir anlatım kâfi geldiği halde, kabul etmeyen için daha fazla üslupla karşılık verilmesi gerekebilir. Bu sebeple tekî, tahkik, kasem ve tekrar gibi üsluplar kullanılarak bu konudaki muhatapın şüpheleri giderilmeye çalışılır. Yine aynı şekilde muhatapın bulunduğu durum medh veya zem durumlarından biri ise burada medh veya zem üslubu kullanılır.

Bu üsluplardan biri de tahzir ve iğra üslubudur. Fiil cümlesi olarak karşımıza çıkan ancak fiili ve faili hazfedilerek sadece mef'ulün bih olarak mensûb kullanılan üslup biçimidir. Arapların bu şekilde bir üsluba başvurmalarının sebebi; hazf edilen fiili zikretmeye vakit olmadığından veya onu zikretmekle meşgul olma halinde daha önemli bir şeyin yok olmasına sebebiyet verilebileceğindendir.²¹

Örnek olarak tahzir üslubunda mütekellimin muhatabı yaklaşmakta olan aslan tehlikesine dair uyarmak için “الأسد الأسد”²² demesi gibi. Aslında muhatba “إحذر الأسد”²³ demektedir. Ama muhatba durumunun aciliyetini bildirmek ve zamanın kısalığından veya fiili zikretmekten daha önemli olan muhatapın canının korunmasından dolayı “إحذر” fiilini hazfedip sadece “الأسد الأسد” demektedir.

Bu durum iğra üslubu için de geçerlidir. İğra üslubuna örnek olarak: mütekellimin muhatba vakti çıkmak üzere olan namaz için “الصلاة الصلاة”²⁴ demesi gibi. Aslında muhatba “إلزم الصلاة”²⁵ demektedir. Ama muhatba vaktin çıkma durumunun aciliyetini bildirmek ve vaktin kısalığından veya fiili zikretmekten daha önemli olan, namaz vaktinin çıkması olduğundan dolayı “إلزم” fiilini hazfedip sadece “الصلاة الصلاة” demektedir.

Buna göre tahzir üslubu bir şeyden kaçınma, sakınma gibi durumlarda, iğra üslubu ise bir şeye teşvik ve sevk etme gibi durumlarda mütekellimin muhatabı uyarmasında kullanılan iki farklı üslup biçimidir.

²¹Meydani, *El Belâgatül Arabiyye Üsusuha ve Ulumuha ve Fünunuha*, 2: 41.

²² Aslan Aslan!

²³ Aslandan sakın!

²⁴ Namaz Namaz!

²⁵ Namaz kıl.

Üslup kelimesinin lügat ve ıstılah anlamlarını açıklandıktan sonra bu çalışmanın konusu olan tahzir ve iğra kelimelerinin lügavî ve ıstılahi bakımından incelenmesine bakalım.

BİRİNCİ BÖLÜM

TAHZİR'İN LÜGAVÎ VE ISTİLAHÎ ANLAMI

A. TAHZİR'İN LÜGAVÎ ve ISTILAHÎ ANLAMİ

A.1. Tahzirin Lügavî Anlamı

Arapçada "تحذير" kelimesi "حَذَّرَ يَحْذَرُ" fiilinin mastarı olup "تفعيل" babından gelmektedir. Uyarmak, korumak, engellemek, ikaz etmek, tembihlemek, korkutmak, sakındırmak, manalarına gelmektedir.²⁶

يَا بَيْتَ عَاتِكَةِ الَّذِي أَتَعَزَّلُ حَذَّرَ الْعِدَا وَبِكَ الْفَوَادُ مُوَكَّلٌ²⁷

Şair²⁸ bu beytinde "حذر" kelimesini korku manasında kullanmıştır. Beytinde, düşmanların korkutma, engelleme sebebi ile ayrılmak zorunda bırakıldığı Atike'nin evine seslenerek, her ne kadar ayrılmak zorunda bırakılsam da kalbim seninledir diyerek seslenmektedir.

"Ey düşmanların korkusu sebebiyle ayrıldığım, Atike'nin evi bu kalp seninledir"

Aynı şekilde şu Ayet-i Kerime'deki "حذر" kelimesi de korku manasına gelmektedir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ

"Binlerce oldukları halde, ölüm korkusundan dolayı yurtlarından çıkıp gidenleri görmedin mi?"²⁹

"حذر" kelimesinin diğer manalarından biride uyanık olmak, dikkatli olmak ve tedbirli olmak manalarıdır. Mütenebbi şu beytinde "حذر" kelimesini dikkatli, tedbirli olmak manasında kullanmıştır.

وَكُنْ عَلَى حَذَرٍ لِلنَّاسِ تَكْتُمُهُ وَلَا يَغْرُكَ مِنْهُمْ تَغْرُ مُبْتَسِمٌ³⁰

²⁶İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, 4: 175.

²⁷İbrahim Semerrai, *Şiir'ul Ahvas el-Ensari* (Bağdat: Mektebetü-l Endülüs, 1969), 152.

²⁸Ebü'l-Abbâs Şehabeddin Ahmed b. Yahya İbn Fazlullah Ömeri, *Mesalikü'l-ebzar fî memaliki'l-emsar* (Abu Dabi: El Mucemmu Sakafiyye, 1423), 14: 272. El Ahvas, Ebu Muhammed bin Abdullah bin Asım bin Sabit el ensari, M.660 yılında Dimaşk ta doğmuş. Emevi dönemi İslam şairlerinden olup Hiciv şiirleri ile öne çıkmıştır. Cerir ve Ferazdak ile aynı dönemde yaşamış, Gözündeki darlık sebebi ile kendisine Ahvas lakabı verilmiştir. M.723 senesinde Dimaşk'da ölmüştür.

²⁹Bakara suresi 2/243

³⁰Mütenebbi, *Dîvânu'l-Mutenebbî*, 498.

Şair³¹ bu beytinde insanların kalplerinden geçirdiklerine karşı uyanık ve dikkatli olmayı söylemektedir. Çünkü insanlar kalplerinden geçirdikleri hile ve düşmanlıkları sahte gülücüklerle gizlerler, işte şair de buna karşı uyanık ve dikkatli olmayı söylemektedir.

“İnsanların gizlediklerine karşı uyanık ol onların gamzeli gülüşleri seni aldatmasın”

Aynı şekilde şu Ayet-i Kerimede “حذر” kelimesi uyanık ve dikkatli olmak manasına gelmektedir.

وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ

“Biz ise, elbette uyanık ve tedbirli bir topluluğuz”³²

Araplar “رجلٌ حذرٌ”³³ ve “رجلٌ غير حذر”³⁴ derler.³⁵

“حذر” kelimesinin diğer manalarından biri de sakınmak manasıdır. Sakınma manası şu gelen beyitte görülmektedir..

هي الدنيا تقول بملء فيها حَذَارٍ حَذَارٍ من بطشي وفُتْكي³⁶

Şair³⁷ bu beytinde dünyanın vefasız olduğunu, dünyanın kendi diliyle, “şiddetimden ve helak etmemden sakın” diyerek anlatmaktadır. Aynı zamanda şair “حَذَارٍ” kelimesini sakınmak manasında kullanmıştır.

“Şiddetimden ve helak etmemden sakın diyerek, avazı çıktığı kadar bağırان dünyadır o”

³¹Zirikli, *el-A'lam*, 1: 115. Mütenebbi M. 915 senesinde Küfenin Kinde bölgesinde doğdu. Daha çocuk yaşta Arap şiirleri söyler oldu. Buda onu Abbasi döneminin en meşhur Arap şairlerinden biri haline getirdi. Seyfüddevle gibi önde gelen emirlere şairlik yaptı. Mütenebbi M. 965 yılında Bağdat yakınlarında daha önce hiciv yaptığı kimseler tarafından saldırı sonucu öldürüldü.

³²Suara suresi: 26/56

³³Uyanık, dikkatli, açıkgozlu adam

³⁴Tedbirsiz, dikkatsiz adam

³⁵İbn Manzur, *Lisānu'l-Arab*, 4: 175.

³⁶Saud Mahmud Abdulcebbar, *Divanü Abdolvahid b. Nasru-l Mahzumi El-Bebbega* (Amman: Daru-l Hamid, 2004), 124.

³⁷Ebü'l-Meâli Celâleddin Muhammed b. Abdurrahman El-Hatîb Kazvini, *El İzah fî Ulumil Belaga El Meani vel Beyan vel Bedi* (Beyrut: Darul İhyaul Ulum, 1998), 393. Ebu-l Farec es Savi el-Bebbega Abdolvahid b. Nasr b. Muhammed el-Mahzumi, Rey ile Hemazin arasında bulunan Savi beldesinde dünyaya gelmiş ve oraya nispet edilmiştir. Abbasi dönemi İslam şairlerinden olup, Abbasi hükümdarlarından olan Fâhru'd-Devle'ye yazdığı övgü şiirleri ile öne çıkmıştır.

الْخَيْرُ وَالشَّرُّ مَقْرُونَانِ فِي قَرْنٍ فَالْخَيْرُ مُتَّبِعٌ وَالشَّرُّ مَحْذُورٌ³⁸

Şair³⁹ bu beytinde hayrın ve şerrin birbirine yakın olduğunu fakat birbiri ile birleşmeyeceğini, hayır olan şeylerin arkasından gidileceğini şer olan şeylerin ardından da gidilmeyip sakınılacağını söylemektedir.

“Hayır ve şer birbirine yakındır, ancak hayra tabi olunur, şerden de sakınılır”

Şu ayeti kerimelerde “حذر” kelimesi sakınmak manasında dır.

يَقُولُونَ إِنَّ أُوتِيْنَاهُمْ هَذَا فَحَذُّوْهُ وَإِنْ لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوْا

“Eğer size şu verilirse hemen alın, eğer o verilmezse sakının derler.”⁴⁰

وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ

“Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor.”⁴¹

وَأَنْ أَحْكُمَ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ

Aralarında Allah’ın indirdiği ile hükmet, onların arzularına uyma, Allah’ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamaları için onlardan sakın.⁴²

Görüldüğü gibi yukarıdaki ayeti kerimelerde “حذر” kelimesi sakınmak manasındadır.

“حذر” kelimesinin manalarından biri de şu ayetlerde olduğu üzere tedbir manasıdır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ

“Ey iman edenler! tedbirinizi alın”⁴³

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا

³⁸Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî İbn Abdürabbih, *Dîvânü İbn Abdirabbih* (Beyrut: Müessesetu’r-risale, 1979), 72.

³⁹Zirikli, *el-A’lâm*, 4: 154. Ebu Ömer Şihabuddin Ahmet b. Muhammed b. Abdirabbih b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî, Endelüs’de M.860 yılında doğmuş M.940 yılın’da ölmüş Endelüslü bir şairdir. Şiirlerinde medih, mersiye, hiciv, gazel ve diğer bir çok temalara yer vermiştir. En meşhur eseri el-ikdül ferid dir. Aralarında Mütenebbi gibi zamanın önde gelen şairleri tarafından takdir görmüştür.

⁴⁰Maide suresi: 5/41

⁴¹Âli İmrân Suresi: 3/28

⁴²Maide suresi: 5/49

⁴³Nisa suresi 4/71

“Allah’a itaat edin, Peygambere de itaat edin ve tedbirli olun”⁴⁴

Araplar konuşmalarında “الحذر لا يمنع القدر”⁴⁵ derler. Bu sözdeki “الحذر” kelimesi tedbir manasındadır.⁴⁶

Sonuç olarak, “تحذير” kelimesinin lügat manası şöyle özetlenebilir; Mütakellimin muhatabı belli bir şeyi yapmaması, ondan kaçınması, uzak durması için uyarmasına, engellemesine, korkutmasına, ikaz etmesine ve tembihlemesine lügatta tahzir denilmektedir.

Ayrıca Arapçada tahzir manası bizzat “تحذير” kelimesinin kendinden anlaşılabilirliği gibi içerisinde “تحذير” harflerini barındırmasada mana itibari ile mütakellimin muhatabı belli bir şeyi yapmaması, ondan kaçınması, uzak durması için uyarması, engellemesi, korkutması, ikaz etmesi ve tembihlemesi gibi anlam taşıyan başka fiillerle de tahzir yapılabilir. Her ne kadar lafız yönünden tahzir olmasa da mana itibariyle bunlar da tahzir manası ifade etmiş olurlar. Arap dilinde tahzir manasını ifade eden fiillerden bazıları şunlardır; “إحذر - أو تجنب - أو توق - أو تباعد - أو لا تقرب - أو لا تدن” gibi muhatabı belli bir şeyi yapmaması, ondan kaçınması, uzak durması için uyarması, engellemesi, korkutması, ikaz etmesi ve tembihlemesi gibi fiillerle gelen her cümle lügat itibari ile tahzirdir.

Arap dilinde tahzir, lügatdaki genel manası itibari ile iki farklı kipte kullanılmaktadır. Bu kiplerden birisi tahzir manasının emir kipi olarak gelmesidir. Bu şekil üzerine gelen her emir kipi lügat itibari ile tahzir manası ifade etmiş olur.⁴⁷

إحذر مصاحبة اللئيم فإنها تعدي كما يعدي السليم الأجر⁴⁸

Görüldüğü gibi şair⁴⁹ beytinde “تحذير” kelimesinden bir emir kipi ile muhatabı kötü kimseyle arkadaşlık yapmaması hususunda uyarmaktadır.

⁴⁴Maide: 5/91

⁴⁵Tedbir takdire mani değildir

⁴⁶İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, 4: 175.

⁴⁷Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi* (Kahire: Dâru'l-maârif, 1974), 4: 126.

⁴⁸Abdullah Hatib, *Dîvânu Sâlih b. Abdilkuddûs* (Bağdat: Daru Menşurati-l Basri, 1967), 127.

⁴⁹Zirikli, *el-A'lâm*, 3: 192. Ebu-l Fazl Salih b.Abdikuddûs el-Basri (ö.167/783) Basra’da doğup büyüdü. Ezd kabilesinin mevlasıydı. Basra’da insanlara şiirleri ile hikmetli nasihatler ederdi. Abbasi halifesi tarafından zındıklıkla itham edilip Bağdat’da öldürüldü.

“Sakin adi kimse ile arkadaşlık etme, zira o uyuzun sağlam kimseye bulaştığı gibi bulaşır”

Buna göre bu manayı ifade eden emir kiplerine lügat itibari ile tahzirdir denilir. Buradaki emir kipi isterse yukarıdaki beyitte olduğu gibi “تحذير” kelimesinden türesin isterse de aşağıdaki beyitte olduğu gibi “تحذير” kelimesinin dışında başka bir kelimeden türesin fark etmemektedir.

إحفظ لسانك أيها الإنسان لا يلدغك إنه ثعبان⁵⁰

Şair⁵¹ bu beyitte muhatabına emir kipi olan “إحفظ” ile dilini korumasını söylemektedir. Görüldüğü gibi burada kullanılan emir kipi “تحذير” maddesinden türememiş bir fiildir. Ama muhatabı uyardığından mana itibari ile tahzirdir.

“Ey insan dilini muhafaza et ki seni sokmasın zira o yılandır”

Buradaki emir kipi her ne kadar “تحذير” kelimesinin dışında bir fiil ile gelmiş olsa da, muhatabı uyardığı, ikaz ettiği ve sakındırdığı için tahzir manası içermektedir. Bu başka bir örnek ile şöyle de anlatılabilir. Mesela: Mütakellim muhataba içinde “تحذير” maddesi geçen bir cümle ile şöyle derse: “إحذر من الخمر” veya içinde “تحذير” kelimesi geçmemesine karşı “تحذير” ifade eden başka bir cümle ile mesela: “أترك الخمر” veya “ابتعد عن الخمر” gibi, bu cümlelerde “تحذير” ifade ettiği için bunlar da lügat itibari ile tahzirdir.

Buna göre tahzir manasını ihtiva eden her emir kipi lügat bakımından da tahzir diye isimlendirilebilir.

Tahzir emir kipi dışında ikinci şekilde nehiy kipi şeklinde de gelebilir. Arap dilindeki tüm nehiyler de lügat itibari ile tahzirdir. Çünkü nehiylerde muhatabı bir şeyden nehyetme, sakındırma, engelleme ve mani olma vardır. Bu sebep ile bütün nehiyler tahzirdir.⁵²

لا يخذعك من عدو دمه وأرحم شبائك من عدو ترحم⁵³

⁵⁰Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs Şâfiî, *Dîvânü'l-İmâm eş-Şâfiî* (Kahire: Mektebetu-l Külliyyati-l Ezheri, 1985), 117.

⁵¹Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî Zehebi, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993), 10: 5. Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, (150/760) yılında Gazze'de doğdu. Ehli Sünnetin dört büyük imamından üçüncüsü ve Şafii mezhebinin kuran kimsedir. M.204 yılında Mısır'da vefat etmiştir.

⁵²Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 4: 127.

Şair⁵⁴ bu beytinde muhatabını düşmanın dost görünen gözyaşlarından sakındırmaktadır. Şair muhatabını sakındırırken nehiy edatı kullanmaktadır. Yani aldanmaktan sakınmasını ve uzak durmasını söylemektedir. Bu mana lügat manası itibari ile tahzir manası ifade etmiş olur.

“Düşmanın göz yaşı seni aldatmasın ona değil kendine merhamet et ”

أَبَا هِنْدٍ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْنَا وَأَنْظِرْنَا نُخَبِّرَكَ الْيَقِينَا⁵⁵

Şair⁵⁶ bu beytinde muhatabı olan hükümdarı tehdit etmekte, aynı zamanda kendi kabilesini de övmektedir. Görüldüğü üzere beyitte gelen nehiy kelimesi muhatabı sakındırarak acele etmemesini söylemektedir. Bu mana lügat manası itibari ile tahzir manası ifade etmiş olur.

“Ey Aba Hind bize karşı acele etme! yakında sana haber vereceğimiz şeyi bekle bizden”

Görüldüğü üzere Arap dilinde nehiyler de tahzir manası ifade ettiklerinden lügat bakımından tahzir diye isimlendirilebilir. Bu nedenle Ebu Bişr Sîbeveyhi Amr b.Osman b. Kanber el-Harisi (ö.180/796) *el-Kitap* adlı eserinde tahziri, *“tahzir aslında nehiydir, çünkü tahzirden muhatabı herhangi bir şeyden nehiy etme sakındırma vardır”* demektedir.⁵⁷

Arap dilinde lügat manası itibari ile tahzirin geniş bir mana ifade ettiği görülmektedir. Mütakellimin muhatabı kötü bir şeyden veya kötü bir durumdan sakındırdığı, ikaz ettiği ve yapmaması için uyardığı durum ister emir kipi ile isterse de nehiy kipi ile olsun fark olmaksızın lügat itibari ile tahzirdir. Ancak ıstılah manası

⁵³Mütenebbî, *Divânu'l-Mutenebbî*, 571.

⁵⁴Zirikli, *el-A'lâm*, 1: 115. Mütenebbî M. 915 senesinde Küfenin Kinde bölgesinde doğdu. Daha çocuk yaşta Arap şiirleri söyler oldu. Bu da onu Abbasi döneminin en meşhur Arap şairlerinden biri haline getirdi. Seyfûddeve gibi önde gelen emirlere şairlik yaptı. Mütenebbî M. 965 yılında Bağdat yakınlarında daha önce hiciv yaptığı kimseler tarafından saldırı sonucu öldürüldü.

⁵⁵Muhammed Ali Hüsnî, *Muallakat-ü Amr b. Külsüm* (Abu Dabi: Daru-l Kütübil Vatani, 2012), 29.

⁵⁶Zirikli, *el-A'lâm*, 2: 84. Cahiliye şairlerinden olan Ebül Esved Amr b. Külsüm b. Malik (ö.584) Irak ta beni Tağlib kabilesine mensûbtur. İnsanlar arasında en cesur ve atılğan biriydi. Uzun seneler yaşamış ve Amr b. Hindi öldüren kimsedir. Yedi meşhur muallaka sahibi kimselerdendir.

⁵⁷Ebû Bişr Amr b. Osman b. Kanber Sibeveyh, *el-Kitâb*, nşr. Abdüsselâm Muhammed Hârûn (Kahire: Meketebu'l-hancî, 1988), 1: 253.

itibariyle böyle değildir. Tahzir, lügat manası itibari ile ıstılah manasından daha geniş bir mana ifade etmektedir.

A.2. Tahzirin İstılahi Anlamı

Arap dilciler tahzir için çeşitli tarifler yapmışlardır. Bu tariflere bakıldığında birbirlerinden farklı tarifler olduğu görülmektedir. Öncelikle bu tarifler zikredilip daha sonra bu tarifler üzerinde tahlil yapılacaktır. Bu tahlil yapılırken tariflerde asıl olan efrâdını câmi, ağyârına mâni kuralı gözönünde bulundurulacaktır. Bu nedenle zikredilecek tariflerde bu kural göz önünde tutularak hangi tariflerin bu kurala uyduğu hangi tariflerin de bu kuraldan uzak olduğu tahlil edilecektir.

A.3. Tahzir Hakkında Yapılan Tarifler

-Ebu Bişr Sîbeveyhi Amr b.Osman b. Kanber el-Harisi (ö.180/796) *el-Kitab* adlı eserinde tahzirin tarifini şöyle yapmıştır;

“*Tahzir aslında nehiydir. Bir şeyden nehyetmek demektir. Şöyleki; Muhataba*” الأسد⁵⁸veya “الجدار الجدار”⁵⁹ söylediğinde, onu yıkılmakta olan duvara ve aslana yaklaşmaması hususunda nehyediyorsun. Bu durumda bu isimler mahzûf olan bir fiil ile mensûb olarak gelmişlerdir. İstersen fiillerini hazfetmeden de şöyle söyleyebilirsin “لا تقرب”⁶⁰veya “إياك والأسد”⁶¹ ancak nehyi “إياه” ve benzer zamirler ile “إياك والأسد” şeklinde yaparsan bu durumda fiilinin hazfı vaciptir.”⁶²

-Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer b. Muhammed el-Harizmi ez-Zemahşeri (ö.538/1144) ise tahzirin tarifini şöyle yapmıştır;

⁵⁸ Aslan Aslan

⁵⁹ Duvar Duvar

⁶⁰ Aslana yaklaşma

⁶¹ Duvardan sakın

⁶²Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 1: 253.

“Tahzir: fiilinın zorunlu olarak hazf edildiği mensûb bir isimdir”.⁶³

-Ebu Muhammed Cemalüddin Abdullah b. Yusuf b. Ahmet b. Abdillâh b. Hişam el-Ensari el-Mısri (ö.761/1360) tahziri şöyle tarif etmiş

“Tahzir: Muhatabı çirkin işlerden kaçındırmak için uyarmak ve tembih etmektir”.⁶⁴

-Ebu Muhammed Bahaüddin Abdullah b. Abdırrahman b. Abdillâh b. Akil el-Hemedani (ö.769/1367) tahziri şöyle tarif etmiştir;

“Tahzir: Kaçınılması zorunlu olan bir durum üzerine muhatabı uyarmak ve ikaz etmektir”.⁶⁵

-Ebu'l-İrfan Muhammed b. Ali es-Sabban el-Mısri (ö.1206/1792) tahziri şöyle tarif etmiştir;

“Tahzir: Muhatabı kötü ve çirkin işlerden kaçındırmak için uyarmak ve tembih etmektir”.⁶⁶

-Ebu Abdillâh Cemalüddin Muhammed b. Abdillâh b. Malik et-Tai el-Endelüsi el-Ceyyani (ö.672/1274) tahziri şöyle tarif ediyor;

“Tahzir: Muhatabı “يالك” veya ona benzer bir zamirle kötü bir durumdan kaçındırmaktır”.⁶⁷

-Ebu Amr Cemalüddin Osman b. Ömer b. Ebi Bekr b. Yunus İbnü'l-Hacib (ö.646/1249) de tahziri şöyle tarif ediyor:

⁶³Ebü'l-Kasım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî (ö. 538/1144) Zemahşerî, *el-Mufasssal fi'l-arabiyye*, nşr. Fahr Salih Kadare (Ürdün: Dar-u Ammar, 2004), 2: 70.

⁶⁴Ebu Muhammed Abdullah Cemaleddin b. Yusuf ibn Ahmet b. Abdillâh İbn Hişam, *Evdahu'l-mesâlik ilâ elfiyyeti İbn Mâlik*, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid (Beyrut: Mektebetu'l-Asriyye, 2003), 4: 70.

⁶⁵Ebü Muhammed Bahâüddin Abdullah b. Abdırrahmân b. Abdillâh b. Akil el-Hemedânî İbn Akil, *Şerhu İbn-i Akil*, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid (Dımaşk: Daru'l-fikr, 1985), 3: 300.

⁶⁶Ebu'l-İrfan Muhammed b. Ali Sabban, *Hâşiyetu's-Sabbân 'alâ Şerhi'l-Üşmûnî 'alâ Elfîyyeti'bni Mâlik & Şerhu's-şevâhid li'l'Aynî* (Beyrut: Daru'l-fikr, t.y.), 3: 188.

⁶⁷Cemâlüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh İbn Malik, *Şerhu'l-kâfiyyeti's-şâfiye* (Mekke: Câmîatu Ummu'l-kurâ, 1982), 3: 1377.

“Tahzir: Kendisinden sonrakini sakındırmak için ”اتق“ fiili ile takdir edilen veya kendisinden sakındırılan şeyin tekrar edilmesi veya atfedilmesiyle ya da ”إياك“ ile kullanılması ile olan bir mamuldür”.⁶⁸

-Ebü'l-Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed el-Hudayri es-Süyûti eş- Şafiû (ö.911/15059) tahziri şöyle tarif eder;

“Tahzir: Muhatabı ”إياك“ veya ona benzer bir zamirle kötü bir durumdan kaçındırmaktır”.⁶⁹

-Ebü'l Hasen Ali b. Muhammed b.Ali es-Seyyid eş-Şerif el-Cürcani (ö.816/1413) de tahziri şöyle tarif ediyor:

“Tahzir: ”اتق“ fiili takdir edilerek sonrası tahzir edilen bir mamuldür”.⁷⁰

A.4. Tahzir İçin Yapılan Tariflerin Tahlili

Burada zikredilen tarifler Arap dilinde söz sahibi olan dilcilerin yapmış oldukları tariflerdir. Bunlardan başka birçok tarif de vardır. O tariflerin bu zikredilen tariflere yakın olmasından dolayı ayrıca zikretmeye ihtiyaç duyulmadı. Yapılan bu tariflere genel olarak bakıldığında tahzirin ıstılahi manası için farklı tariflerin meydana çıktığı görülmektedir. Bu tarifler şu şekilde sıralanabilir:

1-İbn Hişam, İbn Akil ve Sabban gibi dilcilerin yaptıkları tarif, onlar tahzirin tarifini, mütekellimin muhatabı kötü durumdan veya yaklaşmakta olan tehlikeye karşı uyarıp söz konusu kötü durumdan veya tehlikeden korumak, sakındırmak olduğunu belirtmişlerdir.

2-İbn Malik ve Suyuti'nin yapmış oldukları tarif ise, mütekellimin muhatabı kötü durumdan veya yaklaşmakta olan tehlikeye karşı ”إياك“ ve ”إياك“ nin yerine geçen ”إياكم“, ”إياكم“, ”إياكم“, ”إياكم“ den biri ile korumak, sakındırmak olarak tarif etmişlerdir.

⁶⁸Cemâlüddîn Ebî Amr Osman b. Ömer İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiyetu fî ılmî'n-nahv*, nşr. Sâlih Abdulazîm eş-Şâir (Kahire: Mektebetu'l-âdâb, 2010), 22.

⁶⁹Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî Süyûtî, *Hem'u'l-hevâmi' fî şerhi cem'i'l-cevâmi'* (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1992), 3: 24.

⁷⁰Ali bin Muhammed bin Ali Cürcani, *et-Ta'rîfât* (Beyrut: Darul kitabül Arabi, 1405), 75.

3- Zemahşeri, tahzirin tarifini, amili vucuben hazfedilmiş mensûb bir isimdir, şeklinde yapmıştır.

4- İbn Hacıb' in yaptığı tarif; Kendisinden sonrakini sakındırmak için “اتَّقِ” fiili ile takdir edilen veya kendisinden sakındırılan şeyin tekrar edilmesiyle veya atfedilmesiyle ya da “إِيَّاكَ” ile kullanılması ile mensûb olan bir mamuldür, şeklinde yapmıştır.

5- Sîbeveyh ise tahzirin tarifini, tahzir aslında nehiydir diye yapmaktadır.

Arap dilcilerin tahzirin ıstılahi anlamı için yaptıkları tarifler genel olarak bu beş tarif etrafında toplanmaktadır. Bu beş tarifi, tariflerde asıl olan, “*efradını cami ağıyarını mani*” yani bir tarifi tam ve mükemmel olabilmesi için gerekli olan en ufak unsurları içine alması, barındırması; gereksiz olan en ufak unsurları ise dışarıda bırakması anlamında kullanılan kural çerçevesinde tahlil edildiğinde İbn Hişam, İbn Akil ve Sabban gibi dilcilerin yaptıkları “*Tahzir, muhatabı kötü ve çirkin işlerden kaçındırmak için uyarmak ve tembih etmektir*” tarifi hakkında Ebu Muhammed Fazl b. Hasan b. Ahmed b. el-Abbas (ö.1932/2011) eserinde şunları söylemektedir:

Bu tarif birçok dilci tarafından tahzirin ıstılahi manası için yapıldığı görülmektedir. Ancak yapılan bu tarifi tahzirin ıstılahi tarifi olmaktan daha çok, lügavî tarifi olduğu görülmektedir. İstılahi tarifi ise: Zemahşeri gibi dilcilerin yapmış oldukları “*Tahzir, fiili (Amili) hazfedilmiş mensûb bir isimdir*” tariftir. Çünkü Zemahşeri'nin yapmış olduğu bu tarif kelimelerin irab ve bina durumlarını araştıran nahvin maksadına daha uygun bir tariftir. Aynı şekilde Zemahşerinin yapmış olduğu bu tarif ile şairin şu beytindeki “الله” kelimesi de tahzirin ıstılahi tarifine girmiş olur. İbn Hişam ve benzer dilcilerin yapmış oldukları tarife göre şiirdeki “الله” kelimesi tahzirin tarifine girmemektedir. Buna göre bu dilcilerin yapmış oldukları tarif kapsayıcı bir tarif olmaktan uzaktır.

بَيْنِي وَبَيْنَكَ حُرْمَةٌ اللَّهُ فِي تَضْيِيعِهَا⁷¹

“Seninle aramızda bir saygı vardır, onun kaybolmasından Allaha kork”

⁷¹Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yahyâ b. Ebî Bekr b. Abdilvâhid Tilimsani, *Divanü's-sababe* (Beyrut: Daru Mektebetü'l Hilal, 1989), 262.

Şair⁷² bu beytinde “الله” kelimesini hazfedilmiş “اتق احذر” veya “اخش” fiili ile tahzir üzerine mensûb olarak getirmiştir. Şayet İbn Hişam ve diğer dilcilerin tahzir için yaptıkları tarife bakılırsa buradaki “الله” kelimesi tahzirin tarifine giremez. Çünkü onların tarifine göre “الله” kelimesi mütekellimin muhatabı kötü bir şeyden sakındırdığı bir şey olmuş olur ki bu Allah (cc) için düşünülemez. O zaman o tarife göre bu gibi tahzir üzerine mensûb olarak gelmiş isimler tahzirin tarifine girmemiş olur. Bu da tariflerin efradını kapsayıcı olma kuralı çerçevesinde incelendiğinde İbn Hişam ve diğer dilcilerin yaptıkları tarifi bu manada kapsayıcı bir tarif olmadığı görülmektedir.⁷³

Yine bu konu hakkında Muhammed Muhyiddin b.Abdulhamid el-Mısri, (ö.1900/1973) İbn Hişamın *Evdahu'l-mesâlik ilâ elfiyyeti İbn Mâlik*, isimli eserine olan tahkikinde şunları belirtmektedir; müellifin tahzirin manası için zikrettiği: “*Tahzir, muhatabı kötü ve çirkin işlerden kaçındırmak için uyarmak ve tembih etmektir*” tarifi daha çok lügat manasına benzemektedir. Müellif yaptığı bu tarif ile tahzirin ıstılahi manasını kastetmektedir. Ancak tahzirin ıstılahi manası bu değildir. Arap dilinde irap ve bina yönünden kelimelerin durumunu inceleyen nahiv ilmi açısından en doğru tarif “*Gizli bir fiil ile mensûb olan isimdir*”⁷⁴ şeklinde yapılan tariftir.

İbn Malik ve Suyuti'nin tahzir için yaptıkları tarife bakılınca, kapsayıcı bir tarif olmadığı görülmektedir. Zira bunların tarifine göre de tahzir ıstılahta mütekellimin muhatabı kötü durumdan veya yaklaşmakta olan tehlikeye karşı “ايك” ve “ايك” nin yerine geçen “ايك, اياكم, اياكم, اياكم” den biri ile korumak, sakındırmak olarak tarif etmişlerdir. Tarifi bu kısımda yapılan, “*mütekellimin muhtabı kötü durumdan koruması*” olarak zikredilen bu kısım İbn Hişam ve benzerlerinin yaptığı tarif ile aynı olduğundan eksik kaldığı görülmektedir. Tarifi ikinci kısımdaki, “*yaklaşmakta olan tehlikeye karşı* “ايك” ve “ايك” nin yerine geçen “ايك, اياكم, اياكم, اياكم” den biri ile korumak, sakındırmak” kısmı ise yine aynı şekilde eksik bir tarif dir. Zira tarifi bu kısımda kapsayıcı bir tarif değildir. Çünkü ileride de zikredileceği üzere tahzir üslubu “ايك” ve benzerlerinin dışında üç şekil de daha gelebilir. Tahzir için daha geniş bir tarif gereklidir.

⁷²Zirikli, *el-A'lâm*, 5: 312. Ebü'l-Abbas Şihabüddin Ahmet b. Yahya b. Ebi Bekr b. Abdilvahid et-Tilimsani (ö.776/1375) Ebu Hacele lakabı ile bilinen Mağribli edip ve şair bir kimsedir. Tilimsan'da doğmuştur. Kahirede 1375 yılında vebadan ölmüştür.

⁷³Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 4: 124.

⁷⁴İbn Hişam, *Evdahu'l-mesâlik ilâ elfiyyeti İbn Mâlik*, 4: 70.

Bu durumda İbn Malik ve Suyuti'nin yaptıkları bu tarif diğer şekilleri kapsamadığından kapsayıcı bir tarif olmaktan uzaktır.

Sîbeveyhin tarifine gelince, tariflerde olması gereken kuralın olmadığı görülmektedir. Çünkü Sîbeveyh tarifi ele alırken tahziri nehiydir diye ele almıştır. Aslında lügat itibari ile her nehiy tahzirdir ancak her tahzir nehiy değildir. Sîbeveyh bu tarifi ile tarifin dışında bırakılması gereken unsurları tarifin içinde zikretmiştir. Lügat manası itibari ile her tahzir aslında muhatabı kötü bir durumdan sakındırdığı için nehiy dir. Ancak bu tarifin dışında kalması gereken unsurları içerdiğinden dolayı geniş bir tariftir. Çünkü bu tarif tahzirin hem ıstılah hemde lügat manasını kapsadığından geniş bir tariftir. Bu da tariflerde benimsenmeyen bir durumdur.

İbn Hacıb ise tahziri: *Kendisinden sonrakini sakındırmak için “اتقى” fiili ile takdir edilen veya kendisinden sakındırılan şeyin tekrar edilmesiyle veya atfedilmesiyle veya da “ايك” ile kullanılması ile olan bir mamuldür* diye tarif etmiştir. İbn Hacıb bu tarif de tahzirin bir mamül olduğunu belirtmiştir. Bu mamülün merfu veya mensûb olma hususuna değinmemiştir. Halbüki tahzir, ıstılahi manada hazfedilmiş bir fiil ile mensûb olarak gelen isimdir. Tahzir olarak gelen isimler bazı durumlarda merfu olarak gelmektedir. Merfu olarak geldiği durumda tahzir üslubu olmaktan çıkar. Bu tarif de ise mamuldür diyerek merfu ve mensûb olan bütün mamüllere şamil geldiğinden bu tarif ile tarifin dışında bırakılması gereken unsurları tarifin dışında bırakmadığından bu tarifin eğyarına mani olmadığı görülmektedir.

A.5. Tercih Edilen Tarif

Yukarıda zikredilen tariflerin tahlillerinden sonra ortaya çıkan durum hakkında Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, İbn Hişam'ın *Evdahu'l-mesâlik ilâ elfiyyeti İbn Mâlik*, isimli kitabına olan tahkikinde, Abbas Hasan'ında *en-Nahvu'l-vafi* kitabında belirttiği üzere tahzirin ıstılahi manası açısından en uygun tarifin Zemahşeri gibi dilcilerin yapmış oldukları “*Tahzir, fiili (Amili) hazfedilmiş mensûb bir isimdir*” tariftir. Bu tarif irap ve bina yönünden kelimelerin durumunu inceleyen nahiv ilmi açısından da en doğru tarif dir.

A.6. Tahzir Üslubuna Ayetlerden Örnekler

Kur'an-ı Kerim incelendiğinde lügat manası itibari ile tahzir manasını ifade eden birçok Ayet-i Kerime olduğu görülmektedir. Ancak bunun yanında nahiv ıstılahında geçerli olan, “fiili hazfedilmiş mensûb bir isimdir” tarifine göre, tahzir üslubu üzere gelen ayetler birkaç ayetten oluşmaktadır. Bu Ayet-i Kerimelerden iki tanesi şunlardır:

1- فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا

*Allah'ın elçisi onlara, "Allah'ın (mûcize olarak) verdiği deveye ve onun su hakkına dokunmayın" demişti.*⁷⁵

Ayet-i Kerimedeki “نَاقَةَ” kelimesinin irabına bakıldığında “نَاقَةَ” kelimesi mensûb olarak gelmiştir. Bunu nasb eden fiil ise hazfedilmiş “إِحْذَرُوا” fiilidir. “نَاقَةَ” kelimesi hazfedilmiş “إِحْذَرُوا” fiilin mef'ulü olmak üzere tahzir üslubu üzerine mensûb olarak gelmiştir. Cümlelerin takdiri şu şekildedir: “إِحْذَرُوا نَاقَةَ اللَّهِ”⁷⁶

2- فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَاسًا سُنَّتِ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ

*“Ama azabımızı gördüklerinde artık inanmaları kendilerine fayda vermeyecektir; Allah'ın, kulları hakkında öteden beri uygulanan yasası böyledir. İşte o zaman artık inkârcılar hüsrana uğramışlardır”*⁷⁷

Bu Ayet-i Kerimedeki “سُنَّتِ اللَّهِ” kelimesi mensûb olarak gelmiştir. Onu nasb eden fiil ise hazfedilmiş “إِحْذَرُوا” fiilidir. “سُنَّةٌ” kelimesi hazfedilmiş “إِحْذَرُوا” fiilin mef'ulü olmak üzere tahzir üslubu üzerine mensûb olarak gelmiştir. Cümlelerin takdiri ise şu şekildedir: “إِحْذَرُوا سُنَّتِ اللَّهِ”⁷⁸

⁷⁵Şems suresi: 91/13

⁷⁶Esirüddin Muhammed b. Yusuf El-Ceyyâni El-Endelüsi Ebu Hayyan, *El-Bahrü'l-Muhit fi't-Tefsir* (Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 2001), 8: 476; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebubekir Kurtubi, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* (Riyad: Daru Alemül Küttüb, 2003), 20: 78; Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer Zemaşşeri, *El-Keşşâf 'an haka'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyuni'l-eķâvîl fi vücûhi't-te'vîl* (Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabi, t.y.), 4: 764.

⁷⁷Mü'min Suresi: 40/85

⁷⁸Ebu Hayyan, *El-Bahrü'l-Muhit fi't-Tefsir*, 7: 458; Kurtubi, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 15: 336.

A.7. Tahzir Üslubuna Hadislerden Örnekler

Hadislere bakıldığında tahzir üslubu üzere gelen birçok hadis görülmektedir. Bunlardan iki tanesi şunlardır:

(إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ؛ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ)

*Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Zandan sakının. Çünkü zan, sözlerin en yalan olanıdır."*⁷⁹

Hadiste geçen "والظن" kelimesi mensûb olarak gelmiştir. Onu nasb eden fiil hazfedilmiş "إِحْذَرُوا" fiilidir. Cümlemin takdiri: "إِحْذَرُوا الظَّنَّ" şeklindedir.

(إِيَّاكُمْ وَكَثْرَةَ الْحَلْفِ فِي الْبَيْعِ فَإِنَّهُ يُنْفِقُ ثُمَّ يَمَحُقُ)

*"Alışverişte çok yeminden sakının, zira çok yemin malın bereketini giderir."*⁸⁰

Hadiste geçen "إِيَّاكُمْ وَكَثْرَةَ" kelimesi hazfedilmiş "إِحْذَرُوا" fiili ile mensûb olarak gelmiştir. Cümlemin takdiri "إِحْذَرُوا كَثْرَةَ الْحَلْفِ"⁸¹ şeklindedir.

A.8. Tahzir Üslubunun Rükünleri

Tahzir üslubunun oluşması için dört tane temel unsur vardır. Bu dört temel unsurun oluşması ile tahzir üslubu meydana gelmiş olur. Bunlar:

1- "مَحْذَرٌ" muhataba sakınmasını, dikkatli olmasını, tedbirli olmasını ve yapmamasını ikaz eden, uyaran kimse, yani mütekellimin kendisidir.

2- "مَحْذَرٌ" mütekellimin sakınmasını, dikkatli olmasını, tedbirli olmasını ve yapmamasını ikaz ettiği kimse, yani mütekellime muhatap olan kimsedir.

3- "مَحْذَرٌ مِنْهُ" yani mütekellimin muhataba sakınmasını, dikkatli olmasını, tedbirli olmasını ve yapmamasını ikaz ettiği, uyardığı durumdur.

⁷⁹Buhari Muhammed b. İsmâil, *Sahihu'l-Buhârî* (Beyrut: Daru ibn Kesir, 1987), 6: 2474; Ebu'l-Hüseyn el-Haccac Müslim, *Sahihu'l-Müslim* (Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabi, 1954), 4: 1985.

⁸⁰Müslim, *Sahihu'l-Müslim*, 5: 1228.

⁸¹Çok yeminden sakının

4-“فعل التحذير المحذوف” hazfedilmiş tahzir fiili. Mensûb olarak gelen ismin tahzir üslubu olabilmesi için en önemli şart, fiilinin (amilinin) hazfedilerek gelmesidir.⁸² Zira bazı durumlarda ilk üç şart yerine gelmiş olduğu halde, dördüncü şart yerine gelmemiş olmaktadır. Bu durumda tahzir üslubu meydana gelmez. Çünkü tahzir üslubunda en önemli rükün budur.

Örnek: Ahmet’in Mehmet’i Aslan tehlikesinden sakındırması için Mehmet’e “الأسد”⁸³ demesi gibi. Burada mütekellim olan Ahmet “مَحْذَرٌ” dir. Yani muhatap olan Mehmet’i sakındıran, uyanan kimsedir. Muhatap olan Mehmet “مَحْذَرٌ” dir. Yani mütekellim olan Ahmet’in sakındırdığı kimsedir. Ahmet’in Mehmet’i aslandan sakındırma olayı ise “مَحْذَرٌ مِنْهُ” dir. Yani mütekellimin muhataba sakınmasını, uzak durmasını ikaz ettiği, uyardığı durumdur. Mensûb olarak gelen “الأسدُ” ise fiili (amili) hazfedilmiş, tahzir üzere mensûb gelmiştir. Cümlenin takdiri “احذر الأسد الأسد”⁸⁴ şeklindedir. Bakınız tablo-1.

A.9. Tahzirin Kısımları

Arap dilinde tahzir üslubu olarak gelen isimler iki farklı kısımda gelmektedir.

1-Birinci Kısım: “مَحْذَرٌ مِنْهُ” olarak gelen isim muhatap zamirine izafe edilen “إِيَّاكَ”ve“إِيَّاكَ” yerine geçen “إِيَّاكَ، إِيَّاكَ، إِيَّاكَ، إِيَّاكَ” kelimesinden birinden sonra amili hazfedilmiş mensûb bir isim olarak gelen kısımdır.

2-İkinci Kısım “مَحْذَرٌ مِنْهُ” olarak gelen isim muhatap zamirine izafe edilen “إِيَّاكَ” ve benzerlerinin dışında kullanılan zahir bir isim olarak gelen kısımdır.⁸⁵ Bakınız tablo-2

⁸²Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 4: 127.

⁸³ Aslan Aslan

⁸⁴ Aslandan sakın

⁸⁵İbn Hişam, *Evdahu’l-mesâlik ilâ elfiyyeti İbn Mâlik*, 4: 70; Muhammed Hudari, *Hâşiyetu’l-Hudari ala Şerhi İbn-i Akîl ala Elfîyyeti’bni Malik* (Beyrut: Daru’l-fikr, 1995), 2: 139; Ebû Zeyd Abdurrahman b. Ali b. Salih Mekûdî, *Şerhu’l-Mekûdî ale’l-elfiyyeti fî ilmeyi’s-sarfî ve’n-nahvî* (Beyrut: el-Mektebetu’l-asriyye, 2005), 256; Halid b. Abdullah Ezheri, *Şerhu’t-tasrih ale’t-tavzîh* (Beyrut: Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 2000), 2: 273.

Birinci Kısım: “محذر منه” olarak gelen isim muhatap zamirine izafe edilen “إياك”ve “إياك” yerine geçen “ إياكن, إياكما, إياكم, إياك ” kelimelerinden sonra amili hazfedilmiş mensûb bir isim olarak gelen kısımdır.

Bu birinci kısım dört farklı şekil üzere gelmektedir.

1- Müfred olarak gelebilir. “إياك” den sonra gelen “محذر منه” tekrar edilmeden müfred olarak gelmektedir.

Örnek: “إياك الكذب”⁸⁶ Seni yalandan sakındırıyorum demektir. Buradaki “إياك” kelimesi fiili (amili) hazf edilmiş “أحذر” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bihdir. “الكذب” kelimesi de fiili (amili) hazf edilmiş “أحذر” ile mensûb olarak gelen ikinci mef’ulü bihdir. Cümlelerin takdiri şu şekildedir: “أحذر ك”⁸⁷ şeklindedir. Fiil hazfedildikten sonra birinci mef’ulü bih olan “ك” muttasıl zamiri fiilin hazfedilmesinden sonra munfasıla çevrildi. Bu durumda cümlelerin takdiri şu şekilde oldu “إياك الكذب”

Burada tahzir lafzı sadece “إياك” değildir. Bilakis tahzir lafzı “إياك” ve sonrasında gelen isim ile birlikte tahzirdir.⁸⁸

Genel olarak dil bilimlerinde bir konu hakkında görüş bildiren bir kimse, bu görüşünü şahitlendirmek zorundadır. Arap dilinde de bir konu hakkında görüş bildiren bir kimse, bu görüşünü ayet, hadis ve şiirlerden biriyle desteklemelidir.

Çalışmanın bu bölümünde şimdiye kadar incelenen tahzir üslubuna kaynak niteliğinde olan, Arap dilinde söylenmiş şiirlerden bazı örnekler vererek tahzir üslubunun nasıl ve ne şekilde kullanıldığına bakılacak.

إِيَاكُمُ الْفِتْنَةُ فَهِيَ لَوْ فَشَتْ فِي أَجْمَاتِ الْأُسْدِ تَفْنِي الْأُسْدَا⁸⁹

Şair⁹⁰ bu beytinde fitnenin çok tehlikeli bir şey olduğunu, öyle ki fitne meydana geldiğinde ormanın kralı aslanda olsan yok olmaya mahkûmsun demektedir. Bu sebeple,

⁸⁶Yalandan sakın

⁸⁷Seni yalandan sakındırıyorum

⁸⁸Radıyyüddîn Muhammed b. el-Hasen el-Esterâbâdî Radi, *Şerhü’r-Radi ala’l-Kaşıyeti İbni’l-Hacib* (Bingazi: Camiatu Garyounis, 1996), 1: 479.

⁸⁹Halil Cibran, *Divanü Halil Cibran* (Dımaşk: Daru’t-Takva li’n-Neşri ve’t-Tevzi, 2009), 84.

bir topluluk ne kadar güçlü olursa olsun o topluluğa fitne girdiği zaman o topluluk yok olmaya mahkumdur demektir.

“Fitneden sakının! Şayet fitne aslanların yuvasında yayılsa aslanları bile yok eder”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إِيَّاكَ” sonrasında gelen “الفتنة” kelimesini tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir.

إنما الإنسان بحر ما له ساحل فاحذره إِيَّاكَ الغرر⁹¹

Şair⁹² bu beytinde insanı sahili olmayan bir denize benzetmektedir. Nasıl ki sahili olmayan deniz tehlike arzetyekteyse, aynı şekilde insanlara sığınmada tehlike arzetyektedir. Bu yüzden insanın kandırmasından sakın demektir.

“İnsan sahili olmayan deniz gibidir, onun kandırmasından sakın!”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إِيَّاكَ” ardından gelen “الغرر” kelimesini tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir.

فإِيَّاكَ إِيَّاكَ الْمَزَاحَ فَإِنَّهُ يُجَرِّي عَلَيْكَ الْطِفْلَ وَالذَّنِسَ وَ النَّذْلَ⁹³

Şair⁹⁴ bu beytinde kişiyi şaka yapmaktan sakındırmaktadır. Zira çok şaka yapmak insanda kişiliğin yok olmasına ve aşağılık kimselerin şaka yapan kimseye bulaşmalarına vesile olur. Bu sebeple de insanda kişilik kaybı yaşanır demektir.

“Şakadan sakın! çünkü o sana adi, terbiyesiz ve çocuk kimseleri çeker”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إِيَّاكَ” den sonra gelen “المزاح” kelimesini tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir.

⁹⁰Zirikli, *el-A'lâm*, 2: 110. Halil Cibran, Lübnan asıllı Maruni bir ailenin çocuğu olarak M.1883 yılında doğdu. Ressam ve Şairliği ile ön plana çıktı. Amerika ve Avrupada ikamet etti. Arapça yazılmış bir çok eseri vardır. 1931 yılında Newyork da ölmüştür.

⁹¹Ebü'l-Abbâs Şehabeddin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed Makkari, *Nefhüt Tayyib min Gusnil Endelüs Er Ratib* (Beyrut: Daru Sadır, 1968), 7: 524.

⁹²Zehebi, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 19: 587.

⁹³Muhammed Aydemir Müsta'sami, *ed Dürrül Ferid ve Beytül Kasid* (Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 2015), 4: 437.

⁹⁴Ömeri, *Mesalikü'l-ebzar fi memaliki'l-emsar*, 7: 21. Ebu Said Abdülmelik b. Kureyb el-Asmai el-Bahili (ö.216/831) Basralı şiir, ahbar ravisi ve dil alimidir.

فَإِيَّاكَ إِيَّاكَ الْمِرَاءَ فَإِنَّهُ إِلَى الشَّرِّ دَعَاءٌ وَلِلشَّرِّ جَالِبٌ⁹⁵

Şair⁹⁶ bu beytinde ikiyüzlü davranmaktan sakındırmaktadır. Zira ikiyüzlülük insanı kötülüğe çağırarak kötü bir sıfattır.

“İkiyüzlülükten sakın! Çünkü o kötülüğü celbeden ve çağrıştıran nedendir”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إِيَّاكَ” den sonra gelen “المِرَاءَ” kelimesini tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir.

2- Atfedilerek gelebilir. “إِيَّاكَ” den sonra gelen “محذر منه” üzerine atfedilerek gelmektedir.

Örnek: “إِيَّاكَ وَالْكَذِبَ” Seni yalandan sakındırıyorum demektir. Buradaki “إِيَّاكَ” kelimesi fiili (amili) hazf edilmiş “أحذر” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bihdır. Vav atıf harfi olup “الْكَذِبَ” yi “إِيَّاكَ” nin üzerine atfederek oda mensûb olmuştur. Cümlemin takdiri şu şekilde olmuştur: “أحذر ك” fiil hazfedildikten sonra birinci mef’ulü bih olan “ك” muttasıl zamiri fiilin hazfedilmesinden sonra munfasıla çevrildi. Bu durumda cümlemin takdiri şu şekilde oldu: “إِيَّاكَ وَالْكَذِبَ”

وَإِيَّاكَ وَالْمَيْتَاتِ لَا تَقْرَبْنَهَا كَفَى بِكَلامِ اللَّهِ عَنْ ذَلِكَ نَاهِيًا⁹⁷

Bu beyit, meşhur cahiliye şairlerinden olan Â’sâ⁹⁸ nın peygamber efendimize övgü için yazdığı şiirden bir beyittir. Peygamber efendimizin hicretinden sonra Medineye gitmeye ve Müslüman olmaya karar veren Â’sâ bir şiir yazarak Medineye yola çıkar. Yolda, o vakitte müşriklerden olan Ebu Süfyan Â’sâ’nın şiirdeki etkisini bildiğinden onu peygambere gitmekten vazgeçirmek için mal karşılığında ikna eder. Â’sâ malları olarak

⁹⁵İbn Ümmü Kâsım Murâdî, *Tavdihu’l-mekâsıd ve’l-mesâlik bi şerhi elfiyyeti İbn Mâlik*, nşr. Abdurrahman Ali Süleyman (Kahire: darul fikril, 2008), 3: 115.

⁹⁶Zirikli, *el-A’lâm*, 5: 150. Fazl b. Abdurrahman b. Abbas ibnû Rabia b. Haris b. Abdulmuttalib, zamanında beni Haşim kabilesinin en bilgini ve şairidir. Zeyd b. Ali b. Hüseyin için siyahlar giyip ona uzun bir mersiye yazan kimsedir. Aynı zamanda Sîbeveyhiin şiirlerinden istihsad getirdiği kimsedir.

⁹⁷Ebû Basîr Meymûn b. Kays b. Cendel el-Bekrî A’sâ, *Dîvânü’l-A’sâ-l Kebir* (Mısır: Mektebetü-l Adab, 1950), 329.

⁹⁸Şevki Dayf, *Târîhu’l-Edebi’l Arabi, Asru-l cahiliyye* (Kahire: Darul maarif, 1961), 337. Ebu Basir Meymûn b. Kays, M. 565 yılında Yemame’nin Dürna köyünde doğdu. Cahiliye şairlerinden olan ‘A’sâ gözlerindeki zayıf görme durumundan kendisine Â’sâ lakabı verildi. Ölüm tarihi tam olarak bilinmesede kaynaklarda M.625 ile 629 yılları arasında olduğu geçmektedir.3

geri döner ve o sene Müslüman olmadan ölür. Bu şiirinde de cahiliyede yenmesinde bir sakınca bulunmayan ölü hayvan, kan, fal okları adına kesilmiş hayvanların yenilemeyeceğini bunun için Allahın sözlerinin yeterli olduğunu söylemektedir.

“Ölü hayvan eti yemekten sakın! bunu yasaklayıcı olarak Allahın sözü yeter.”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إِيَّاكَ” den sonra gelen “الميتات” kelimesini tahzir üslubu üzerine hazfı vacip olan bir fiil ile “إِيَّاكَ” nin üzerine atfederek mensûb olarak getirmiştir.

فَإِيَّاكَ وَالْأَمْرَ الَّذِي إِنْ تَوَسَّعَتْ مَوَارِدُهُ ضَاقَتْ عَلَيْكَ مَصَادِرُهُ⁹⁹

Bu beyitte şair¹⁰⁰ başının ve sonunun bilinmediği bir işe girişilmemesi gerektiğini, başının iyi gibi görünen ancak sonunda iyi olmayan işlerden uzak durulması gerektiğini söylemektedir.

“Sakın! Girişi geniştir diyerek aldanıp çıkışı dar olan işin içine girme”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إِيَّاكَ” den sonra gelen “الامر” kelimesini tahzir üslubu üzerine hazfı vacip olan bir fiil ile “إِيَّاكَ” nin üzerine atfederek mensûb olarak getirmiştir.

فَإِيَّاكُمْ وَحَيَّةَ بَطْنٍ وَادٍ هَمَزَ النَّابِ لَيْسَ لَكُمْ بِسِي¹⁰¹

Bu beyitte şair¹⁰² kendisini överek düşmanlarının kendisinden sakınmalarını söylemektedir.

⁹⁹Muhammed bin Muhammed Hasan Şurrab, *Şerhu Şevâhidi'l Şiriyye fî Ümmühatil Küttüb en-Nahviyye* (Beyrut: Müessesetu'r-risale, 2007), 1: 422.

¹⁰⁰Abdulkadir bin Ömer Bağdâdî, *Hazanetü'l edeb ve lübbü lübabü lisanü'l-Arab* (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1997), 5: 21. Mudarris b. Rub'i el-Esedî cahiliye şairlerindendir. Ancak Ferazdak ile aynı dönemde yaşadıkları rivayet edilmiştir. Buna göre cahiliye şairlerinden değildir. Şiirlerinde teşbih sanatını güzel kullanan bir şairdir.

¹⁰¹Ebû Müleyke Cervel b. Evs b. Mâlik el-Absî, *Divanü'l-Hutay'e bi rivayeti ve şerhi ibn Sikkit* (Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 1993), 190.

¹⁰²Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesir İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabi, 1988), 8: 104. Ebu Müleyke Cervel b. Evs b. Malik el-Absi, M.582 tarihinde doğdu. Çirkin, kısa boylu ve düz taban olduğundan kendisine Hutay'e lakabı verilmiştir. Cahiliye şairlerinden kabul edilip hz. Ebu Bekir döneminde Müslüman olduğu söylenmektedir. Hicivleri ile meşhur muhadram şairlerdendir. Hicivde o kadar öne çıkmıştır ki kendi babasını annesini ve kendini bile hiciv etmiştir. Uzun yaşam süren Hutay'e M.678 yılında ölmüştür.

“Vadinin ortasındaki yılandan sakının! Dişlerini geçirmiş, siz onunla bir değilsiniz”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إِيَّاكَ” den sonra gelen “حية” kelimesini tahzir üslubu üzerine hazfî vacip olan bir fiil ile “إِيَّاكَ” nin üzerine atfederek mensûb olarak getirmiştir.

فَلَا تَصْحَبْ أَخَا الْجَهْلِ وَإِيَّاكَ وَإِيَّاهُ¹⁰³

Şair¹⁰⁴ bu beytinde cahil kimse ile arkadaşlık yapmaktan sakındırmaktadır.

“Cehlin kardeşi ile arkadaşlık etme ondan sakın kendine gel”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إِيَّاكَ” sonrasında gelen “إِيَّاهُ” kelimesini tahzir üslubu üzerine hazfî vacip olan bir fiil ile “إِيَّاكَ” üzerine atfederek mensûb olarak getirmiştir.

3- “من” e “محذر منه” den sonra gelen “إِيَّاكَ” den sonra gelen “من” harfi cer-i getirilerek gelmektedir.

Örnek: “إِيَّاكَ مِنْ الْكُذْبِ” Seni yalandan sakındırıyorum demektir. Buradaki “إِيَّاكَ” kelimesinin fiili (amili) hazf edilmiş “أَحْذَرُ” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bih dir. “من” harfi cer “الْكُذْبِ” harfi cer ile mecrur dur. Harfi cer mecruru ile birlikte fiili (amili) hazfedilmiş “أَحْذَرُ” fiiline mütealliktir. Cümlemin takdiri şu şekilde olmuştur: “أَحْذَرُكَ مِنْ الْكُذْبِ” seni yalandan sakındırıyorum. Fiil hazfedildikten sonra birinci mef’ulü bih olan “كَ” muttasıl zamiri fiilin hazfedilmesinden sonra munfasıla çevrildi. Bu durumda cümlemin takdiri şu şekilde oldu: “إِيَّاكَ مِنْ الْكُذْبِ”

إِيَّاكَ مِنْ ظُلْمِ الْكَرِيمِ فَإِنَّهُ مُرْمَذَاقَتُهُ كَطَعْمِ الْعَلَقَمِ¹⁰⁵

Şair¹⁰⁶ bu beytinde zulümden uzak durmayı ifade etmektedir. Özellikle Kerim olan kimseden gelen zulmü Ebu Cehil karpuzunun acılığına benzetmektedir. Tıpkı onun acılığı gibi Kerim bir kimseden gelen zulmün de acı olduğunu belirtmektedir.

¹⁰³Ebü'l-Hasen Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî İmam Ali, *Dîvânü İmam Alî b. Ebî Tâlib* (Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 1985), 205.

¹⁰⁴Zirikli, *el-A'lâm*, 8: 295. Ebu-l Hasan Ali b. Ebi Talib el-Kureyşî el-Haşîmi, (ö. 660-661) Mekkede doğmuştur. Aşere-i Mübeşşereden olup peygamberimizin damadı aynı zamanda dördüncü halifedir.

¹⁰⁵Müsta'sami, *ed Dürrül Ferid ve Beytül Kasid*, 13: 444.

“Kerim kimsenin zulmünden sakın! Zira onun tadı Ebu Cehil karpuzunun acılı tadı gibidir”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إياك” den sonra gelen “ظام” kelimesine “من” harfi cer-i getirerek tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil mensûb olarak getirmiştir.

خُذِ الْأُمُورَ بِرَفْقٍ وَاتَّقِ أَهْلَهَا إِيَّاكَ مِنْ عَجَلٍ يَدْعُو إِلَى وَصَبٍ¹⁰⁷

Şair¹⁰⁸ bu beytinde, insan işlerinde letafet ve incelik ile muamele etmesini ve acele davranışlardan uzak durmasını çünkü acele davranma insanda sıkıntı ve hastalıklara yol açacağını belirtmektedir.

“İşlerde devamlı letafetli ve tedbirli davran! Hastalığa yol açan acelelikten sakın”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إياك” den sonra gelen “عجل” kelimesine “من” harf-i cer getirerek tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil mensûb olarak getirmiştir.

4-Masdarı müevvel olarak gelebilir. “إياك” den sonra gelen “محذر منه” “أن” mastar harfi ile fiil getirilerek gelmektedir.

Örnek: “إياك أن تكذب”¹⁰⁹ Seni yalandan sakındırıyorum demektir. Buradaki “إياك” kelimesinin fiili (amili) hazf edilmiş “أحذر” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bihdir. “أن” masdariyye harfi olup kendinden sonra gelen fiili muzariyi nasbedip masdar teviline sokmuştur. Cümlelerin takdiri şu şekilde olmuştur: “أحذر من أن تكذب”¹¹⁰ seni yalan söylemekten sakındırıyorum. Yine aynı şekilde fiil hazfedildikten sonra birinci mef’ulü bih olan “ك” muttasıl zamiri fiilin hazfedilmesinden sonra munfasıla çevrildi. Bu durumda cümlelerin takdiri şu şekilde oldu “إياك أن تكذب” Bakınız tablo-3

¹⁰⁶Zirikli, *el-A’lâm*, 4: 11. Abdussamed b. Muazzil b. Gaylan b. Hakem el-Abdi el-Esedi (ö.854) Basra da doğup büyüyen Abdussamed Abbasi şairlerinden olup hicivleri ile öne çıkmıştır.

¹⁰⁷Makkari, *Nefhüt Tayyib min Gusnil Endelüs Er Ratib*, 7: 582.

¹⁰⁸Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman Zehebi, *Tarihül İslam ve Vefeyatül Meşahir vel-Alam* (Beyrut: Darul kitabül Arabi, 1993), 26: 303. Muhyiddin Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya el-Kureyşi el-Dımeşki (ö.598/1202) İbnü Zekiyyüddin olarak bilinen ve Dımeşk da doğup orda başkadılık yapmıştır.

¹⁰⁹Yalandan sakın

¹¹⁰Seni yalandan sakındırırım

ألقاه في اليمِّ مكتوفاً وقال له إِيَّاكَ إِيَّاكَ أَنْ تَبْتَلَ بِالْمَاءِ¹¹¹

Şair¹¹² bu beytinde Cebriye fırkasının kaza ve kader hakkındaki görüşü olan “insanın hür iradesi yoktur, insan tamamen kadere mahkumdur” görüşüne vurgu yaparak bu beyti zikretmektedir. Onların bu görüşü tıpkı beyitteki elleri bağlanıp denize atılan sonra sakın üstün ıslanmasın denilen kimseye benzetilmiş.

“Onu elleri bağlı olarak denize atıp şöyle dedi sakın! Üstünü ıslatma”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إِيَّاكَ” den sonra gelen “تَبْتَلَ” kelimesine “ان” master harfi getirerek tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil mensûb olarak getirmiştir.

وَيْحُكَ يَا قَلْبُ أَمَا قُلْتَ لَكَ إِيَّاكَ أَنْ تَهْلِكَ فِي مَنْ هَلْكَ¹¹³

Şair¹¹⁴ bu beytinde kalbine seslenerek, kalp kıranın kalbini kırmaktan sakınmasını, ona yaptığığın aynısı ile karşılık vermemesini söylemektedir.

“Yazıklar olsun ey kalp sana söylemedim mi! kalp kıranın kalbini kırmaktan sakın!”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “إِيَّاكَ” den sonra gelen “تَهْلِكَ” kelimesine “ان” master harfi getirerek tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil mensûb olarak getirmiştir.

¹¹¹Abdulgani Nabulsi, *Divanü Abdülgani el-Nabulsi* (Amman: Mektebetu-l Yakuti, 2015), 9.

¹¹²Zirikli, *el-A'lâm*, 4: 32. Abdulgani b. İsmail. b. Abdulgani en-Nablusi (ö.1143/1731) 1641 yılında Dımeşk ta doğan ve orda ölen en-Nablusi, Sufi, Fakih, Edip ve şair bir kimsedir.

¹¹³Bahâüddîn Ebü'l-Fazl (Ebü'l-Alâ) Zühayr b. Muhammed b. Alî el-Atekî Mühellebi, *Divanü'l-Baha Zühayr* (Kahire: Darul Maarif, 1982), 195.

¹¹⁴Zirikli, *el-A'lâm*, 3: 52. Bahaüddin ebü'l-Fazl Zühayr b. Muhammed b. Ali el-Mühellebi (ö.656/1258) Eyyübiler döneminin en tanınmış Arap şairidir. Şiirleri genellikle medh üzerinedir. Kendisine ait divanı vardır.

İkinci Kısım: “محذر منه” olarak gelen isim muhatap zamirine izafe edilen “إياك” ve benzerlerinin dışında kullanılan zahir bir isim olarak gelen kısımdır.

Bu kısımda tahzir üslubu üçfarklı şekilde kullanılır.

1- Tahzir üzerine mensûb gelen isim müfred olarak gelebilir. Yani tekrar edilmeden veya atfedilmeden müfred olarak gelmesidir.

Örnek: “الکذب” yalandan sakın demektir. Buradaki “الکذب” kelimesi fiili (amili) hazf edilmiş “إحذر” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bihdir. Cümlemin takdiri şu şekildedir: “إحذر الکذب” yalandan sakın demektir.

بَيْنِي وَبَيْنَكَ حُرْمَةً
اللَّهُ فِي تَضْيِيعِهَا¹¹⁵

Şair¹¹⁶ bu beytinde muhatabına aralarında olan saygı ve dostluğun devam etmesini bunun yok olmasından Allah’a sığınmasını söylemektedir.

“*Seninle aramızda bir saygı vardır, Allah’tan kork onun kaybolmasından*”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “الله” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir.

لِسَانَكَ لَا تَذْكُرُ بِهِ عَوْرَةَ امْرِئٍ
فَكُلُّكَ عَوْرَاتٍ وَلِلنَّاسِ السُّنُّ¹¹⁷

Şair¹¹⁸ bu beytinde insanların ayıplarını eksiklerini araştırmaktan ve onları konuşmaktan sakınılması gerektiğini söylemektedir. Şayet insanların ayıplarını araştırıp konuşursan aynı şekilde sende aynı muameleyle karşılaşsın. Çünkü sende diğer insanlar gibi ayıp ve eksikten masum değilsin demektir.

¹¹⁵Tilimsani, *Divanü’s-sababe*, 262.

¹¹⁶Zirikli, *el-A’lâm*, 5: 312. Ebü’l-Abbâs Şihabüddin Ahmet b. Yahya b. Ebi Bekr b. Abdilvahid et-Tilimsani (ö.776/1375) Ebu Hacele lakabı ile bilinen Mağribli edip ve şair bir kimsedir. Tilimsan da doğmuştur. Kahirede 1375 yılında vebadan ölmüştür.

¹¹⁷Yakup, *Dîvânü’l-İmâm eş-Şâfi’î*, 163.

¹¹⁸Zehebi, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 10: 5. Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, (150/760) yılında Gazze’de doğdu. Ehli Sünnetin dört büyük imamından üçüncüsü ve Şafii mezhebini kuran kimsedir. M.204 yılında Mısır’da vefat etmiştir.

“Başkasının ayıbını anmaktan dilini koru. İnsanların da dilleri vardır ve üstelik sende ayıplardan ibaretsin”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “لسانك” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir.

خَلَّ الطريقَ لمن يَبْنِي المنارَ به وأبرزُ ببرزةٍ حيثُ اضطرَّكَ القَدَرُ¹¹⁹

Şair¹²⁰ bu beytinde Temim kabilesinden Ömer bin Lücey’i hicvetmektedir. Cerir ve Ömer bin Lücey aynı zamanda yaşamışlar, aralarında hicivleşmeler olmuştur. Bu hicivlerden birinde Cerir Ömer bin Lücey’e çok ağır ifadeler ile hicivde bulunmaktadır.

“Şerefi, yolu aydınlatan kimseye bırak, senin ve annenin neyine, senki; kaderin zorla çıkarttığıysın”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “الطريق” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil olan “خَلَّ” fiili ile mensûb olarak getirmiştir. Bu şiir tahzir üslubu üzerine gelen mensûb bir ismin fiilinin hazfedilmeden cümlede açık olarak kullanıldığına örnektir. Bu durumda fiilin açıkta ve gizli olarak gelmesi caizdir. Tahzir üslubunda fiilin açık olarak gelmesinin caiz olduğu durum sadece muhazzerun minhü olan ismin müfred bir isim olarak geldiği bu durumdur. Bu durum haricindeki diğer durumlarda fiilin hazfi vaciptir.

2- Tahzir üzerine mensûb gelen isim mükerrer olarak gelebilir. Yani ismin tekrar edilerek kullanılmasıdır.

Örnek: “الغيبَةُ الغيبَةُ” gıybetten sakın demektir. Buradaki “الغيبَةُ” kelimesi fiili (amili) hazf edilmiş “إحذر” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bihdir. Cümlelerin takdiri şu şekildedir: “إحذر الغيبَةَ” gıybetten sakın demektir. İkinci “الغيبَةُ” kelimesi ise birincinin lafzı tekidi olmak üzere mensûb olarak gelmiştir.

¹¹⁹Cerîr b. Atıyye b. el-Hatafâ Temîmî, *Divanü Cerir* (Beyrut: Daru Beyrut, 1986), 218.

¹²⁰Zirikli, *el-A’lâm*, 2: 119. Cerir b. Atıyye b. el-Hatafa et-Temimi (640-728) Temim kabilesinden olup Yemame’de doğdu ve orada öldü. Emevi döneminin en büyük üç şairinden birisidir. Şiirlerinde hiciv ile öne çıkmaktadır. Özellikle Ferazdak ve Ahdal gibi şairlerle hayatı boyunca uğraşmış ve onlara ağır hicivler yazmıştır.

فَأَرْضَكَ أَرْضَكَ إِن تَأْتِنَا تَنَمُّ نَوْمَةً لَيْسَ فِيهَا حُلْمٌ¹²¹

Şair¹²² bu beytinde muhatabını eğer bizi yok etmeye veya bizimle savaşılmaya gelirsən uyuduğunda rüya göremeyeceğın bir uyku ile yani ölüm ile tehdit etmektedir. Şair aynı zaman da rüyasız uykuyu ölümə benzetmektedir.

“Toprağını koru! Eğer bize gelirsən içinde rüya olmayan bir uyku ile uyursun”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “أرضك” kelimesini tekrar ederek tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir.

3- Tahzir üzerine mensûb gelen isimin üzerine başka bir mensûb isim atfedilerek gelebilir. Yani ismin atfedilerek gelmesidir.

Örnek: “الکذب والخيانة” yalandan ve ihanetten sakın, uzak dur demektir. Buradaki “الکذب” kelimesi fiili (amili) hazf edilmiş “إحذر” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bih dir. Vav atıf harfi olup “الخيانة” yi “الکذب” üzerine atfederek onunda mensûb olmasını sağlamıştır. Cümleinin takdiri şu şekilde olmuştur: “إحذر الکذب والخيانة” yalandan ve ihanetten sakın, uzak dur. Bakınız tablo - 4

يَا خَالَ هَلَّا قُلْتَ إِذْ أُعْطِيتَنِي هَيَّاكَ هَيَّاكَ وَحَنُوءَ الْعُنُقِ¹²³

Şair beytinde kendisini boynu eğik deve ve koyundan uyaran muhatabına sitemde bulunmaktadır.

“Beni isyan ettiren şeyi bana verdiğinde boynu eğik deve ve koyundan sakın diyorsun”

¹²¹Nasıruddin Esed, *Masadiru's Şiiru'l-Cahilî* (Mısır: Darul Maarif, 1988), 130.

¹²²Zirikli, *el-A'lâm*, 4: 221. Adı b. Zeyd b. Malik b. Adi er-Rika el- Amili (ö.714) Cerir ile aynı dönemde yaşamış karşılıklı hicivleşmişlerdir. Dımeşk şairlerinden olan Velid b. Abdumelik'e mehdiye şiirleri yazan ve Ebu Davud künyesiyle künyelenen bir şairdir.

¹²³Ebû'l-Berekât Abdurrahman İbnü'l-Enbârî, *el-İnsâf fî mesâilî'l-hulâf beyne'l-basriyyîn ve'l-kûfiyyîn* (Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 1971), 2: 174; Şurrah, *Şerhu Şevâhidi'l Şiriyye fî Ümmühatil Kütüb en-Nahviyye*, 3: 188.

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “هواء” kelimesini kendisinden önceki “هياك” üzerine atfederek tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir.

A.10.Tahzir Üslubunda Fiilin (Amil) Durumu

Yukarıda da zikredildiği üzere tahzir üslubu Arapçada iki farklı kısım olarak gelmekte ve kullanılmaktadır. Bu iki farklı kısımda tahzir üslubu olarak gelen ismin fiili (amili) hazfedilmiş olarak gelmektedir. Bu fiillerin hazfedilmeleri vacip ve caiz olmaları itibari ile iki kısma ayrılmaktadır.

A.11.Tahzir Üslubunda Fiilin Vacip ve Caiz Olarak Hazfedilmesi.

Tahzir üslubunda fiilin hazfının vacip veya caiz olduğu durumu tahzirin iki farklı kısmı ele alınarak incelenecek.

Birinci Kısım: “محذر منه” olan ismin “إياك” ve benzerleri ile kullanılmasıdır. Bu kısımda tahzir dört şekil üzere gelmektedir. Bu dört şeklin tamamında tahzir üslubu üzerine mensûb gelen ismin fiili (amili) vacip olarak hazfedilerek kullanılmaktadır.

Tahzir üslubunun “إياك” ve benzerleri ile kullanıldığında fiilinin (amilinin) hazfının vacip olmasının nedeni; Çünkü “إياك” ile olan tahzir üslubu diğer iki kısma göre Arap dilinde daha yaygın ve daha çok kullanılmaktadır. Bir de “إياك” hazfedilen fiilden bedel olarak yer almıştır. Arap kelimasında bedel ve mübdel’in aynı anda zikredilmesi uygun olmadığından “محذر منه” olan ismin “إياك” ve benzerleri ile kullanılması durumlarında fiilin hazf edilmesi vaciptir.¹²⁴

Bu dört şekle örnekler vererek anlaşılmasını sağlayalım.

1- Müfred olarak gelmesi, yani “محذر منه” den sonra “إياك” tekrar edilmeden ve atfedilmeden müfred olarak kullanılması.

¹²⁴Sü'yûtî, *Hem'u'l-hevâmi' fî şerhi cem'i'l-cevâmi'*, 3: 24; Ebu'-Hasan Nureddin Eşmûni, *Şerhu'l-Eşmûni 'alâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik (el-müsemma) Menhecü's-Sâlik ilâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik*, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-Arabî, 1955), 1: 480; Ebû'l-Bekâ Yaîş b. Ali İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mufasssal li'z-Zemahşerî*, nşr. Emîl Bedî' Yakub (Beyrut: darul kütübül ilmiyye, 2001), 2: 25; Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdülekber El-Ezdi Müberred, *El-Muktedab* (Beyrut: Alemlü'l-kütüb, t.y.), 3: 212.

Örnek: “إياك الكذب” buradaki “إياك” kelimesi fiili (amili) vacip olarak hazf edilmiş “أحذر” fiili ile mensûb olarak gelen mef’ulü bihdir. “الكذب” kelimesi de fiili (amili) hazf edilmiş “أحذر” ile mensûb olarak gelen ikinci mef’ulü bihdir. Cümlelerin takdiri şu şekildedir: “أحذر الكذب” şeklindedir. Fiil hazfedildikten sonra birinci mef’ulü bih olan “ك” muttasıl zamiri fiilin hazfedilmesinden sonra munfasıla çevrildi. Bu durumda cümlelerin takdiri şu şekilde oldu: “إياك الكذب”

2- Atfedilerek gelmesi, Yani “إياك” den sonra gelen, “محذر منه” nin üzerine atfedilerek kullanılmasıdır.

Örnek: “إياك والكذب”¹²⁵ Buradaki “إياك” kelimesi fiili (amili) vacip olarak hazf edilmiş “أحذر” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bih vardır. Vav atıf harfî olup “إياك”, “الكذب” nin üzerine atfederek onunda mensûb olmasını sağlamıştır. Cümlelerin takdiri şu şekilde olmuştur: “أحذر الكذب” Yine aynı şekilde fiil hazfedildikten sonra birinci mef’ulü bih olan “ك” muttasıl zamiri fiilin hazfedilmesinden sonra munfasıla çevrildi. Bu durumda cümlelerin takdiri şu şekilde oldu: “إياك والكذب”

3- “محذر منه” harf-i cer ile gelmesi, Yani “إياك” kelimesinden sonra gelen “محذر منه” kelimesine “من” harf-i ceri getirilerek kullanılmasıdır.

Örnek: “إياك من الكذب” buradaki “إياك” kelimesinin fiili (amili) vacip olarak hazf edilmiş “أحذر” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bihdir. “من” harf-i cer “الكذب” harf-i cer ile mecrur dur. Harf-i cer mecruru ile birlikte fiili (amili) hazfedilmiş “أحذر” fiiline mütealliktir. Cümlelerin takdiri şu şekilde olmuştur: “أحذر ك من الكذب”¹²⁶

4- Masdarı müevvel olarak gelmesi, yani “إياك” sonrasında gelen “محذر منه” kelimesine “أن” mastar harf-i ile fiil getirilerek kullanılmasıdır.

Örnek: “إياك أن تكذب”¹²⁷ buradaki “إياك” kelimesinin fiili (amili) vacip olarak hazf edilmiş “أحذر” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bih vardır. “أن” masdariyye harf-i olup kendinden sonra gelen fiili muzariyi nasbedip masdar teviline sokmuştur. Cümlelerin takdiri şu şekilde olmuştur: “أحذر ك من أن تكذب”¹²⁸ Bakınız tablo-5

¹²⁵ Yalandan sakın

¹²⁶ Seni yalandan sakındırıyorum

¹²⁷ Yalandan sakın

¹²⁸ Seni yalandan sakındırıyorum

Görüldüğü üzere tahzir üslubunun birinci kısmı olan “محذر منه” olan ismin “إياك” ile kullanıldığı dört kısmın tamamında fiilin hazfı vaciptir.

İkinci Kısım: “محذر منه” olarak gelen isim muhatap zamirine izafe edilen “إياك” ve benzerlerinin dışında zahir bir isim olarak gelen kısımdır. Bu kısımda tahzir üslubu üç farklı şekilde kullanılır. Bu üç şekilden birinde amilin hazfedilmesi caiz iken diğer iki şekilde amilin hazfedilmesi vaciptir.

Tahzir üslubunun ikinci kısmında müfred olarak gelmesi dışındaki atfedilerek veya tekrar edilerek gelmesi durumlarında fiilin hazfı vaciptir. Müfred olarak gelmesi durumunda fiilin hazfı caizdir.¹²⁹

Bu kısımdaki Tahzir üslubunun atfedilerek veya tekrar edilerek geldiğinde fiilin hazfının vacip olmasının nedeni; Çünkü Arap dilciler bu her iki durumda, yani atfedilme veya tekrar edilme durumlarında atfedilen veya tekrar edilen ismin hazfedilmiş fiilden bedel olduğunu, bu durumdada Arap kelimelerinde bedel ile mübdelin bir arada bulunamayacağını söylediklerinden tahzir üslubunun bu her iki durumunda da fiilin hazfı vaciptir demişlerdir.¹³⁰

1- Tahzir üzerine mensûb gelen zahir isim müfred olarak gelebilir. Yani tahzir üzerine mensûb gelen zahir isim tekrar edilmeden veya atfedilmeden müfred olarak kullanılmalıdır. Bu durumda tahzir üzerine mensûb olarak gelen ismin amilinin hazfı caizdir.

Örnek: “الکذب” buradaki “الکذب” kelimesinin fiili (amili) caiz olarak hazfedilmiş “إحذر” fiili ile mensûb olarak gelen mef’ulü bih olur. Cümlemin takdiri şu şekildedir: “إحذر الکذب” Burada tahzir üslubu olarak gelen kelime “الکذب” şeklinde fiili hazfedilerek de söylenebilir, “إحذر الکذب” şeklinde fiili hazfedilmedende söylenebilir. İki şekilde caizdir.

2- Tahzir üzerine mensûb gelen isim mükerrer olarak gelebilir. Yani tahzir üzerine mensûb gelen zahir isim tekrar edilerek kullanılmalıdır. Bu durumda tahzir üzerine mensûb olarak gelen ismin amilinin hazfı vaciptir.

¹²⁹İbn Malik, *Şerhu’l-kâfiyeti’ş-şâfiye*, 2: 42.

¹³⁰Müberra, *El-Muktedab*, 3: 212; Süyûtî, *Hem’u’l-hevâmi’ fi şerhi cem’i’l-cevâmi’*, 3: 24; Eşmüni, *Şerhu’l-Eşmüni ‘alâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik (el-müsemma) Menhecü’s-Sâlik ilâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik*, 1: 480; İbn Yaiş, *Şerhu’l-Mufasssal li’z-Zemahşerî*, 2: 25.

Örnek: “الغيبۃ الغيبۃ” gıybetten sakın demektir. Buradaki “الغيبۃ” kelimesi fiili (amili) vacip olarak hazfedilmiş “إحذر” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bih olur. Cümlenin takdiri şu şekildedir: “إحذر الغيبۃ الغيبۃ” İkinci “الغيبۃ” kelimesi ise birincinin lafz-ı tekidi olmak üzere mensûb olarak gelmiştir. Bu durumda yukarıda geçtiği üzere fiilin hazfı, cümlede bedel ile mübdel bir arada bulunamayacağından vaciptir.

3- Tahzir üzerine mensûb gelen zahir isimin üzerine başka bir zahir isim atfedilerek gelebilir. Yani tahzir üzerine mensûb olarak gelen zahir ismin üzerine başka bir ismin atfedilerek kullanılmasıdır. Bu durumda tahzir üzerine mensûb olarak gelen ismin amilinin hazfı vaciptir.

Örnek: “الكذب و الخيانة”¹³¹ buradaki “الكذب” kelimesi fiili (amili) vacip olarak hazfedilmiş “إحذر” ile mensûb olarak mef’ulü bih gelir. Vav atıf harfî olup “والخيانة” yi “الكذب” nın üzerine atfederek onunda mensûb olmasını sağlamıştır. Cümlenin takdiri şu şekilde olmuştur: “إحذر الكذب والخيانة” Bu durumda yukarıda geçtiği üzere fiilin hazfı, cümlede bedel ile mübdel bir arada bulunamayacağından vaciptir.

Tahzirin bu iki kısmını inceledikten sonra özet olarak; eğer tahzir “إياك” ile gelmişse ve tahzir olarak gelen isim tekrar edilmiş veya üzerine başka bir isim atfedilmiş olarak gelmişse bu hallerde tahzir olarak gelen ismin amili vacip yani zorunlu olarak hazfedilip mensûb olarak gelir. Eğer tahzir üzerine gelen isim müfred olarak gelirse bu durumda amilin zikri mütekellimin tercihinde olmasına karşın yinede genelde mahzuf olarak gelir.¹³² Bakınız tablo-6

¹³¹ Yalan ve hiyanetten sakın

¹³²İbn Hişam, *Evdahu'l-mesâlik ilâ elfîyyeti İbn Mâlik*, 4: 74.

A.12. Tahzir Üslubunda Hazfedilen Fiilin Takdiri

Yukarıda zikredilenlerden sonra Arap dilciler tahzir üslubunda fiilin (amil) hazfının vacip veya caiz olduğu yerleri belirtirler. Bütün dilciler hazfedilen bu durumda bir fiilin takdir edilmesi gerektiğini dile getirdiler. Takdir edilecek olan fiil hususunda belirli bir fiilin olmasını şart koşmadılar. Bu durumda tahzir manasını ifade eden herhangi bir fiil olabilir. Bu hususta Suyûti şunları zikretmektedir: *”Duruma uygun olan bir emir fiili takdir edilir. Bu fiiller “دع و خلّ و نحّ و باعد و إتق و إحذر و اترك” gibi ve bunlara anlam bakımından benzeyen diğer fiiller den biri ile de olabilir”*.¹³³

A.13. “إيا” ile Olan Tahzirin Çeşitleri

Mütekellimin muhataba sakınmasını, uzak durmasını söylediği, ikaz ettiği, uyardığı durumda gelen “محذر منه” ifadesinde ismin “إيا” ve “إيا” kelimeleri yerine geçen zamirlerden birinden sonra gelerek kullanılmasıdır. Bütün bu zikredilenlerden anlaşılacağı üzere tahzir mütekellimin muhatabını bir tehlikeye karşı uyarıp söz konusu tehlikeden korunmasını sağlamaktır. Bu durum “إيا” ve benzerleri ile olduğu zaman bazı farklı yönler meydana gelmektedir.

“إيا” ile olan tahzir cümleleri ya “إياك” ve benzerleri şeklinde muhatap ya “إياه” ve benzerleri şeklinde gaip, yada “إياي” benzerleri şeklinde mütekellim zamiri olarak gelebilirler.

Tahzir de mütekellimin muhatabı olan birisini uyarması düşünüldüğünde, mütekellimin gaip veya mütekellimi (kendisini) uyarması Arapça da kullanılan bir durum değildir. Bu yüzden Arap dilciler bu yönde kullanımları şaz olarak yorumlamışlardır.¹³⁴ Bu hususta ki durumları örneklerle açıklayalım.

¹³³Suyûti, *Hem 'u 'l-hevâmi' fî şerhi cem 'ı 'l-cevâmi'*, 3: 25.

¹³⁴Ebû Amr Cemâlüddîn Osmân b. Ömer b. Ebî Bekr b. Yûnus İbnü'l-Hacib, *El-İzah fî Şerhi'l Mufasssal* (Bağdat: Matbaatu Ani, t.y.), 307; Müberred, *El-Muktedab*, 4: 212.

A.14. “إيا”Zamirinin Muhatap Zamiri İle Kullanılması

“إيا” zamirinin tahzirde en yaygın kullanılan şekli muhatap zamiri ile beraber kullanıldığı şekildir. Bu da tekil ikil ve çoğul olmak üzere eril ve dişil olarak altı farklı vezinde gelebilir. Bunlar; “إياك, إياكما, إياكن, إياكم, إياكن, إياكن” şeklinde gelir.¹³⁵

Mütekellimin muhatabını uyarmasına örnek olarak; sizi dedikodudan sakındırıyorum “إياك والنميمة”, sizi yalandan sakındırıyorum “إياكم والكذب”, seni hasetten sakındırıyorum “إياك والحسد”, gibi ifadeler gösterilebilir.

Şu hadis-i şerif te “إيا” zamiri çoğul muhatap zamirine izafe edilerek kullanılmıştır.

“وإياكم ومحدثات الأمور ؛ فإن كل محدثة بدعة ، وكل بدعة ضلالة”

A.15. “إيا”Zamirinin Mütekellim Zamiri İle Kullanılması

“إيا” zamiri mütekellim zamiri ile beraber yani “إياي” veya “إيانا” şeklinde tahzir üzerine gelmesi Arap dili açısından caiz değildir. Mütekellimin kendi nefsinin sakındırması uygun olmaz. Bu durumda “إياي ان اكذب” veya “إيانا ان نكذب” şeklinde mütekellimin kendini tahzir etmesi caiz değildir. Birde bu durumda “محذر” tahzir eden kişi ile “محذر منه” tahzir edilen kişi aynı şey olmuş olur ki buda Arap kelimasında caiz değildir. Bu sebeple Arap kelimasında bu gibi cümlelere Arap dilciler şaz durum demişlerdir.¹³⁶

Örnek: Mütekellimin mütekellimi yani kendini uyarmasına örnek; Hz. Ömer (ra)’den gelen bir söz: “لنذك لكم الأسل والرماح وإياي أن يحذف أحدكم الأرنب”. Hz. Ömer (ra) bu sözünde tavşanın bıçak gibi kesici olan aletlerle kesilmesini, taş ve sopa ile öldürülmesini insanlara yasaklamaktadır. Burada mütekellim olan Hz. Ömer (ra) mütekellim zamiri olan “إياي” ile kendini ve muhataplarını sakındırmaktadır. Tahzir de Mütekellimin kendini uyarma durumu şaz olan durumlardandır. Çünkü insan kendi kendini uyaramaz.¹³⁷

¹³⁵Cemâlüddîn Malik, *Şerhu 'l-kâfiyeti 'ş-şâfiye*, 2: 41.

¹³⁶Ezheri, *Şerhu 't-tasrih ale 't-tavzih*, 2: 275.

¹³⁷Hudari, *Hâşiyetu 'l-Hudari ala Şerhi İbn-i Akîl ala Elfiyyeti 'bni Malik*, 2: 139.

A.16. “إيا”Zamirin’in Gaip Zamiri İle Kullanılması

“إيا” zamiri, gaip zamiri olan “إياه” ve benzerleri ile beraber, إياها, إياهم, إياهما, إياه, إياهن şeklinde tahzir üzerine kullanılması Arap dili açısından mütekellim zamiri ile kullanılmasından daha da şazdır. Çünkü insanın hâzır olmayan (gaip) birini sakındırması uygun değildir. Arap kelimasında bu şekil üzerine gelen cümleler şazdır.¹³⁸

Örnek: Mütekellimin gaip, yani muhatabı olmayan birisini uyarmasına bazılarının söylediği şu söz “إذا بلغ الرجل الستين فياه وإيا الشواب” *“Erkek kimse altmışına ulaştığında gençkızlardan uzak dursun”* misal verilebilir. Bu cümlenin takdiri şöyledir: “فليحذر تلاقي” Bu söz gaip olan biri için söylenen bir sözdür. Tahzir de mütekellimin gaip birini sakındırması şaz olan yani kural dışı olup üzerine bir şeyin kıyas edilemediği durumlardandır. Birde bu durumda ikinci bir şaz durum daha ortaya çıkar. Bu, “إيا” zamirinin zamire değil isme izafe edilmesidir. Böylece başka bir yönden şaz, yani kural dışı bir durum ortaya çıkmış olur.¹³⁹

A.17. Tahzir Üslubunda Fiilin (Amil) Hazfedilme Sebebi

Tahzir, mütekellimin muhatabı bir tehlikeye karşı uyarıp söz konusu tehlikeden korunmasını sağlamaktır. Arapçadaki bu tür cümlelerin hedefi muhatabı ani tehlikelere karşı korumak olduğundan bu şekilde gelencümleler kısa olmak zorundadır. Yaklaşmakta olan tehlikeye karşı mütekellimin muhatabı sakındırmasını, vaktin dar oluşunu, mütekellimin sadece “محذر منه” demesini yani kendisinden sakındırılması gereken şeyi söylemesini gerekli kılmaktadır. Aksi halde mütekellim cümleyi normal formatta, yani fiil fail ve mef’ulü ile birlikte söylemesi bu işin çok zaman almasına, bu durumda da muhatabın tehlike ile karşı karşıya kalmasına sebep olur. İşte muhatabın tehlike ile karşı karşıya kalmaması için tahzir üslubundaki cümle kısa tutularak sadece fiili hazfedilmiş mensûb olarak gelen isim zikredilmektedir. Buda tahzir üslubunda mensûb olarak gelen ismin fiilinin (amil) hazfedilme sebebidir. Mütekellimin zamanının kısa olma sebebi tahzir üslubunda, ismin irap yönünden kendinden önce hazf edilmiş

¹³⁸Hudari, *Hâşiyetu'l-Hudari ala Şerhi İbn-i Akil ala Elfiyyeti'bni Malik*, 2: 139.

¹³⁹Hudari, *Hâşiyetu'l-Hudari ala Şerhi İbn-i Akil ala Elfiyyeti'bni Malik*, 2: 140.

gizli bir fiil ile mensûb olarak gelmesini sağlamaktadır. Bu hazf edilen fiil genellikle sakınmak anlamında olan “أَحْذَرُ” dir. Ancak cümlede ihtiyaç duyulan anlama uygun olarak sakındırma manasını ifade eden başka fiiller de kullanılabilir. Bu hususta Şerhü’r-Radi ala’l-Kafiyeti ibni’l-Hacib kitabında şunlar geçmektedir; *“Tahzir üslubunda kastedilen, mütekellimin hızlı bir şekilde tahzir lafzından feragat edip muhatabın da kendini sakınması için önlem almasıdır. Çünkü durum aciliyet gerektirdiği için kelamın uzamaması gerekmektedir. Aksi halde kelam tamamlanmadan muhataba tehlike ulaşacaktır.”*¹⁴⁰

A.18. Tahzir Üslubunda Atıf Vavı

Tahzir üslubunun kısımlarından olan “مَحْذَرُ مِنْهُ” üzerine başka bir ismin atfedilerek kullanılmasıdaki atıf harfi hususunda dilciler, vav atıf harfi haricinde bir harfin kullanılmasının caiz olmadığını belirtmişlerdir. Örnek olarak; “إِيَّاكَ وَالْأَسَدَ” verilebilir. Bunun sebebi atıf için olan vav harfinin ortaklık ve zamanda beraberlik ifade etmesidir. Tahzir üslubunda da ortaklık ve zamanda beraberlik olduğundan “و” atıf harfinin dışındaki atıf harfleri kullanılamaz. “ف” ve “ثُمَّ” atıf harflerinde ise bu anlam mevcut olmadığından, bilakis bunlar “تَرَاحِي” manası ifade ettiğinden tahzir üslubunda kullanılamazlar.¹⁴¹

Burada şöyle bir itiraz gelebilir, ma’tuf ile ma’tuf aleyh, hükümde bir olmak zorundadır. Burada ise “إِيَّاكَ” muhazzer “الْأَسَدَ” muhazzerun minhü olur. Her ikisi de farklı olduğu halde atfetmek caiz olurmu? Cevap olarak şöyle denir; ma’tuf ile ma’tufun aleyh isim bakımından bir olmaları gerekmez, bir olmaları gereken nokta ma’tufun aleyh’in amiline nispet yönü ile bir olmalarıdır. Zira “إِيَّاكَ” nin hazfedilmiş amili ile “الْأَسَدَ” kelimesinin hazfedilmiş amili anlamca birdir. Bu, hükümde ortak olmaları hususunda yeterlidir.¹⁴²

¹⁴⁰Radi, Şerhü’r-Radi ala’l-Kafiyeti İbni’l-Hacib, 2: 573.

¹⁴¹Süyûtî, Hem’u’l-hevâmi’ fî şerhi cem’i’l-cevâmi’, 3: 28.

¹⁴²Radi, Şerhü’r-Radi ala’l-Kafiyeti İbni’l-Hacib, 2: 574.

İKİNCİ BÖLÜM

İĞRA’NIN LÜGAVİ VE ISTİLAHİ ANLAMI

B. İĞRA’NIN LÜGAVİ VE ISTİLAHİ ANLAMI

B.1. İğranın Lügavî Anlamı

Arapçada “إغراء” kelimesi “أغرى يغري” masdarı olup “إفعال” babından gelmektedir. Kelime manası, teşvik etmek, sevk etmek, kışkırtmak, yönlendirmek, tutkun olmak, düşkün olmak şeklindedir.¹⁴³

Araplar köpeğin ava gönderilmesini, yönlendirilmesini “أغرى الكلب بالصيد” şeklinde ifade ederler.

Aynı zamanda Araplar bir kimsenin bir kimseye tutkun olmasına “أغرى فلان بفلان” derler.

“الغراء” kelimesi, tutkal yapıştırıcı manasına da gelmektedir. “غري بكذا” yani bununla yapıştırıldı denir.¹⁴⁴

Lisanü’l-Arab’da Arapların “أغرى بينهم العداوة و البغضاء” sözündeki “أغرى” kelimesinin salmak ve atmak manasına geldiği söylenir. Buna göre cümlenin anlamı onların arasına kin ve düşmanlığı saldı, attı manasındadır.¹⁴⁵

“أغرى” kelimesinin salmak ve atmak manasına geldiği şu ayette de görülmektedir.

“فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ”¹⁴⁶

Bu yüzden aralarına kıyamete kadar düşmanlık ve kin saldı.

Şu beyitte iğra kelimesi lügavî manada kullanılmıştır.

إِن الَّذِي حَجَبَ الْغُيُوبَ عَنِ النَّهْيِ أَعْطَى الْمُحَالَ وَسَائِلَ الْإِغْرَاءِ¹⁴⁷

¹⁴³İbn Manzur, *Lisânu’l-Arab*, 15: 121.

¹⁴⁴İbn Manzur, *Lisânu’l-Arab*, 15: 121.

¹⁴⁵İbn Manzur, *Lisânu’l-Arab*, 15: 121.

¹⁴⁶Maide: 5/14

Şair¹⁴⁸ beyitteki “الإغراء” kelimesinin lügavî manası olan teşvik etmek yönlendirmek anlamında kullanmıştır.

“Gaipileri akıldan gizleyen Allah muhal olan şeylere teşvik edici vesileler verdi”

Bu beyitteki “إغراء” kelimesi de lügat manası olan sevk etme, teşvik etme manalarına gelmektedir.

دع عنك لومي فإن اللوم إغراء وداوني بالتي كانت هي الداء¹⁴⁹

Şair¹⁵⁰ bu beytinde içkiye olan düşkünlüğünü anlatmaktadır. İçki içtiğinden dolayı onu uyaran, kınayan kimseye “Beni içtiğimden dolayı kınamayın. Çünkü bu kınama bana daha çok içme arzusu vermektedir, aynı zamanda benim derdimin dermanıdır” diyor.

“Beni kınamayı bırak çünkü kınama teşviktir, aynı zamanda derdimin dermanıdır bu”

Başka bir beyitte de iğra kelimesi, lügat manalarından olan kışkırtmak anlamında kullanmıştır.

لا تَحُلْنَا عَلَى غَرَاتِكَ إِنَّا قَبْلُ مَا قَدْ وَشَسَبْنَا الْأَعْدَاءُ¹⁵¹

Şair¹⁵² bu beyitte muhatabına senden öncede düşmanlarımız bizi krala gammadlamışlardı. Senin gammadlamanda senden öncekiler gibi hiçbir mana ifade etmeyecektir” demektedir.

¹⁴⁷Ahmed bin Muhammed necib Kabbesh, *Mucemmu-l hükmü ve-l emsal fi şii-ril arabi* (Dımaşk: yy, 1979), 10: 211.

¹⁴⁸Nizar Abaza, *İtmam-ül ilam* (Beyrut: Daru Sadır, 1999), 69. George b. Michael b. Musa Sidah (ö.1978) Suriyeli gazateci, yazar ve şair dir. Diaspora edebiyatının önde gelenlerindendir.

¹⁴⁹Abdülğafûr Muhammed Behcet, *Dîvânü Ebî Nüvâs bi-rivâyeti's-Sûlî* (Abu Dabi: Darul kütübül vataniyye, 2010), 53.

¹⁵⁰Zirikli, *el-A'lâm*, 2: 225. Ebu Nüvas el-Hasen b. Hani b.Abdilevvel el-Hakemi (ö.198/813) Abbasi dönemi şairlerinden olan Ebu Nüvas, Horasan Ahvaz'da doğmuştur. Daha sonra Bağdat'a gelerek Abbasi halifelerine medih şiirleri yazmıştır ve orada ölmüştür.

¹⁵¹Muhammed Ali Haseni, *Mu'allakâtü'l-Hâris b. Hillize* (Abu Dabi: Darul kütübül vataniyye, 2012), 29.

¹⁵²Hüseyn bin Ahmed bin Hüseyin Zevzeni, *Şerhu'l-Muallekatüs-Seba* (Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabi, 2002), 274. Muallaka şairlerinden olan Ebu Ubeyde el-Haris b. Hillize b. Mekruh el-Yeşkuri el Bekri (ö.570) Irak ta yaşayan Bekr kabilesine mensûbtur. Cahiliye dönemindeki Besus savaşına katılmıştır. Şiirleri az olduğundan mukıllin şairlerindendir.

“Kralı bizim üzerimize kışkırttığını sanma, senden öncede düşmanlarımız bizi gammazlamışlardı”

O halde iğra kelimesinin sözlükteki temel anlamını şöyle özetlenebilir: Mütekellimin muhatabı teşvik etmek, yönlendirmek, muhataptan arzu edilen bir işi yapmasını istemek ve buna teşvik etmek demektir. Bu mana içinde “غرى” kelimesi geçmese bile, mana itibari ile teşvik edici, yönlendirici gibi mana taşıyan fiillerle de lügat itibari ile iğra olur. Arap dilinde iğra genel manası itibarıyla farklı fiil şekillerinde de gelebilmektedir. Bunlar “أَفْعَلَ - أَلَزَمَ - أَطْلَبَ - أَقْبَلَ - تَقَدَّمَ - خَذَّ” gibi muhatabı teşvik edici, yönlendirici fiillerle gelen her cümle lügat itibari ile iğradır. Bu mana üzerine gelen her emir kipi de lügat itibari ile iğra manası ifade etmiş olur. Bu nedenle Sîbeveyh, kitabında iğranın tarifini yaparken “iğra aslında emirdir” der.¹⁵³

Ona göre muhatabı teşvik manası verdiğiinden her emir kipi aynı zamanada iğradır. Emir kipi için geçerli olan herşey iğra içinde geçerli olmuş olur.

Emir kipinin iğra manası ifade ettiği şu beyitte vurgulanmaktadır.

دَعِ الْأَيَّامَ تَفْعَلْ مَا تَشَاءُ وَطِبْ نَفْساً إِذَا حَكَمَ الْقَضَاءُ¹⁵⁴

Şair¹⁵⁵ bu beytinde muhataba dünyayı bırakıp Allah Teâlâ’nın kaderine gönülden teslim olmayı söylemektedir. Bırak dünyayı onun kaderine teslim ol demektedir.

“Bırak günler istediğini yapsın, kader bir hüküm verdiğiinde nefsini hoş tut”

Görüldüğü gibi şair beytinde iki emir kipi kullanmaktadır. Bu emir kipleri ile muhatabına günleri bırakmasını ve gönlünü hoş tutmasını söyleyerek onu teşvik etmektedir. İşte muhataba söylenilen bu teşvik iğra manası ifade etmektedir.

Diğer bir şiir de ise;

قفا نبك من ذكرى حبيب ومنزل بسقط اللوى بين الدخول فحومل¹⁵⁶

¹⁵³Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 1: 253.

¹⁵⁴Şâfiî, *Divânü 'l-İmâm eş-Şâfi 'î*, 46.

¹⁵⁵Zehebi, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10: 5.Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, (150/760) yılında Gazze’de doğdu. Ehli Sünnetin dört büyük imamından üçüncüsü ve Şafii mezhebini kuran kimsedir. M.204 yılında Mısır’da vefat etmiştir.

¹⁵⁶Hunduc b. Hucr b. el-Haris İmrüülkays, *Divanü İmrüülkays* (Beyrut: Darul Maarif, 1984), 1: 8.

Şair¹⁵⁷ bu beytinde yedi meşhur muallaka arasında ilk sırayı alan uzun kasidesine iki kişiye hitapla başlıyor. Arkadaşlarını durdurup sevgilisinin göç ettiği yerde yok olmaya yüz tutmuş izler ve kalıntılar önünde kendisiyle birlikte ağlamaya davet etmesini anlatmaktadır.

“Durun! Sevgiliye ve onun ed-Dahul ile Havmel arasındaki Sıktu'l-Liva'da bulunan yurdunun hatırasına ağlayalım”

Şair beytinde muhatabını veya muhatablarını durmaları konusunda teşvik etmektedir. Bu teşvik lügat anlamı itibari ile iğra ifade etmiş olur.

Son olarak iğranın lügat anlamı görüldüğü gibi muhatabı teşvik edici yönlendirici her şey ile meydana geldiğinden geniş mana ifade etmektedir. Ancak bu ıstılah anlamı itibari ile böyle değildir.

B.2. İğranın İstilahî Anlamı

İstilahda iğranın, Arap dilciler tarafından çeşitli tarifleri yapılmıştır. Bu tariflere bakıldığında birbirlerinden farklı tanımlamalar içerdiği göze çarpmaktadır. Burada öncelikle bu tarifler zikredilip daha sonra bu tariflerin üzerinde tahlil yapılacaktır. Zira tariflerde asıl olan efrâdını câmi, ağyârına mâni olmalarıdır. Bu sebeple zikredilecek tariflerde bu kural göz önünde tutularak, hangi tariflerin bu kurala uyduğu, hangilerinin de bu kuraldan uzak olduğu tahlil edilecektir.

B.3. İğra Hakkında Yapılan Tarifler

-İbn Hişam iğranın tarifini şöyle yapmıştır;

“İğra muhatabı güzel bir şeyi yapması için uyarmaktır”¹⁵⁸

¹⁵⁷Zirikli, *el-A'lâm*, 2: 11. Cahiliye dönemi meşhur Arap şairlerinden, İmruü-lkays lakabı ile bilinen ama asıl ismi Ebu Vehb Hunduc b.Hucr b. El-Haris dir. (M.497/545) Yemame bölgesinde Necid'te doğmuştur. Arapların en meşhur şairidir.

¹⁵⁸İbn Hişam, *Evdahu'l-mesâlik ilâ elfîyyeti İbn Mâlik*, 4: 74.

-Sabban da kitabında bir önceki tarifin aynısını yapmıştır.¹⁵⁹

-İbn Akil de kitabında iğranın tarifini şöyle yapmıştır.

“Övgüyü celbedenbir durumu muhataba emretmektir”¹⁶⁰

-Suyuti ise iğranın tarifini şöyle yapmıştır;

“الزم fiilinin takdiri ile mensûb olan isimdir.”¹⁶¹

-İbn Malik de iğrayı şu şekilde tarif etmiştir;

*Sıla-i rahim ve sözüne sadakat gösterme gibi övülen hasletler üzerine muhatabı teşvik etmek ve yönlendirmektir.*¹⁶²

İbn Hacib de şöyle tarif etmiştir;

*Fiilinin vucubî olarak takdir edildiği mensûb isimlerdendir.*¹⁶³

B.4. İğra İçin Yapılan Tariflerin Tahlili

Bütün bu tariflere genel olarak bakıldığında iğranın ıstılahi manası için farklı görüşler göze çarpmaktadır. Bu tarifler şu şekilde sıralanabilir.

- 1- Bu kısımdaki tarifler İbn Hişam, İbn Akil, İbn Malik ve Sabban gibi dilcilerin yaptıkları tariflerdir. Onlar iğranın tarifini şöyle yapmışlardır; *İğra, muhatabı güzel işler yapması için teşvik etmek, tembihlemek ve emretmektir.*
- 2- Bu kısımdaki tarifler ise İbn Hacib ve Suyuti gibi dilcilerin yaptıkları tariftir. Onlarda iğranın tarifini şu şekilde yapmışlardır; *İğra, fiili vacip olarak takdir edilen mensûb bir isimdir.*

¹⁵⁹Sabban, *Hâşiyetu's-Sabbân 'alâ Şerhi'l-Üşmûnî 'alâ Elfıyyeti'bni Mâlik & Şerhu's-şevâhid li'l'Aynî*, 3: 188.

¹⁶⁰İbn Akil, *Şerhu İbn-i Akîl*, 4: 301.

¹⁶¹Süyûtî, *Hem 'u'l-hevâmi' fî şerhi cem 'ı'l-cevâmi'*, 3: 27.

¹⁶²İbn Malik, *Şerhu'l-kâfiyeti's-şâfiye*, 2: 42.

¹⁶³Radi, *Şerhü'r-Radi ala'l-Kâfiyeti İbni'l-Hacib*, 1: 577.

Görüldüğü gibi dilciler arasında iğranın ıstılaḥi tarifi hakkında iki farklı tarif çıkmaktadır. Yapılan bu tarifleri, tariflerde asıl olan “*eḫradını cami aḡyarını mani*” yani bir tarifin tam ve mükemmel olabilmesi için gerekli olan en ufak unsurları içine alması, barındırması; gereksiz olan en ufak unsurları bile dışarıda bırakması anlamında kullanılan kural çerçevesinde tahlil edildiğinde, İbn Hişam, İbn Akil, İbn Malik ve Sabban gibi dilcilerin yaptıkları; *İğra, muḫatabı güzel işler yapması için teşvik etmek, tembihlemek ve emretmektir* tarifi bu kurala uymamaktadır. Bu tarifin tahlili hakkında Abbas Hasan tahzirin tarifinde olduğu gibi şunları söylemektedir; “Bu tarifin birçok dilciler tarafından iğranın ıstılaḥi manası için yapıldığı görülmektedir. Ancak yapılan bu tarif iğranın ıstılaḥi tarifi değil, lügavî tarifidir. Zira bu tarif kelimelerin irab ve bina durumlarını araştıran nahvin maksatına uygun bir tarif değildir.”¹⁶⁴

İğranın doğru ıstılaḥi tarifi ise: İbn Hacib ve Suyuti gibi dilcilerin yaptıkları tariftir. Onlara göre iğranın tarifini şu şekildedir; *İğra, fiili vacip olarak takdir edilen mensûb bir isimdir*. Çünkü İbn Hacib ve Suyuti gibi dilcilerin yaptıkları bu tarif kelimelerin irab ve bina durumlarını araştıran nahvin maksadına daha uygundur.

Yine bu konu hakkında Muhammed Muhyiddin Abdulhamid İbn Hişam’ın *Evdahu’l-Mesâlik ilâ elfiyyeti İbn Mâlik*, kitabına olan tahkikinde şunları söylemektedir. Müellifin iğranın ıstılaḥi manası için zikrettiği: “*İğra muḫatabı güzel birşeyi yapması için uyarmak tır*” tarifi daha çok lügat manasına benzemektedir. Ancak müellif bu tarifle ıstılaḥi manasını kastetmektedir. Halbuki iğranın ıstılaḥi manası bu değildir. Arap dilinde irap ve bina yönünden kelimelerin durumunu inceleyen nahiv ilmi açısından iğranın en doğru tarifi “*fiili mahzûf olarak takdir edilen mensûb bir isimdir*” şeklinde yapılan tariftir.¹⁶⁵

B.5. Tercih Edilen Tarif

İğra için yukarıda iki başlıkta yapılan tariflere bakıldığında ve tariflerde geçerli olankural çerçevesinde tahlil edildiğinde, İbn Hacib ve Suyuti gibi dilcilerin yaptıkları tarif tercih edilen tariftir. Onlar iğranın tarifini *İğra, fiili mahzûf olarak takdir edilen*

¹⁶⁴Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 4: 136.

¹⁶⁵ İbn Hişam, *Evdahu’l-mesalik ila elfiyyeti İbn Malik*, 4: 74

mensûb bir isimdir şeklinde yapmışlardır. Bu tarif aynı zamanda yukarıda da belirtildiği üzere nahiv açısından da en uygun tariftir.

B.6. Tahzir İle İğra Arasındaki Fark

B.6.1. Lügavî Yönden Fark

Lügat manası itibari ile bakıldığında Tahzir ve iğra arasındaki fark açık bir şekilde görülmektedir. Tahzir muhatabı korkutma ve engelleme, iğra ise tahzirin tersi muhatabı teşvik etme yönlendirme manalarını ifade etmektedir. Bu yüzden muhatabı korkutma, engelleme gibi menfi mana ifade eden her kelime tahzir, muhatabı teşvik edici, yönlendirici müspet mana ifade eden her kelimedede iğradır denilebilir. Kısacası iğra, muhatabı teşvik edici, müspet bir emir ve müspet bir cümle olabilen herşey ile meydana geldiği gibi, tahzirde muhatabı korkutan engelleyen, olumsuz ve menfi bir cümleyle de meydana gelebilir.

B.6.2. İstılahi Yönden Fark

Ancak lügat yönünden olan bu açık farkı ıstılah yönünden ayırmak biraz daha zordur. Zira ıstılah yönünden her ikisi de amili hazfedilmiş olarak gelen mensûb isimlerdir. Her ikisinin de cümledeki konumları hazfedilmiş bir amilin mef'ulü bih'leridir. Her ikisi de mensûb bir isim olarak gelmekte ve aynı zamanda her ikisinin de fiili (amili) hazfedilmiş olarak gelmektedir. Bu yönden bakıldığında her ikisi arasında bir fark görünmemektedir. Ancak aralarındaki fark iğra ve tahzir olarak gelen mensûb isme takdir edilen amilde görülmektedir. Zira cümlelerin akışından anlaşılacağı üzere iğra da hazfedilmiş fiil (amil) iğra manası ifade eden ”افعل, الزم, اطلب” gibi makama uygun fiillerden biri olurken tahzirde ise hazfedilmiş bu fiil tahzir manası ifade eden ”ابعد, اترك, احذر” gibi makama uygun fiillerden biri olmaktadır.

B.7. Tahzir Ve İğranın Tek Başlık altında Ele Alınmasının Nedeni

Tahzir ve İğra her ne kadar lügat ve ıstılah bakımından farklı olsalar da hüküm bakımından her ikiside hazfedilmiş fiilin mef'ulü olarak mensûb olduklarından Arap dilciler her ikisini de tek bir başlık altında zikretmişlerdir. Zira her ikisi de hazfedilmiş bir fiilin mef'ulü bihi olarak gelmektedirler. Aralarında ki “وجه الشبه”¹⁶⁶ budur.¹⁶⁷ Bu benzerlikten dolayı dilciler her ikisini de ayrı başlıklar altında değil bir başlık altında zikretmişlerdir.

Tahzir konusunun önce iğra konusunun sonra zikredilmesi ise; Arap dili hakkında yazılan kitaplara bakıldığında tahzir konusunun iğra konusundan önce zikredildiği görülmektedir. Dilcilerin bu husustaki üsluplarına bakıldığında “نعم – بئس، ثواب – عقاب” örneklerinde olduğu gibi önce mana itibari ile olumlu, güzel ve hoş şeylerin sonrada olumsuz, güzel ve hoş olmayan şeylerin zikredilmekte oldukları görülmektedir. Burada ise mana itibari ile olumsuz olan tahzir, anlamca olumlu olan iğra sonra zikredilerek bu üslup terkedilmiştir. Bu konu hakkında Muhammed b. Mustafa b. Hasan ed-Dimyati el-Hudari (ö.1287/1870) *Hâşiyetü'l Hudari ala şerhi İbn Akil ala Elfiyeti İbn Malik* isimli kitabında şunları söylemektedir: Tahzirin iğradan önce zikredilmesinin sebebi tahzirin “تخلية” boşaltma iğranın ise “تحلية” doldurma kabilinden olduğundandır.¹⁶⁸ Yani “تخلية” tabiri tasavvuf ilminde kalbi Allah'ı zikretmeden önce Allah Teâlâ dışındakileri kalpten çıkartıp, boşaltıp sonra kalbi Cenab-ı Hakk zikri ile doldurma demektir. Tahzirin önce, iğranın sonra zikredilmesinin sebebi kalbin önce tasfiyesi sonra doldurulması kabilinden olduğu içindir.

B.8. İğra Üslubu Üzere Gelen Ayetlerden Örnekler

Öncelikle Kur'an-ı Kerimde iğra üslubu üzere gelen ayetlerden iki tanesi şöyledir:

صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ

¹⁶⁶ Benzerlik

¹⁶⁷Eşmüni, *Şerhu'l-Eşmûni 'alâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik (el-müsemma) Menhecü's-Sâlik ilâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik*, 2: 480.

¹⁶⁸Hudari, *Hâşiyetu'l-Hudari ala Şerhi İbn-i Akil ala Elfiyyeti'bni Malik*, 2: 138.

“Allah’ın boyasıyla boyandık. Boyaca O’ndan daha güzel olan kim vardır? Biz yalnız O’na kulluk ederiz” deyin.¹⁶⁹

Ayeti kerimedeki “صبغة الله” kelimesi iğra üslubu üzere mensûb olarak gelmiştir. “صبغة” kelimesini nasb eden fiil hazfedilmiş “إلزم” fiilidir. Buna göre Ayetin takdiri: “إلزم صبغة الله” şeklindedir.¹⁷⁰

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

Onlar, “Yahudi veya hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız” dediler. Sende de ki: “Hayır! Biz, Hanîf olan İbrâhim’in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi.”¹⁷¹

Ayeti kerime de “مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ” kelimesi iğra üslubu üzere mensûb olarak gelmiştir. “مِلَّة” kelimesini nasb eden fiil hazfedilmiş “إلزم” fiilidir. Buna göre ayetin takdiri “إلزم ملة” şeklindedir.¹⁷²

B.9. İğra Üslubu Üzere Gelen Hadislerden Örnekler

İğra üslubu üzere gelen hadislerden olan şu iki hadis örnek olarak verilebilir.

الصَّلَاةُ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

Namazlar ve köleler hususunda dikkatli olun.

Hadiste “الصَّلَاةُ” kelimesi iğra üslubu üzere mensûb olarak gelmiştir. “الصلاة” kelimesini nasb eden fiil hazfedilmiş “إلزم” fiilidir. Buna göre hadisin takdiri “إلزموا الصلاة” şeklindedir.¹⁷³

¹⁶⁹Bakara suresi: 2/138

¹⁷⁰Ebü Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî Razi, *Tefsiru'l-Fahru'r-Razi* (Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabi, t.y.), 4: 623; Ebu Hayyan, *El-Bahrü'l-Muhit fi't-Tefsir*, 1: 584; Kurtubi, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, 2: 144.

¹⁷¹Bakara suresi: 2/135

¹⁷²Ebu Hayyan, *El-Bahrü'l-Muhit fi't-Tefsir*, 1: 577; Zemahşeri, *El-Keşşâf 'an haka'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyuni'l-eķâvîl fi vücûhi't-te'vîl*, 1: 577; Razi, *Tefsiru'l-Fahru'r-Razi*, 4: 76.

¹⁷³Muhammed bin İsmail el Emir San'ani, *Et-Tenvir Şerhu-l Camius Sağır* (Riyâd: Darusselam, 2011), 7: 79; Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî Suyuti, *Uķûdü'z-zeberced 'alâ Müsnedi'l-İmâm Ahmed* (Beyrut: Darul Ceyl, 1994), 1: 141; Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، انْطَلَقْنَا إِلَى خَيْبَرَ، فَوَجَدْنَا أَحَدًا قَتِيلًا، فَقَالَ: الْكَبْرُ الْكَبْرُ

Dedilerki: Ey Allah'ın Rasülü, Haybere ulaştığımızda bizden birisi öldürülmüştü. Allah Rasülü: Büyüyünüz büyüünüz dedi.

Hadiste geçen ”الْكَبْرُ” kelimesi iğra üslubu üzere mensûb olarak gelmiştir. ”الْكَبْرُ” kelimesini nasb eden fiil hazfedilmiş ”قدموا” fiilidir. Buna göre hadisin takdiri şöyledir: ”قدموا الكبر الكبير” şeklindedir.¹⁷⁴

B.10. İğraÜslubunun Rükünleri

Arap dilinde bir lafzın iğra olabilmesi için bazı rükünlerin olması gerekmektedir.

Bunun için şu dört rükünün olması gerekir.

Birinci rükün: ”المُعْرَى” Muhataba bir şeyin güzelliklerini ve faydasını açıklayarak o şeyi yapması için teşvik eden kimse yani mütekellimin kendisidir.

İkinci rükün: ”المُعْرَى” Mütekellim bir şeyin güzelliklerini ve faydasını açıklayarak o şeyi yapması için teşvik ettiği kimse yani muhatap olan kimsedir.

Üçüncü rükün: ”المُعْرَى به” Mütekellimin muhabata bir şeyin güzelliklerini ve faydasını açıklayarak o şeyi yapması için teşvik ettiği fiil, olay ve durumdur.

Dördüncü rükün: ”فعل الإغراء المحذوف” hazfedilmiş iğra fiili. Mensûb olarak gelen ismin iğra üslubu olabilmesi için en önemli şart, fiilin (amilinin) hazfedilerek gelmesidir. Şayet ilk üç şart yerine gelip dördüncü şart yerine gelmezse iğra üslubu meydana gelmez.¹⁷⁵

Örnek: Ahmet'in Mehmet'i namaza teşvik etmesi için Mehmet'e ”الصلاة” demesi gibi. Burada mütekellim olan Ahmet, ”المُعْرَى” yani Mehmet'e namazı teşvik eden kimsedir. Muhatap olan Mehmet ”المُعْرَى” yani Ahmet'in namazı teşvik ettiği kimsedir. Ahmet'in Mehmet'i teşvik ettiği namaz işi ise ”المُعْرَى به” yani teşvik edilen ve yapılması

Tacülarifin b. Ali Münavi, *Feyzü'l-Kadir Şerhu-l Camius sağır* (Mısır: Mektebetü Ticaretül Kübra, 2012), 4: 244.

¹⁷⁴Ahmet b. Ali b. Hacer Askalani, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahihi'l-Buhâri* (Beyrut: Darul Marife, 1379), 13: 233; Ebü'l-Fadl Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr Suyutî, *Et Tevşih Şerhül Camiis Sahih* (Riyad: Mektebetü Rüşt, 1998), 9: 4036.

¹⁷⁵Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, 4: 137.

istenilen fiil, olay ve durumdur. Mensûb olarak gelen “الصلاة” kelimesi ise fiili (Amili) hazfedilmiş, iğra üzere mensûb olarak gelmiştir. Cümlemin takdiri “إلزم الصلاة” şeklindedir. Bakınız tablo-7

B.11. İğranın Kısımları

İğra üslubu, Arap dilinde muğra bih olan yani iğra yapılan kelime zikredilerek fiili hazfedilmiş mensûb isim olarak yapılan iğra üslubudur. Bu kısım üzerine gelen iğra üslubu üç kısma ayrılır.¹⁷⁶

Bir: Müfret. İki: Mükerrer. Üç: ma'tufu aleyh¹⁷⁷

Genel olarak dil bilimlerinde bir konu hakkında görüş bildiren bir kimse, bu görüşünü tanıkla desteklemek zorundadır. Arap dilinde de bir konu hakkında görüş bildiren bir kimse, bu görüşünü ayet, hadis ve şiirlerden biriyle desteklemelidir.

Çalışmanın bu bölümünde şimdiye kadar incelenen iğra üslubuna kaynak niteliğinde olan, gelecek şiirlerde nasıl ve ne şekilde kullanıldıklarına bakılacak. Bu bölümde iğra üslubu üzere Arap dilinde söylenmiş şiirlerden bazı örnekler getirilerek iğra üslubunun nasıl ve ne şekilde kullanıldıklarına bakılacak.

1-Muğra bih müfret olarak gelebilir. Yani mütekellimin muhatabı yapması için teşvik ettiği fiil veya durum tekrar edilmeden müfret olarak gelir.

Örnek: “الصدق” doğruluktan ayrılma demektir. Buradaki “الصدق” kelimesi fiili (amili) hazf edilmiş “إلزم” ile mensûb olarak gelen mef'ulü bih vardır. Cümlemin takdiri şu şekilde olmuştur: “إلزم الصدق” yani doğruluktan ayrılma demektir.

المُهْنِينَ مَا لَهُ فِي زَمَانِ السَّوَاءِ حَتَّى إِذَا أَفَاقَ أَفَاقُوا¹⁷⁸

¹⁷⁶Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, 4: 136.

¹⁷⁷Süyûtî, *Hem 'u 'l-hevâmi 'fî şerhi cem 'ı 'l-cevâmi*, 3: 28.

¹⁷⁸A'şâ, *Dîvânü 'l-A 'şâ-l Kebir*, 213.

Şair¹⁷⁹ bu beytinde, meslek sahibi kimselerin önemine vurgu yapmaktadır. Meslek sahibi kimseler için kurak ve kıtlıkla geçen bir zaman yoktur. Toplumu ayakta tutan onlardır demek istemektedir.

“Meslek sahibi kimseye sahip çıkın zira onun için kötü bir zaman yoktur. O ayakta kalırsa toplum da ayakta kalır”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “المهنيين” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

أَخَاكَ الَّذِي إِنَّ تَدْعُهُ لِمِلْمَةٍ يُجِبُّكَ كَمَا تَبْغِي وَيُخْفِيكَ مَنْ يَبْغِي¹⁸⁰

Şair¹⁸¹ bu beytinde zor durumda kalındığında kardeşlik bağlarına işaret etmektedir. Kardeş, zorluk ve darlık anında sığınılacak bir kapı, yapılan bir adaletsizlik ve zulümde sana kol kanat gerip seni koruyan, yaptığın bir hatayı affedip aynı hata ile sana karşılık vermeyen kimsedir demektedir.

“Kardeşine sarıl! Onu zor bir durumda çağırdığında

Sana istediğin gibi icabet eder ve seni zulmedenin zulmünden den korur”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “أَخَاكَ” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

¹⁷⁹Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l Arabi, Asru-l cahiliyye*, 337. Ebu Basir Meymün b. Kays, M. 565 yılında Yemame'nin Dürna köyünde doğdu. Cahiliye şairlerinden olan A'sa gözlerindeki zayıf görme durumundan kendisine A'sa lakabı verildi. Ölüm tarihi tam olarak bilinmesede kaynaklarda M.625 ile 629 yılları arasında olduğu geçmektedir.

¹⁸⁰Cemâlüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah İbn Malik, *Şerhu't-teshîl li İbn Mâlik* (Kahire: Hicr li't-tibâa ve'neşr, 1990), 1: 45; Şurrah, *Şerhu Şevâhidi'l Şiriyye fi Ümmühatil Kütüb en Nahviyye*, 2: 131; Ebu Muhammed Abdullah Cemaleddin b. Yusuf ibn Ahmet b. Abdullah İbn Hişam, *Şerhu Şüzûri'z-zeheb* (Beyrut: Daru'l-fikr, 1994), 294; Esirüddin Muhammed b. Yusuf El-Ceyyâni Ebu Hayyân Endülisi, *Et-Tezyil ve't-Tekmil fi şerhi kitabi-t Teshil* (Dimaşk: Darul Kalem, t.y.), 1: 166; Ebû'l-Fadl Celâleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr Suyûti, *El-İktirah fi Usuli'n-Nahv* (Dimaşk: Darul Kalem, 1989), 132.

¹⁸¹İbn Hişam, *Şerhu Şüzûri'z-zeheb*, 295. İbn Hişam bu Beytin Bahru't-Tavil'de geçtiğini ve belli bir kişiye nisbet edilmediğini bidirmektedir.

فَلَمَّا انْقَضَى صِرُّ الشِّتَاءِ، وَأَنْسَتْ
مِنْ الصَّيْفِ أَدْفَاءَ السُّخُونَةِ فِي الْأَرْضِ¹⁸²

Şair¹⁸³ bu beytinde kışın şiddetli soğuğu gelip geçip yaz görüldüğünde yerdeki sıcaklığın ısisına sarıl demektedir. Şair aslında kışın şiddetli soğugundan başına gelebilecek sıkıntıları kastederek bunların geçici olduğunu yaz geldiğinde bu soğukların biteceğini, aynı şekilde başına gelen sıkıntılar gelip geçtiğinde ardından sıkıntısız günlerin geleceğini bildirmektedir.

“Kışın şiddetli soğuğu geçip yaz görüldüğünde yerdeki sıcaklığın ısisına sarıl”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “أدفاء” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

عِزَّكَ سَيْفَ الدَّوْلَةِ الْمُقْتَدَى بِهِ
فَإِنَّكَ نَصْلٌ وَالشَّدَائِدُ لِلنَّصْلِ¹⁸⁴

Şair¹⁸⁵ bu beytinde Seyfu'd-Devle'yi övmektedir. Çocuğuna ağıt yakar ve der ki; sen karşılaştığın zorluklar ve musibetler karşısında sabrederek insanlar için bir örneksin. Şüphesiz sen keskin bir kılıcsın. Zorluklar ve sıkıntılar kılıcın keskinliği karşısında yok olur.

“Kendisine uyulan Seyfu'd-Devle sabret! Şüphesiz sen keskin bir kılıcsın zorluklar ise keskin kılıca aittir”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “عِزَّكَ” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

¹⁸²İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, 1: 75.

¹⁸³Ebü'l-Fadl Şehabeddin Ahmed İbn Hacer El-Askalâni İbn Hacer, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe* (Beyrut: Darul Ceyl, 1412), 1: 73.

¹⁸⁴Mütenebbî, *Dîvânu'l-Mutenebbî*, 280.

¹⁸⁵Zirikli, *el-A'lâm*, 1: 115. Mütenebbî M. 915 senesinde Küfenin Kinde bölgesinde doğdu. Daha çocuk yaşta Arap şiirleri söyler oldu. Buda onu Abbasi döneminin en meşhur Arap şairlerinden biri haline getirdi. Seyfûddeve gibi önde gelen emirlere şairlik yaptı. Mütenebbî M. 965 yılında Bağdat yakınlarında daha önce hiciv yaptığı kimseler tarafından saldırı sonucu öldürüldü.

جَمَالَكَ أَيُّهَا الْقَلْبُ الْفَرِيحُ سَتَلْقَى مَنْ تُحِبُّ فَتَسْتَرِيحُ¹⁸⁶

Şair¹⁸⁷ bu beytinde kalbini muhatab alarak şöyle demektedir:

“Ey yaralı kalb! Sen kalbini temiz tut, seni seven kimseyi bulacak ve rahatlıyacaksın”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “جمالک” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

كذب العتيق وماء شن بارد إن كنت سائلتي غبوقاً فاذهبي¹⁸⁸

Şair¹⁸⁹ bu beytinde atına olan sevgisini belirtmektedir. Atının kendisi için ne kadar önemli olduğunu eşine karşı davranışından anlaşılıyor. Her akşam atına ayırdığı sütü eşine hatırlatarak içmemesini istemektedir. Eşini atına karşı uyararak ata süt vermeyip içerse boş olacağını bildirmektedir. Ona eski hurmayı yemesini ve kırbadaki soğuk suyu içmesini söylemektedir.

“Sana eski hurma ve kırbadaki soğuk su vardır eğer akşam sütü içersen boşsun”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “العتيق” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

¹⁸⁶Ebû Züeyb Huveylid b. Hâlid b. Muharris Hüzeli, *Divanü Ebu Züeyb el-Hüzeli* (Beyrut: Daru Sadır, 2003), 80.

¹⁸⁷Zirikli, *el-A'lâm*, 2: 325. Ebu Züeyb Huveylid b. Halid b. Muharris el- Hüzeli (ö.648) Hem cahiliye hemde İslam şairlerindendir. Birçok gazve ve fetihlere katılmıştır. Hz. Osman döneminde Afrika fethine katılmış ve Hz. Osmana fetih müjdesini getirenlerin arasında yer almıştır. Aynı sene içerisinde Taun hastalığından ölen beş oğlu için yazdığı ağıt meşhurdur. Bu ağıt, والدهر ليس بمعذب من أمن المنون وريبها تتوجع diye başlamaktadır. M.648 senesinde Mısırda ölmüştür.

¹⁸⁸Hatib Tibrizi, *Şerhu Divanü Antara* (Beyrut: Darul kitabül Arabi, 1993), 29.

¹⁸⁹Zirikli, *el-A'lâm*, 5: 91. Antara b. Şeddad b. Amr el-Absi (ö.614) Antara Muallak’a şairlerinden olup, annesi Habeşli bir carie olan Zebibe dir. Uzun zaman yaşamış Araplar arasında cesurluğu ile ön plana çıkmıştır. Dahis ve Kabra savaşlarına katılmıştır. Gençliğinde İmrüül-kays’la görüşmüştür. Amcasının kızı Ableye yazdığı aşk şiirleri ile meşhurdur.

يَقُولُ وَقَدْ تَلَّحَقْتُ الْمَطَايَا كَذَلِكَ الْقَوْلُ إِنَّ عَلَيْكَ عَيْنَا¹⁹⁰

Şair¹⁹¹ bu beytinde yine başka bir şair olan Ferezdak'ı hicvetmektedir. Ferezdak'ın sözüne güvenilmeyeceğini bildirerek onu hicveder.

“Hayvanlar birbirini takip ettiler bırak sözü senin üzerinde göz vardır”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “القول” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

رَوِيداً عَلِيًّا جَدَّ مَا تَدِي أَمَّهُم إِلَيْنَا وَلَكِنْ وَدُّهُمْ مَتَمَّيْنُ¹⁹²

Şair¹⁹³ bu beytinde Kinane'den olan Ali kabilesine istemeyerek de olsa sahip çıkmaktadır. Onlar her ne kadar dostluklarına sadakat göstermeseler de anne tarafından akraba olduklarından onlara yakınlık göster demektedir.

“Onların bazıları sadık olmasada anne tarafından bize akraba olduklarından sahip çık”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “عليًا” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

إِذَا التَّوَدَّعَ أَعْرَضَ قَالَ قَلْبِي عَلَيْكَ الصَّمْتُ لَا صَاحِبَتِ فَا¹⁹⁴

Şair¹⁹⁵ bu beytinde Büveyhî Sultanı Adudüddевle'yi övmektedir. Ona karşı olan duygularını onu methederek anlatmaktadır.

¹⁹⁰Cerîr, *Divanü Cerir*, 477.

¹⁹¹Zirikli, *el-A' lām*, 2: 119. Cerir b. Atıyye b. el-Hatafa et-Temimi (640-728) Temim kabilesinden olup Yemame de doğdu ve orada öldü. Emevi döneminin en büyük üç şairinden birisidir. Şiirlerinde hiciv ile öne çıkmaktadır. Özellikle Ferezdak ve Ahdal gibi şairlerle hayatı boyunca uğraşmış ve onlara ağır hicivler yazmıştır.

¹⁹²Şuara Hüzeli, *Divanü-l Hüzeliyyin* (Mısır: Daru'l Kütübül Mısriyye, 1965), 3: 46.

¹⁹³Zirikli, *el-A' lām*, 2: 325. Malik b. Halid el-Hannai el-Hüzeli, Beni Hüzeli kabilesine mensûb cahiliye şairlerindendir. Üç oğlunu kaybettiği günde hanımına destek olmak için yazdığı kaside meşhurdur.

¹⁹⁴Mütenebbî, *Divânu 'l-Mutenebbî*, 567.

“Veda vakti yaklaşınca,kalbim artık susmamı ve kimseyi övmememi söyledi”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “الصمت” kelimesini tekrarsız ve atıfsız olarak müfred bir isim olarak tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

أَخَاكَ الَّذِي إِنَّ زَلَّتِ النَّعْلُ لَمْ يَقُلْ تَعَسَّتْ وَلَكِنْ قَالَ عَأْ لَكَ عَالِيًا¹⁹⁶

Şair¹⁹⁷ bu beytinde kardeşliğe vurgu yapmaktadır. Kardeş, durumun kötüleştiği bu yüzdende ayağın tökezleyip yere düştüğünde sana perişan oldun, bittin demeyip, sana hayır dua eden kimsedir demektedir.

“Ayağın tökezleyip yere düştüğünde perişan oldun diyen değil, Allah hayrını versin diyen kardeşine sarıl”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “أَخَاكَ” kelimesini tekrarsız ve atıfsız, müfred bir isim şeklinde, tahzir üslubu üzerine hazfi caiz olan bir fiile mensûb olarak getirmiştir

2- Muğra bih mükerrer olarak gelebilir. Yani mütekellimin muhatabı yapması için teşvik ettiği fiil veya durum tekrar edilerek gelmesidir.

Örnek: “البر البر بالوالدين” Anne ve babaya iyilikten ayrılma demektir. Buradaki birinci “البر” kelimesi tekrar edilerek, ikisinde de mensûb olarak gelmiştir. Birinci “البر” kelimesi fiili (amili) hazf edilmiş “إلزم” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bih olur. Cümlelerin takdiri şu şekilde olmuştur: “إلزم البر البر بالوالدين” İkinci “البر” kelimesi ise birincinin lafzı tekidi olmak üzere mensûb olarak gelmiştir.

¹⁹⁵Zirikli, *el-A’lâm*, 1: 115. Mütenebbi M. 915 senesinde Küfenin Kinde bölgesinde doğdu. Daha çocuk yaşta Arap şiirleri söyler oldu. Buda onu Abbasi döneminin en meşhur Arap şairlerinden biri haline getirdi. Seyfüddeve gibi önde gelen emirlere şairlik yaptı. Mütenebbi M. 965 yılında Bağdat yakınlarında daha önce hiciv yaptığı kimseler tarafından saldırı sonucu öldürüldü.

¹⁹⁶Yakup, *El-Mu’cemü’l-Mufasssal fi Şevahidil Arabiyye*, 8: 347; Ebu Hasan Ali bin İsmail Mursi, *El-Muhkem ve-l Muhitul A’zam* (Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 2000), 2: 361; Ahmed bin İsmail bin Muhammed Teymur, *Tashihu Lisanü-l Arap* (Kahire: Darul Afak el Arabiyye, 2002), 61.

¹⁹⁷Zirikli, *el-A’lâm*, 8: 131. Ebu Abdillâh Muhammed b. Ziyad el-Kufi (ö.231/846) Sürekli Arap bedevilerinden şiir, emsal ve lügat dinlediğinden kendisine İbnü’l-A’rabi künyesi verilmiştir. Küfe ehlinde olup lügat ve şiir rivayeti ile öne çıkmıştır. Çok güçlü bir hafızası olan İbnü’l-A’rabi senelerce elinde kitap olmadan hafızasına dayanarak lügat, şiir, emsal gibi birçok konuda öğrencilerine dersler vermiş ve notlar tutturmuştur. Ardından birçok eser bırakan İbnü’l-A’rabi M.845 yılında Semerra’da ölmüştür.

أَخَاكَ أَخَاكَ إِنَّ مَنْ لَا أَخَا لَهُ كَسَاعٍ إِلَى الْهَيْجَا بَغِيرِ سِلَاحٍ¹⁹⁸

Şair¹⁹⁹ bu beytinde Muaviye'den yardım talep etmiş, Muaviyede bu talebe ilk önce karşılık vermemişti. Bunun üzerine Miskin Darimi bu beyti söylemiş. Kardeşi olmayan kimseyi savaşa silahsız giden kimseye benzetmektedir. Nasıl ki savaşta silah olmadan zafer olmazsa, aynı şekilde kardeşolmaksızın hayatta başarı elde edilemez demektir. Bu sebeple beytinde kardeşliğin önemine vurgu yapmaktadır.

“Kardeşine sarıl! Kardeşi olmayan kimse savaşa silahsız giden kimse gibidir”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “أَخَاكَ” kelimesini tekrarlı şekilde tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

السَّبَاقُ السَّبَاقُ قَوْلًا وَفِعْلًا حَدِّرِ النَّفْسَ حَسْرَةَ الْمَسْبُوقِ²⁰⁰

Şair²⁰¹ bu beytinde hayırlı işlerde, sözde ve amelde yarış içinde ve önde olmayı, ayrıca yarışta kaybedenin pişmanlığını ve üzüntüsünü hatırlatarak kendi nefsinin buna karşı uyarmasını ve ikaz etmesini belirtmektedir.

“Sözde ve amelde önde ol, nefsinide kaybedenin pişmanlığına karşı uyar”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “السَّبَاقُ” kelimesini tekrarlı şekilde tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

أَخَاكَ أَخَاكَ فَهُوَ أَجَلٌ دُخِرَ إِذَا نَابَتْكَ نَابَةُ الزَّمَانِ²⁰²

¹⁹⁸Rebîa b. Âmir b. Üneyf b. Şüreyh et-Temîmî Darimi, *Divanü Miskin ed Darimi* (Bağdat: Darul Basra, 1970), 29.

¹⁹⁹Zirikli, *el-A'lâm*, 3: 16. Rebîa b. Âmir b. Üneyf b. Şüreyh et-Temîmî ed-Darimi (ö.89/708) Iraklı Şair olan Miskin ed-Darimi Temim Kabilesinin Darimi koluna mensûbtur. Şiirlerinde miskin kelimesini çok kullanmasından bu isim ile şöhret bulmuştur. Şiirlerinde genellikle hiciv ve medhe yer vermiştir. Muaviye ve oğlu yezidle ilgili şiirleri vardır.

²⁰⁰Kabbesh, *Mucemmu-l hükmü ve-l emsal fi şii-ril arabi*, 11: 58; Ahmed b. Muhammed b. El-Mehdi b. Acîbe Haseni, *El-Bahrü'l-Medid* (Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 2002), 8: 62.

²⁰¹Zirikli, *el-A'lâm*, 8: 154. Yahya b. Abdullah b. Abdulmelik el-Vasîti (ö.1337/738) Zamanının Iraklı Şafii fakihlerinden olup Vasit'da doğup aynı yerde ölmüştür.

Şair²⁰³ beytinde kardeşliğin önemine vurgu yapmaktadır. Kardeşliği büyük bir hazineye benzeterek muhataba kardeşliğin hazine gibi çok değerli bir şey olduğunu bildirmektedir. Zira yaşanan birçok sıkıntı ve dert söz konusu olunca, insan kardeşine ihtiyaç duymaktadır.

“Kardeşine sarıl! O en büyük hazinedir, zamanın sıkıntıları sana ulaştığında”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “أَخَاكَ” kelimesini tekrarlı şekilde tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

أَخَاكَ أَخَاكَ لَا يَذْهَبُ عَنْهُ مَطَامِعُ لَنْ تَزَالَ وَلَا رَجَاءُ²⁰⁴

Şair²⁰⁵ bu beytinde kardeşliğin önemine vurgu yapmaktadır. Hayatın bitmez tükenmez arzu ve istekleri seni kardeşinden ayırmamalı. Kardeşlik bu istek ve arzulara feda edilemeyecek kadar önemli olduğunu söylemektedir.

“Kardeşine sarıl! Seni ondan ayıramaz, bitmez ve tükenmez arzular”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “أَخَاكَ” kelimesini tekrarlı şekilde tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir.

إِنِّي وَأُسْطَارِ سَطْرَنَ سَطْرًا لَقَائِلَ يَا نَصْرُ نَصْرًا نَصْرًا²⁰⁶

Şair²⁰⁷ bu beytinde mushafa yemin ederek Horasan emirine, yardımcısına sahip çıkmasını ve onu korumasını söylemektedir.

²⁰²Ebu İsmail el-Hüseyin b. Ali b. Muhammed b. Abdussamed Müeyyidü'd-din el-İsbahânî Tuğrai, *Divanü-t Tuğrai* (Katar: Matabiu'd Devha el-Hadise, 1986), 394.

²⁰³Zirikli, *el-A'lâm*, 8: 246. Ebu İsmail el-Hüseyin b. Ali b. Muhammed b. Abdussamed Müeyyidü'd-din el-İsbahânî Et-Tuğrai (ö.513/1121) İsfahanda doğmuş, Tuğra yazmaları yaptığı için Tuğrai ismi ile anılmıştır. Selçuklu sultanlarına hizmette bulunmuş en son olarak vezir olmuştur. Kendisine ait divanı meşhurdur.

²⁰⁴Ahmed el Haşimi Ahmed b. İbrahim Haşimi, *es Sihrul Halal fil Hikemi vel emsal* (Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 1990), 7.

²⁰⁵Zirikli, *el-A'lâm*, 8: 90. Ahmet b. İbrahim b. Mustafa el-Haşimi (ö.1943) Mısırlı edip ve şairdir. 1878 yılında Kahirede doğmuş, Ezher'de Muhammed Abdüh gibi hocalardan dersler almıştır.

²⁰⁶Rü'be b. Abdillâh el-Accac b. Rü'be b. Lebid et-Temimi es-Sadi Accac, *Mecmu'u Eş'aril Arab ala Divani Rü'betüb nül-Accac* (Kuveyt: Daru ibnü Kuteybe, 1996), 174.

“Şüphesiz yazılmış olan satırlara yemin ederimki Ey Nasr! Nasr’a, Nasr’a sahip çık”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “تصرا” kelimesini tekrarlı şekilde tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

3- Muğra bih ma’tufu aleyh olarak gelebilir. Yani, mütekellimin muhatabı yapması için teşvik ettiği ismin veya durumun üzerine başka bir ismin atfedilerek gelmesidir.

Örnek: ” الصدق والإخلاص“ Doğruluktan ve ihlasdan ayrılma demektir. Buradaki “الصدق” kelimesi, fiili (amili) hazf edilmiş “إلزم” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bih olmuştur. Vav atıf harfî olup “والإخلاص” yi “الصدق” nın üzerine atfederek onunda mensûb olmasını sağlamıştır. Cümlelerin takdiri şu şekilde olmuştur: “إلزم الصدق ” “والإخلاص” Bakınız tablo-8

فدع عنك الصبا ولديك همًا توفّقش في فؤادك واختبالا²⁰⁸

Şair²⁰⁹ bu beytinde muhatabına çocukluğu bırakmasını artık kalbindeki cereyan eden düşüncelere bakmasını ve onlarla ilgilenmesini söylemektedir.

“Çocukluğu bırak, kalbinde cereyan eden hüzn ve deliliklerle ilgilen artık”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “هما” kelimesini atfederek tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir

وذبيانية أوصت بنيتها بأن كذب القراطيف والقروفا²¹⁰

²⁰⁷Zirikli, *el-A’lâm*, 3: 34. Ebü’l Cehhaf künyesi olan Rü’be b. Abdillâh el-Accac b. Rü’be b. Lebid et-Temimi es-Sadi (ö.145/762) Arap recez şiirinin önde gelenlerindendir. Temim kabilesine mensûbtur. Emevi hükümdarlarını övücü şiirler söylemiştir. O öldüğünde dâhicilerden olan Halil, onun için şiiri, dili ve fasahati defnettik demiştir.

²⁰⁸Muhammed bin Yusuf bin Ahmed Muhibbiddin el Halebi Nazırîl ceyş, *Temhîdül kavâ’idi bi şerhi Teshîli l-Fevâid* (Kahire: Darusselam, 1428), 8: 3899.

²⁰⁹Zirikli, *el-A’lâm*, 5: 124. Gaylan b. Ukbe b. Nühays b. Mesud el-Adevi el-Kinani, Zirrumme Ebu Haris (ö.117/735) Zirrumme, Emevîler döneminde yaşamış şiirlerinde tabiat tasvirlerini öne çıkaran Mudar kabilesine mensûb bir şairdir. Onun hakkında: şiir İmrü’l-kays ile başladı Zirrumme ile son buldu denmiştir. İsfahan’da ölmüştür.

Şair²¹¹ bu beytinde Benî Nemr kabilesini övüp Benî Zübyan kabilesini kötülemektedir. Benî Zübyan'dan bir kadının çocuklarına -beyitte geçen iki şeyi- Benî Nemr'den almalarını yani çalmalarını söylemektedir. Şairde bunu dile getirerek Benî Zübyan kabilesini kötülemektedir.

“Zübyanlı bir kadın çocuklarına sirke ve et pişirme kaplarını çalmalarını tavsiye ediyor”

Görüldüğü üzere şair şiirindeki “القراطف” kelimesini atfederek tahzir üslubu üzerine hazfi vacip olan bir fiil ile mensûb olarak getirmiştir.

B.12. İğra Üslubunda Fiil (Amil)’in Durumu

Yukarıda da zikredildiği üzere iğra üslubu Arapçada üç kısım olarak gelmekte ve kullanılmaktadır. Bu üç farklı kısımda da iğra üslubu olarak gelen ismin fiili (amili) hazfedilmiş olarak gelmektedir. Bu fiillerin hazfedilmeleri vacip ve caiz olmaları itibari ile iki ye ayrılmaktadır.²¹²

İğra üslubunda fiilin hazfının vacip veya caiz olduğu durumu iğranın üç farklı kısmı ele alınarak incelenecek. Bu üç kısımdan ikisinde fiilin hazfı vacip birinde ise caizdir.

B.12.1. İğra Üslubunda Fiilin Caiz Olarak Hazfedilmesi

1- İğra üslubu üzerine mensûb olarak gelen ismin müfret olarak gelmesi, yani “المغرى به” olarak gelen isimden sonra tekrar edilen veya onun üzerine başka bir ismin

²¹⁰Şurrab, *Şerhu Şevâhidi’l Şiriyye fî Ümmühatil Kütüb en Nahviyye*, 2: 149; Radi, *Şerhü’r-Radi ala’l-Kaşıyeti İbni’l-Hacib*, 3: 88; Fadıl Salih Samarraî, *Meâni’n-Nahv* (Ürdün: Darul Fıkr, 2000), 3: 321; Ebu Yusuf Yakup bin İshak İbnü’s-Sikkât, *İslâhu’l-mantık* (Beyrut: Daru İhyai’t-turasi’l-arabi, 2002), 210; Bağdâdî, *Hazanetü’l edeb ve lübbü lübabü lisanül Arap*, 5: 15.

²¹¹Zirikli, *el-A’lâm*, 7: 270. Muakkır b. Evs b. Himar el-Bariki (ö.580/000) cahiliye döneminde yaşamış Yemenli bir şairdir. İslamdan 59 yıl önce meydana gelen cible hadisesine şahit olmuştur. Bu hadiseyi anlatan şiiri meşhurdur.

²¹²İbn Hişam, *Evdahu’l-mesâlik ilâ elfiyyeti İbn Mâlik*, 3: 75; Müberred, *El-Mukteda*, 3: 213; Süyûtî, *Hem’u’l-hevâmi’ fî şerhi cem’ı’l-cevâmi’*, 3: 25; Eşmûni, *Şerhu’l-Eşmûni ‘alâ Elfıyyeti İbn-i Mâlik (el-müsemma) Menhecü’s-Sâlik ilâ Elfıyyeti İbn-i Mâlik*, 1: 481; İbn Yaiş, *Şerhu’l-Mufasssal li’z-Zemahşerî*, 2: 26.

atfedilerek gelmemesidir. Bu durumdaki mensûb olarak gelen ismin fiilinin zikri veya hazfı caizdir.

Örnek: “الصدق” kelimesidir. Buradaki “الصدق” kelimesi iğra üslubu üzerine hazfedilmiş “إلزم” fiilinin mef’ulü bihi olarak mensûb isim şeklinde gelmiştir. Buradaki “إلزم” fiilinin zikri veya hazfedilmesi caizdir. Buna göre cümle “إلزم الصدق”²¹³ şeklinde fiili zikredilerek söylendiği gibi fiili hazfedilerek yalnızca “الصدق” şeklinde mensûb bir isim olarak da söylenebilir.

B.12.2. İğra Üslubunda Fiilin Vacip Olarak Hazfedilmesi

2-İğra üslubu üzerine mensûb olarak gelen ismin mükerrer olarak gelmesi, yani “المغرى به” olarak gelen ismin tekrar edilerek gelmesidir. Bu durumdaki mensûb olarak gelen ismin fiilinin hazfı vaciptir.

Örnek: “البر بالوالدين”²¹⁴ Buradaki birinci “البر” kelimesi tekrar edilerek ikisinde de mensûb olarak gelmiştir. Mensûb olarak gelen “البر” kelimesi hazfı vacip olan “إلزم” fiili ile mensûbtur. Cümlelerin takdiri şu şekilde olmuştur: “إلزم البر بالوالدين” İkinci “البر” kelimesi ise birincinin lafzı tekidi olmak üzere mensûb olarak gelmiştir. Fiilinin hazfının vacip olmasının sebebi tekrar edilen ikinci isim amilin yerine geçmesidir. Arap dili kaidesine göre ivaz ile muavazu anhü bir yerde toplanmaz.

3-İğra üslubu üzerine mensûb olarak gelen ismin ma’tufualeyh olarak gelmesidir. Yani “المغرى به” olarak gelen mensûb ismin üzerine başka bir mensûb ismin atfedilmesidir. Bu durumdaki mensûb olarak gelen ismin fiilinin hazfı vaciptir.

Örnek: “الصدق والإخلاص”²¹⁵ Buradaki “الصدق” kelimesi fiili (amili) hazf edilmiş “إلزم” ile mensûb olarak gelen mef’ulü bih olur. Buradaki “إلزم” fiilinin hazfı vaciptir. Vav atıf harfî olup “الإخلاص” yi “الصدق” nın üzerine atfederek onunda mensûb olmasını sağlamıştır. Cümlelerin takdiri şu şekilde olmuştur: “إلزم الصدق والإخلاص” şeklindedir. Amilin hazfının vacip olmasının sebebi, atfedilenin fiilinin yerine geçmesidir. Arapçada kaidesine göre naib ve asıl bir yerde toplanamaz. Bakınız tablo-9

²¹³ Doğruluk üzere ol.

²¹⁴ Anne ve babaya iyilik üzere ol.

²¹⁵ İhlas ve doğruluk üzere ol.

B.12.3. İğra Üslubunda Hazfedilen Fiil

Yukarıda zikredilenlerden sonra Arap dilciler, iğra üslubunda fiilin (amil) hazfının vacip ve caiz olduğu yerleri belirttiler. Bütün dilciler fiilin hazfedildiği durumda bir fiilin takdir edilmesi gerektiğini dile getirdiler. Takdir edilecek olan fiil hususunda belirli bir fiilin olmasını şart koşmadılar. Bu durumda iğra manasını ifade eden herhangi bir fiil olabilir. Bu hususta Suyuti eserinde şunları zikretmektedir: ” *Duruma uygun olan bir emir fiili takdir edilir. Bu fiiller“إتق, باعد, نح, خلّ, دع, أترك, إحذر,“gibi ve bunlara anlam bakımından benzeyen diğer fiiller den biri ile olabilir”.*²¹⁶

²¹⁶Süyûtî, *Hem 'u 'l-hevâmi' fî şerhi cem 'ı 'l-cevâmi'*, 3: 24.

SONUÇ

Bu çalışmada Arap dili ve belâgatında yer alan üsluplardan olan tahzir ve iğra üslupları ele alındı. Bu üslupların Arap dilinde üslup ve tertip bakımından doğru ve düzgün kullanılmasına dikkat edildi. Tahzir ve iğra üsluplarının oluşmasındaki şartlara, tahzir ve iğranın kısımlarına ve çeşitlerine değinildi. Arap dilinde fiili hazfedilerek mef'ûlün bih olarak kullanılan bu iki üslubun doğru ifade biçimleri irdelendi ve araştırıldı. Böylece bu üslupların işlevi ve özellikleri hakkında kapsamlı bilgi verildi. Bunların, değişik üslupları ile Arapçada lafız ve anlam açısından veciz ve zarif üslup oluşturdıkları görüldü.

Bu çalışmada ulaştığımız en önemli sonuçları maddeler halinde zikredecek olursak bunları sayabiliriz.

-Arap dilinde tahzir ve iğra üsluplarının birlikte tek konu başlığı altında ele alınmasının sebebi, tahzir ve iğra üsluplarının her ne kadar lügavî ve ıstılahe bakımından farklı manalar ifade etmiş olsalarda, hüküm bakımından her ikisinde hazfedilmiş fiilin mef'ulü olarak mensûb olduklarından, Arap dilciler her ikisini de tek bir başlık altında zikretmişlerdir. Zira her ikisi de hazfedilmiş bir fiilin mef'ulü bihi olarak gelmektedirler.

-Tahzir ve iğra ile tahzir ve iğra üslubu arasında ciddi fark vardır. Bundan dolayı bu konu birçok kimsenin -hatta tarif yazan bazı alimler nezdinde bile- müphem kalmıştır. Bu sebeple bazıları bu iki üslubu geniş tutarken bazıları da daraltmışlardır. Bu çalışmada tahzir ve iğra ile tahzir ve iğra üslubunun ayrı şeyler olduğu hususunda bilgi verilmiştir. Zira tahzir ve iğra üsluplarında mef'ul konumunda mensûb olarak gelen ismin fiili hazfedilerek gelirken tahzir ve iğra da fiil açık bir şekilde zikredilmektedir. Eğer fiil açık bir şekilde gelirse bu durumda mana itibari ile tahzir veya iğra olsalar da üslup bakımından tahzir ve iğranın dışında kalacaklardır. Buna göre tahzir ve iğra fiil ile oluşurken tahzir ve iğra üslubu sadece mef'ul ile oluşmaktadır.

-Yine bu çalışmanın sonuçlarından biriside birçok dilcinin tahzir ve iğra üslubu hakkında getirdiği tariflerin eksik veya kapsamlı bir tarif olmadığıdır. Zira bu tarifleri, efradını cami ağıyarına mani olma kuralı çerçevesinde incelendiğinde, bu hususta

yapılmış bazı tariflerin eksik, bazıları ise kapsayıcı tarif olmadıkları âşikardır. Bu durum, tarifler incelenip tahlil edildikten sonra hangi tarifi eksik, hangi tarifi kapsayıcı ve tam olduğu ortaya konuldu.

-Tahzir üslubunda “محذر منه” olan kimse muhatap olmak zorundadır. Tahzir edilen kimsenin mütekellim veya gaib olarak geldiği durumlar şaz durumlar hükmünü almaktadır. Zira mütekellim kendini veya gaib olan bir kimseyi bir şeyden tahzir edemez.

-Tahzir ve iğra üslupları mana bakımında birbirlerinden farklı olsalar da, cümlede iki üslup da fiili hazfedilmiş mensûb bir isim olarak gelme hususunda benzerlik arz etmektedir. Ancak buradaki fark ise her iki üslup da gelen mensûb isme takdir edilen fiilindedir. Tahzir üslubunda takdir edilen fiil “احذر, اترك, ابعذ” gibi muhatapı sakındırıcı fiillerden olurken, iğra üslubunda “افعل, الزم, اطلب” gibi muhatapı teşvik edici fiillerden olmaktadır.

-Tahzir ve iğra üsluplarında mensûb olarak gelen ismin fiilinin hazfı sadece bir durumda caiz olup diğer durumlarda vaciptir. Caiz olduğu durum “محذر منه” veya “مغرى به” olan ismin müfret olduğu durumdur. Tahzir ve iğra üslupların diğer şekillerinde mensûb olarak gelen fiilin hazfı vaciptir.

-Tahzir ve iğra üslubunda “محذر منه” veya “مغرى به” gelen kelimenin ma'tufun aleyh olarak geldiği durumda, atıf işleminin harfi, sadece vav harfi atfı ile yapılmasıdır. Çünkü bu iki üslupta kastedilen, mana ve zamanda birlikteliktir. Buda sadece vav atıf harfi ile elde edilmektedir.

Ayet Fihristi

Sayfa	Sure	Ayet'i Kerime
12	243/2 Bakara	أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ
13	56/26 Şuara	وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ
14	41/5 Maide	يَقُولُونَ إِنِ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخَذُّوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا
14	28/3 Ali İmran	وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ
14	49/5 Maide	وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ
14	71/4 Nisa	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ
14	91/5 Maide	وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا
24	13/91 Şems	فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا
24	85/40 Gafir	سُنَّتِ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ
46	14/5 Maide	فَأَعْرِضْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامِ
53	138/2 Bakara	صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ
54	135/2 Bakara	قُلْ بَلْ مَلَّةٌ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
56	24/4 Nisa	وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

Hadis Fihristi

Sayfa	Hadis
25	إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ؛ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ
25	إِيَّاكُمْ وَكَثْرَةَ الْحَلْفِ فِي الْبَيْعِ
42	وإِيَّاكُمْ وَمَحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ
54	الصَّلَاةُ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
55	انْطَلَقْنَا إِلَى حَبِيرَ، فَوَجَدْنَا أَحَدَنَا قَتِيلًا، فَقَالَ: الْكُبْرُ الْكُبْرُ

Şiir Fihristi

Sayfa	Şair	Şiir
7	Mütenebbi	وزائرتي كأن بها حياءً فليس تزور إلا في الظلام
12	Ahvas	يا بيت عاتكة الذي أتعزأ لحدرك العدا وبك الفؤاد مؤكل
12	Mütenebbi	وكن على حدرك للناس تكثمه ولا يغرك منهم نعر مبيتهم
13	Savi	هي الدنيا تقول بملء فيها حذار حذار من بطشي وفتكي
14	İsimsiz	الخير والشر مقرونان في قرنفالخير متبّع والشر مخدور
15	Abdülkuddüs	إحذر مصاحبة اللئيم، فإنها تعدي كما يعدي السليم الأجر
16	İmam Şafi	إحفظ لسانك أيها الإنسان لا يلدغك إنه ثعبان
17	Demmus	لا تلمني في هواها ليس يرضيني سواها
17	Ebu'l Esved	أبا هند فلا تعجل علينا وأنظرنا نخبرك اليقين
21	Şeybani	بيبي وبيتك حرمة الله في تضيقها
22	George	إن الذي حجب الغيوب عن النهي أعطى المحال وسائل الإغراء
22	Ebu Nüvas	دع عنك لومي فإن اللوم إغراء وداوني بالتالي كانت هي الذاء
23	Haris	لا تخلصنا على غراتك إنا قبل ما قد وشى بنا الأعداء
24	İmam Şafi	دع الأيام تفعل ما تشاء وطب نفساً إذا حكم القضاء
25	İmru'ül Kays	قفا نبك من ذكرى حبيب ومنزل بسقط اللوى بين الدخول فحومل
27	Cibran	إياكم الفئنة فهي لو فسدت في أجسام الأسد تفتي الأسد
28	İbn Arıyye	إنما الإنسان بحر ما له ساحل فاحذره إياك الغرر
28	Esmail	فإياك إياك المزارح فإنه يجري عليك الطفل والنيس الندلا
29	Fazl	إياك إياك المراء فإنه إلى الشر دعاء وللشر جالب
29	A'sa	وإياك والميئات لا تقربنها ولا تعبد الشيطان والله فاعبدا
30	Rabi	فإياك والأمر الذي إن توسعت موارده ضاقت عليك مصادره
30	Hatı'e	فإياكم وحيّة بطن واد هموز الناب ليس لكم بسي
31	İsimsiz	إياك والصبوة إن أقبلت منذرة الشيب تهادي إليك
31	İmam Ali	فلا تصحب أبا جهل وإياك وإياه
31	Abdi	إياك من ظلم الكريم فإنه مر مدافته كطعم العلم
32	Muhyiddin	خذ الأمور برفق وانتدأ بدا إياك من عجل يدعو إلى وصب
33	Nabülsi	ألقاه في اليم مكتوفاً وقال له إياك إياك أن تبتل بالماء
33	Mühellebi	ويحك يا قلب أما قلت لك إياك أن تهلك في من هلك

34	Şafii	لسانك لا تذكر به عورة امرئ فكلك عورات وللناس السن
35	Cerir	خَلَّ الطريق لمن يَبني المنار به وأبرُّ بيزرة حيث اضطرك القدر
36	Ebu Davud	فأرضك أرضك إن تأتينا تنم نومة ليس فيها خلم
56	Âşa	المهين ما له في زمان ال جذب حتى إذا أفاق أفاقوا
58	Sâlebe	فلما انقضى صر الشتاء وأنست من الصيف أدفاء السخونة في الأرض
58	Mütenebbi	عزاءك سيف الدولة المقتدى به فإنك نصل والشدائد للنصل
59	Hüzeli	جمالك أيها القلب القريح ستلقى من ثجب فتستريح
59	Antera	كذب العتيق وماء شن بارد إن كنت سائلتي غبوقاً فاذهبي
60	Cerir	أقول وقد تلاحقت المطايا كذاك القول إن عليك عينا
60	Hüzeli	رويدا عليا جد ما ثدي أمه إلينا ولكن بغضه متماين
60	Mütenebbi	إذا التوديع أعرض قال قلبي عليك الصمت لا صاحبت فاكا
61	Ârabî	أخاك الذي إن زلت النعل لم يقل تعسنت ولكن قال عاك لك عالياً
62	Darimi	أخاك أخاك إن من لا أخاك كساع إلى الهيجا بغير سلاح
62	Vasîfî	السباق السباق قولاً وفِعلاً حذر النفس حسرة المسبوق
62	Esbahani	أخاك أخاك فهو أجل دُخِر إذا نابتك نائبة الزمان
63	Haşimi	أخاك أخاك لا يذهلك عنه مطامع لن تزال ولا رجاء
63	Ebu Cuha	إني وأسطار سطر سطرًا لقائل يا نصر نصرًا نصر
64	Zürümme	فدع عنك الصبا ولديك همًا توفش في فؤادك واختبالا
64	Haris	وذبيانية أوصت بنبها بأن كذب القراطيف والقروف

KAYNAKÇA

- Abaza, Nizar. *İtmam-ül ilam*. Beyrut: Daru Sadır, 1999.
- Abdulcebbar, Saud Mahmud. *Divanü Abdolvahid b. Nasru-l Mahzumi El-Bebbega*. Amman: Daru-l Hamid, 2004.
- Absi, Ebû Müleyke Cervel b. Evs b. Mâlik el-Absî. *Divanü'l-Hutay'e bi rivayeti ve şerhi ibn Sikkit*. Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 1993.
- Accac, Rü'be b. Abdillâh el-Accac b. Rü'be b. Lebid et-Temimi es-Sadi. *Mecmu'u Eş'aril Arab ala Divani Rü'betüb nül-Accac*. Kuveyt: Daru ibnü Kuteybe, 1996.
- Askalani, Ahmet b. Ali b. Hacer. *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî*. Beyrut: Darul Marife, 1379.
- A'sâ, Ebû Basîr Meymûn b. Kays b. Cendel el-Bekrî. *Dîvânü'l-A'sâ-l Kebir*. Mısır: Mektebetü-l Adab, 1950.
- Bağdâdî, Abdulkadir bin Ömer. *Hazanetü-l edeb ve lübbü lübabü lisanül Arap*. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1997.
- Behcet, Abdülgafûr Muhammed. *Dîvânü Ebî Nüvâs bi-rivâyeti's-Sûlî*. Abu Dabi: Darul kütübül vataniyye, 2010.
- Buhari, Muhammed b. İsmâil. *Sahihu'l-Buhârî*. Beyrut: Daru ibn Kesir, 1987.
- Carim, Ali - Emin, Mustafa. *El-Belâgatü'l-Vadiha*. Dimaşk: Mektebetu Daru'l-Fecr, 2014.
- Cibran, Halil. *Divanü Halil Cibran*. Dimaşk: Daru't-Takva li'n-Neşri ve't-Tevzi, 2009.
- Cürcani, Ali bin Muhammed bin Ali. *et-Ta'rîfât*. Beyrut: Darul kitabül Arabi, 1405.
- Cürcani, Ebûbekir Abdulkâhir b. Abdurrahman b. Muhammed. *Delâ'ilü'l-i'câz*. Beyrut: Darul kitabül Arabi, 1995.
- Darimi, Rebîa b. Âmir b. Üneyf b. Şüreyh et-Temîmî. *Divanü Miskin ed Darimi*. Bağdat: Darul Basra, 1970.
- Dayf, Şevki. *Târîhu'l-Edebi'l Arabi, Asru-l cahiliyye*. Kahire: Darul maarif, 1961.
- Ebu Hayyan, Esirüddin Muhammed b. Yusuf El-Ceyyâni El-Endelüsi. *El-Bahrü'l-Muhit fi't-Tefsir*. Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 2001.
- Endülisi, Esirüddin Muhammed b. Yusuf El-Ceyyâni Ebu Hayyân. *Et-Tezyil ve't-Tekmil fi şerhi kitabi-t Teshil*. Dimaşk: Darul Kalem, t.y.
- Esed, Nasıruddin. *Masadiru's Şi-irul Cahili*. Mısır: Darul Maarif, 1988.
- Eşmüni, Ebu'-Hasan Nureddin. *Şerhu'l-Eşmûnî 'alâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik (el-müsemma) Menhecü's-Sâlik ilâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik*. Nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-Arabî, 1955.
- Ezheri, Halid b. Abdullah. *Şerhu't-tasrîh ale't-tavzîh*. Beyrut: darul kütübül ilmiyye, 2000.
- Hasan, Abbas. *en-Nahvu'l-vâfi*. Kahire: Dâru'l-maârif, 1974.

- Haseni, Ahmed b. Muhammed b. El-Mehdi b. Acîbe. *El-Bahrü'l-Medid*. Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 2002.
- Haseni, Muhammed Ali. *Mu'allaqâtü'l-Hâris b. Hillize*. Abu Dabi: Darul kütübül vataniyye, 2012.
- Haşimi, Ahmed el Haşimi Ahmed b. İbrahim. *es Sihrul Halal fil Hikemi vel emsal*. Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 1990.
- Hatib, Abdullah. *Dîvânu Sâlih b. Abdilkuddûs*. Bağdat: Daru Menşurati-l Basri, 1967.
- Hudari, Muhammed. *Hâşiyetu'l-Hudari ala Şerhi İbn-i Akîl ala Elfiyyeti'bni Malik*. Beyrut: Daru'l-fikr, 1995.
- Hüsni, Muhammed Ali. *Muallakat-ü Amr b. Külsûm*. Abu Dabi: Daru-l Kütübül Vatani, 2012.
- Hüzeli, Ebû Züeyb Huveylid b. Hâlid b. Muharris. *Divanü Ebu Züeyb el-Hüzeli*. Beyrut: Daru Sadır, 2003.
- Hüzeli, Şuara. *Divanü-l Hüzeliyyin*. Mısır: Daru'l Kütübül Mısriyye, 1965.
- İbn Abdürabbih, Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî. *Dîvânü İbn Abdirabbih*. Beyrut: Müessesetu'r-risale, 1979.
- İbn Akil, Ebû Muhammed Bahâüddîn Abdullah b. Abdirrahmân b. Abdillâh b. Akîl el-Hemedânî. *Şerhu İbn-i Akîl*. Nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd. Dımaşk: Daru'l-fikr, 1985.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fadl Şehabeddin Ahmed İbn Hacer El-Askalâni. *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. Beyrut: Darul Ceyl, 1412.
- İbn Haldun, Ebu Zeyd Veliyyüddin Abdurrahman b. Muhammed. *Mukaddimetu İbn Haldûn*. Dımaşk: Daru Yareb, 2004.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdullah Cemaleddin b. Yusuf ibn Ahmet b. Abdullah. *Evdahu'l-mesâlik ilâ elfiyyeti İbn Mâlik*. Nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. Beyrut: Mektebetu'l-Asriyye, 2003.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdullah Cemaleddin b. Yusuf ibn Ahmet b. Abdullah. *Şerhu Şüzûri'z-zeheb*. Beyrut: Daru'l-fikr, 1994.
- İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabi, 1988.
- İbn Malik, Cemâlüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah. *Şerhu'l-kâfiyyeti's-şâfiye*. Mekke: Câmîatu Ummu'l-kurâ, 1982.
- İbn Malik, Cemâlüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah. *Şerhu't-teshîl li İbn Mâlik*. Kahire: Hicr li't-tibâa ve'neşr, 1990.
- İbn Manzur, Ebû'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mukerrem. *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru sâdir, 1414.
- İbn Yaiş, Ebû'l-Bekâ Yaiş b. Ali. *Şerhu'l-Mufasssal li'z-Zemahşerî*. Nşr. Emîl Bedî' Yakub. Beyrut: darul kütübül ilmiyye, 2001.
- İbnü'l-Enbârî, Ebû'l-Berekât Abdurrahman. *el-İnsâf fî mesâili'l-hulâf beyne'l-basriyyîn ve'l-kûfiyyîn*. Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 1971.

- İbnü'l-Hâcib, Cemâlüddîn Ebî Amr Osman b. Ömer. *el-Kâfiyetu fî ilmi'n-nahv*. Nşr. Sâlih Abdulazîm eş-Şâir. Kahire: Mektebetu'l-âdâb, 2010.
- İbnü'l-Hacib, Ebû Amr Cemâlüddîn Osmân b. Ömer b. Ebî Bekr b. Yûnus. *El-İzah fî Şerhi'l Mufasssal*. Bağdat: Matbaatu Ani, 1982.
- İbnü's-Sikkât, Ebu Yusuf Yakup bin İshak. *Islâhu'l-mantık*. Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabi, 2002.
- İbrahim, Mustafa - Hamid, Abdulkadir - Muhammed, Neccar - Ahmet, Ziyad. *el-Mu'cemu'l-vesît*. Daru'd dava, t.y.
- İmam Ali, Ebü'l-Hasen Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî. *Divânü İmam Alî b. Ebî Tâlib*. Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 1985.
- İmruülkays, Hunduc b. Hucr b. el-Haris. *Divanü İmruülkays*. Beyrut: Darul Maarif, 1984.
- Kabbesh, Ahmed bin Muhammed necib. *Mucemmeu-l hükmü ve-l emsal fî şii-ril arabi*. Dimaşk: yy, 1979.
- Kazvini, Ebü'l-Meâli Celâleddin Muhammed b. Abdurrahman El-Hatîb. *El İzah fî Ulumil Belaga El Meani vel Beyan vel Bedi*. Beyrut: Darul İhyaul Ulum, 1998.
- Kurtubi, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebubekir. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*. Riyad: Daru Alemül Kütüb, 2003.
- Makkari, Ebü'l-Abbâs Şehabeddin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed. *Nefhüt Tayyib min Gusnil Endelüs Er Ratib*. Beyrut: Daru Sadır, 1968.
- Mekûdî, Ebû Zeyd Abdurrahman b. Ali b. Salih. *Şerhu'l-Mekûdî ale'l-elfiyyeti fî ilmeyi's-sarfî ve'n-nahvî*. Beyrut: el-Mektebetu'l-asriyye, 2005.
- Meydani, Abdurrahman Hasan Habenneke. *El Belâgatül Arabiyye Üsusuha ve Ulumuha ve Fünunuha*. Dimaşk: Darul Kalem, 1996.
- Murâdî, İbn Ümmü Kâsım. *Tavdîhu'l-mekâsîd ve'l-mesâlik bi şerhi elfiyyeti İbn Mâlik*. Nşr. Abdurrahman Ali Süleyman. Kahire: darul fikril, 2008.
- Mursi, Ebu Hasan Ali bin İsmail. *El-Muhkem ve-l Muhitul A'zam*. Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 2000.
- Müberred, Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdülekber El-Ezdi. *El-Muktedab*. Beyrut: Alemu'l-kütüb, t.y.
- Mühellebi, Bahâüddîn Ebü'l-Fazl (Ebü'l-Alâ) Züheyr b. Muhammed b. Alî el-Atekî. *Divanü'l-Baha Züheyr*. Kahire: Darul Maarif, 1982.
- Münavi, Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacülarifin b. Ali. *Feyzü'l-Kadir Şerhu-l Camius sağır*. Mısır: Mektebetü Ticaretül Kübra, 2012.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn el- Haccac. *Sahîhu'l-Müslim*. Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabi, 1954.
- Müsta'sami, Muhammed Aydemir. *ed Dürri'l Ferid ve Beytül Kasid*. Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 2015.
- Mütenebbî, Ebü't-Tayyib Ahmed b. el-Hüseyn b. el-Hasen b. Abdissamed el-Cu'fî el-Kindî. *Divânu'l-Mutenebbî*. Beyrut: Daru Beyrut, 1983.
- Nabulsi, Abdulgani. *Divanü Abdülgani el-Nabulsi*. Amman: Mektebetu-l Yakuti, 2015.

- Nazırıl ceyş, Muhammed bin Yusuf bin Ahmed Muhbiddin el Halebi. *Temhîdül kavâ'id bi şerhi Teshîli'l-Fevâid*. Kahire: Darusselam, 1428.
- Ömeri, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Yahya İbn Fazlullah. *Mesalikü'l-ebsar fi memaliki'l-emsar*. Abu Dabi: El Mucemmeu Sakafiyye, 1423.
- Radi, Radiyyüddîn Muhammed b. el-Hasen el-Esterâbâdî. *Şerhü'r-Radi ala'l-Kafiyeti İbni'l-Hacib*. Bingazi: Camiatu Garyounis, 1996.
- Razi, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî. *Tefsiru'l-Fahru'r-Razi*. Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabi, t.y.
- Sabban, Ebu'l-İrfan Muhammed b. Ali. *Hâşiyetu's-Sabbân 'alâ Şerhi'l-Üşmûnî 'alâ Elfiyyeti'bni Mâlik & Şerhu's-şevâhid li'l'Aynî*. Beyrut: Daru'l-fikr, t.y.
- Samarrai, Fadıl Salih. *Meâni'n-Nahv*. Ürdün: Darul Fikr, 2000.
- San'ani, Muhammed bin İsmail el Emir. *Et-Tenvir Şerhu-l Camius Sağır*. Riyâd: Darusselam, 2011.
- Semerrai, İbrahim. *Şiir'ul Ahvas el-Ensari*. Bağdat: Mektebetü-l Endülü, 1969.
- Sîbeveyh, Ebû Bîşr Amr b. Osman b. Kanber. *el-Kitâb*. Nşr. Abdüsselâm Muhammed Hârun. Kahire: Meketebu'l-hancî, 1988.
- Suyûtî, Ebü'l-Fadl Celâleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr. *El-İktirah fi Usuli'n-Nahv*. Dimaşk: Darul Kalem, 1989.
- Suyuti, Ebü'l-Fadl Celâleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr. *Et Tevşih Şerhül Camiis Sahih*. Riyad: Mektebetü Rüşt, 1998.
- Suyuti, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *Ukûdü'z-zeberced 'alâ Müsnedi'l-İmâm Ahmed*. Beyrut: Darul Ceyl, 1994.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *Hem'u'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1992.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. *Dîvânü'l-İmâm eş-Şâfi'î*. Kahire: Mektebetu-l Külliyyati-l Ezheri, 1985.
- Şurrah, Muhammed bin Muhammed Hasan. *Şerhu Şevâhidi'l Şiriyye fi Ümmühatil Kütüb en Nahviyye*. Beyrut: Müessesetu'r-risale, 2007.
- Temîmî, Cerîr b. Atıyye b. el-Hatafâ. *Divanü Cerir*. Beyrut: Daru Beyrut, 1986.
- Teymur, Ahmed bin İsmail bin Muhammed. *Tashihu Lisanü-l Arap*. Kahire: Darul Afak el Arabiyye, 2002.
- Tibrizi, Hatib. *Şerhu Divanü Antara*. Beyrut: Darul kitabül Arabi, 1993.
- Tilimsani, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yahyâ b. Ebî Bekr b. Abdilvâhid. *Divanü's-sababe*. Beyrut: Daru Mektebetü'l Hilal, 1989.
- Tuğrai, Ebu İsmail el-Hüseyin b. Ali b. Muhammed b. Abdussamed Müeyyidü'd-din el-İsbahânî. *Divanü-t Tuğrai*. Katar: Matabiu'd Devha el-Hadise, 1986.
- Yakup, Emil Bedi. *Dîvânü'l-İmâm eş-Şâfi'î*. Beyrut: Daru'l Kitab'ül Arabi, 1996.
- Yakup, Emil Bedi. *El-Mu'cemü'l-Mufasssal fi Şevahidil Arabiyye*. Beyrut: Darul kütübül ilmiyye, 1996.

- Zebidi, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed. *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. Beyrut: Darul Fikr, 1414.
- Zehebi, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.
- Zehebi, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Tarihül İslam ve Vefeyatül Meşahir vel Alam*. Beyrut: Darul kitabül Arabi, 1993.
- Zemahşeri, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer. *El-Keşşâf 'an haka'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyuni'l-eķâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabi, t.y.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kasım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Mufasssal fî'l-arabiyye*. Nşr. Fahr Salih Kadare. Ürdün: Dar-u Ammar, 2004.
- Zevzeni, Hüseyin bin Ahmed bin Hüseyin. *Şerhul Muallekatüs-Seba*. Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabi, 2002.
- Zirikli, Hayruddîn b. Maĥmûd b. Muhammed b. Ali b. Fâris ed-Dımeşkî. *el-A'lâm*. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 2002.

TABLÖLAR

Tablo – 1

التحذير

تعريفه : وهو إسم منصوب، محذوف للفعل (أخطر) أو ما يناسب السياق المحذوف ونحوه

يشتمل التحذير على أربعة أمور هي

فعل التحذير المحذوف.
(أخطر) أو ما يناسب السياق
المحذوف.

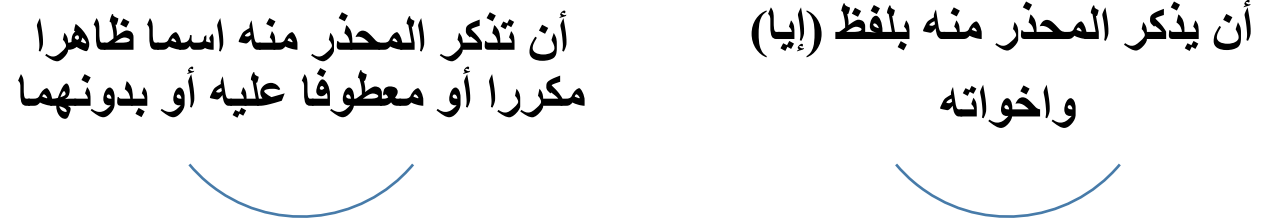
المحذّر منه : وهو الأمر
المكروه الذي يصدر بسببه
التنبيه .

المحذّر : وهو الذي يتجه إليه
التنبيه .

المحذّر: وهو المتكلم الذي يوجه
التنبيه لغيره .

Tablo - 2

أقسام التحذير قسمان

Tablo – 3

القسم الأول من أقسام التحذير

التحذير بإيا له أربع حالات

أن يذكر المحذر منه بلفظ إياك
وأخواته بأن المصدرية
مثال: إياك أن تكذب

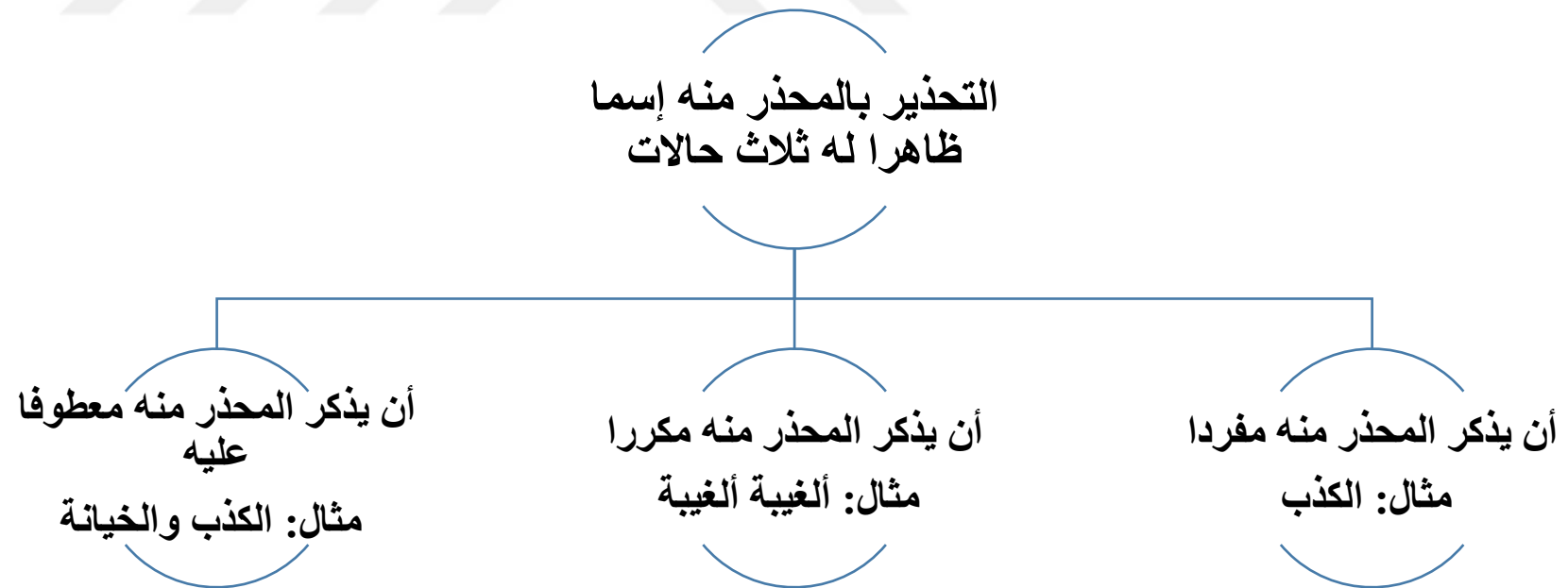
أن يذكر المحذر منه بلفظ إياك
وأخواته مخفوضا بمن
مثال: إياك من الكذب

أن يذكر المحذر منه بلفظ إياك
وأخواته معطوفا
مثال: إياك والأسد

أن يذكر المحذر منه بلفظ إياك
وأخواته مفردا
مثال: إياك الكذب

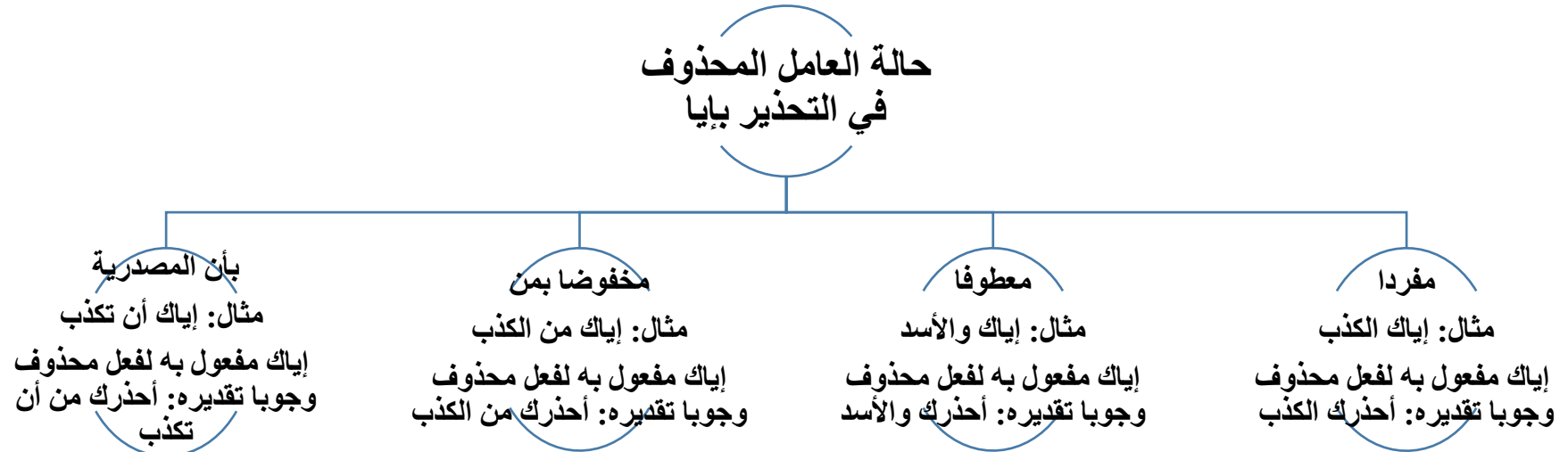
Tablo - 4

القسم الثاني من أقسام التحذير

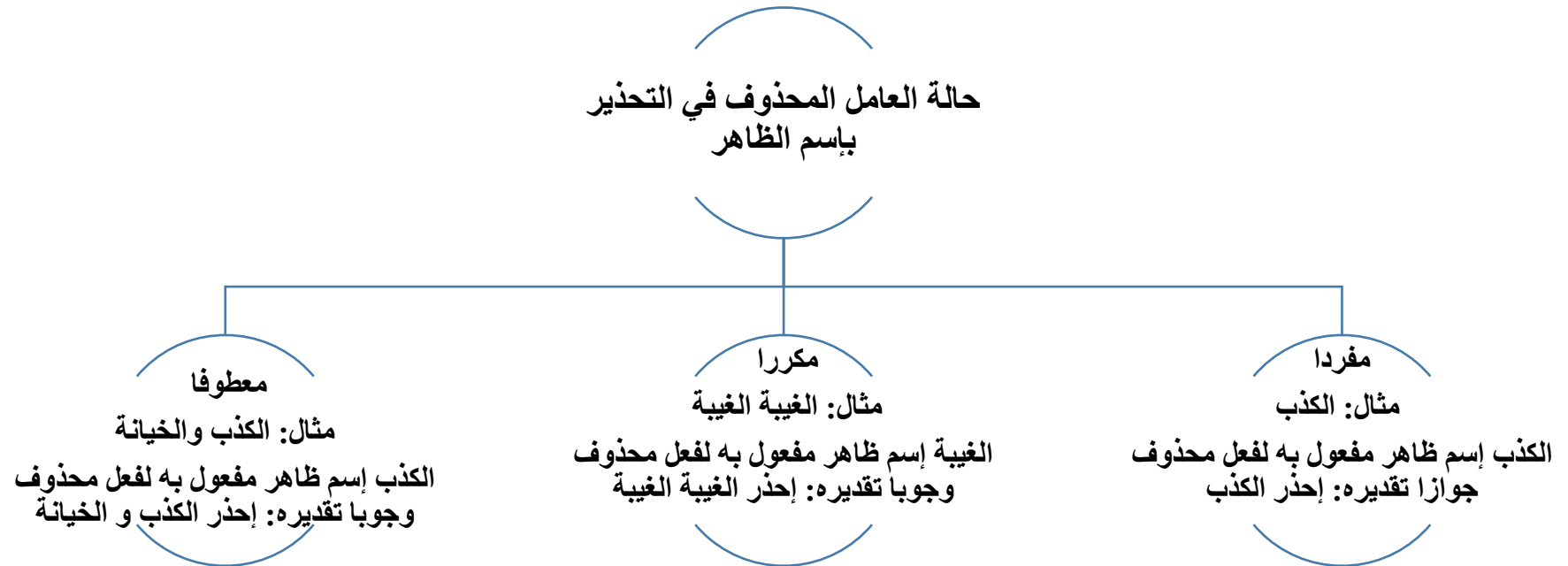
Tablo – 5

حالة العامل في القسم الأول من التحذير

Tablo – 6

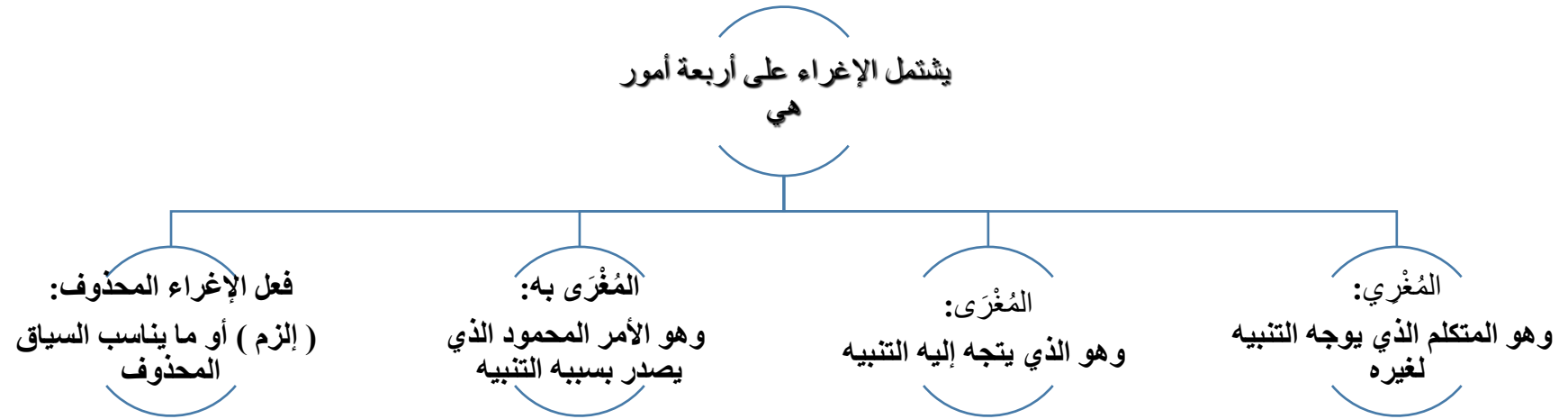
حالة العامل في القسم الثاني من التحذير

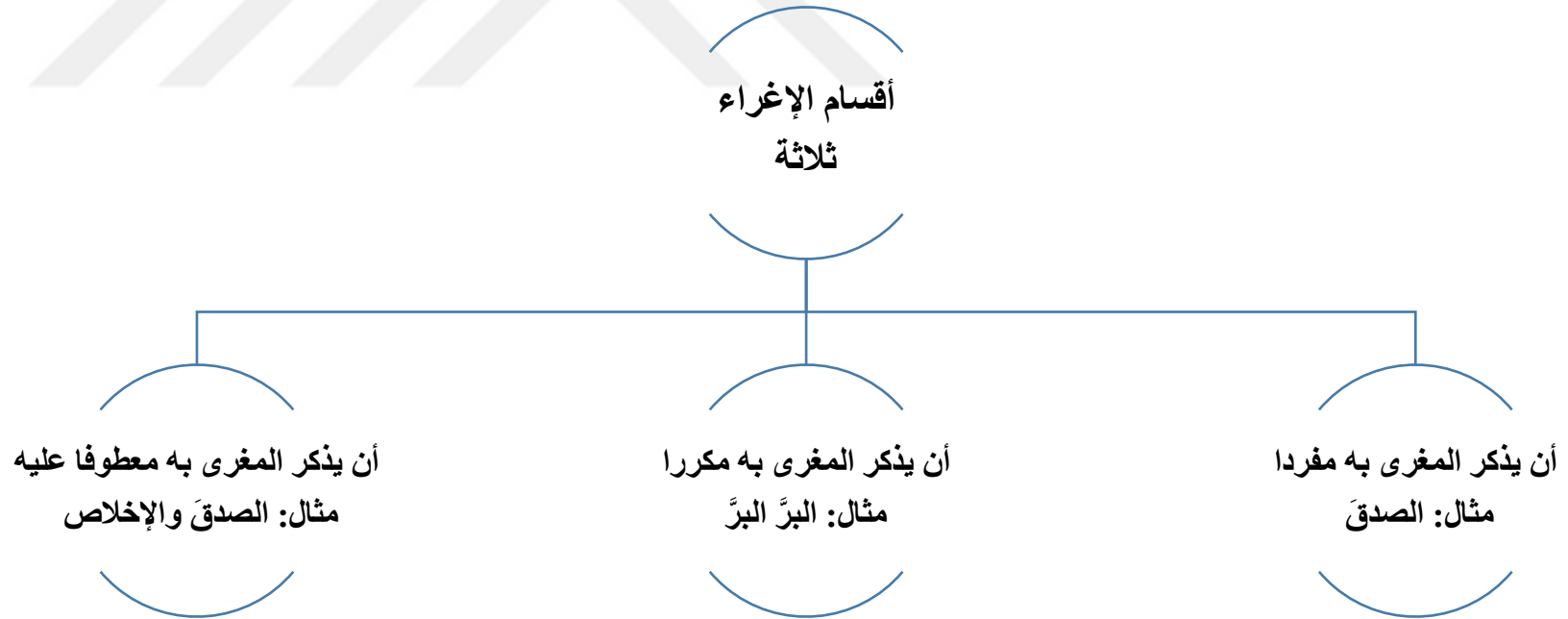
Tablo - 7

الإغراء

تعريفه: وهو إسم منصوب، محذوف للفعل (إلزم) أو ما يناسب السياق المحذوف ونحوه

Tablo - 8

Tablo - 9

حالة العامل المحذوف في أسلوب الإغراء

